

SUOMEN METSÄTIETEELLINEN SEURA — FINSKA FORSTSAMFUNDET
(SOCIETY OF FORESTRY IN FINLAND — FORSTWISSENSCHAFTLICHE GESELLSCHAFT
IN FINNLAND — SOCIÉTÉ FORESTIÈRE DE FINLANDE)

SILVA FENNICA

63

VALTION METSIEN PYSTY-
JA HANKINTAMYYNNEISTÄ

VALTION METSÄKAUPPAKOMITEAN MIETINTÖ

*ON SALES OF STANDING TIMBER AND SALES
BY DELIVERY CONTRACT FROM STATE FOREST*

SUMMARY

HELSINKI 1948

Suomen Metsätieteellisen Seuran julkaisusarjat:

ACTA FORESTALIA FENNICA. Sisältää Suomen metsätaloutta ja sen perusteita käsitteleviä tieteellisiä tutkimuksia. Ilmestyy epäsäännöllisin väliajoin niteinä, joista kukin yleensä käsittää useampia tutkimuksia.

SILVA FENNICA. Sisältää Suomen metsätaloutta käsitteleviä kirjoitelmia ja pienehköjä tutkimuksia. Ilmestyy epäsäännöllisin väliajoin. Kukin kirjoitus muodostaa yleensä oman niteen.

COMMENTATIONES FORESTALES. Sisältää muiden maiden kuin Suomen metsätaloutta ja siihen liittyviä aihepiirejä käsitteleviä tutkimuksia ja muita kirjoituksia. Ilmestyy epäsäännöllisin väliajoin. Kukin nide sisältää yleensä vain yhden tutkimuksen.

Finska Forstsamfundets publikationsserier:

ACTA FORESTALIA FENNICA. Innehåller vetenskapliga undersökningar rörande skogshushållningen i Finland och dess grunder. Banden, vilka icke utkomma periodiskt, omfatta i allmänhet flere avhandlingar.

SILVA FENNICA. Omfattar uppsatser och mindre undersökningar rörande skogshushållningen i Finland. Utkommer icke periodiskt; varje uppsats som skilt band.

COMMENTATIONES FORESTALES. Innehåller undersökningar och andra uppsatser rörande skogshushållningen och i samband med denna stående frågor utom Finland. Utkommer icke periodiskt. I allmänhet ingår i varje band endast en avhandling.

SILVA FENNICA

N:o 63 (1948)

VALTION METSIEN PYSTY- JA HANKINTAMYYNNEISTÄ

VALTION METSÄKAUPPAKOMITEAN MIETINTÖ

*ON SALES OF STANDING TIMBER AND SALES
BY DELIVERY CONTRACT FROM STATE FOREST*

SUMMARY

HELSINKI 1948

SISÄLTÖ:

	Sivu		Sivu
Historiikkiä	7	Kantohinnat, hankintakustannukset, hankintahinta	41
Valtion metsänmyyntipolitiikan arvosteluja Ostolakko v. 1927	13	Rauhan aika	41
Valtion tilintarkastajat ja hankintakaupat	15	Sota-aika	42
Komitean kantohintatutkimukset	22	Yleisiä näkökohtia	50
Metsähallituksen kantohintalaskelmien perusteet	22	Komitean lausunnon yhdistelmä	53
Tutkimusaineistot	26	Taulukko-osasto	53
Metsähallituksen tilastokonttorin aineisto ja sen antamat tulokset	27	Taulukko 1. Valtion metsistä myytyjen havupuiden sahatukien kantohinnat. Punnitsemattomat keskiarvot	57
Havupuiset sahatukit	27	Taulukko 2. Valtion metsistä myytyjen havupuiden sahatukien kantohinnat. Punnitut keskiarvot	58
Pinotavara	31	Taulukko 3. Valtion metsistä myytyjen kuusipaperipuiden kantohinnat	59
Komitean erikoisaineisto ja sen antamat tulokset	34	Taulukko 4. Valtion metsistä myytyjen mäntypaperipuiden kantohinnat	60
Vetomatkat	34	Taulukko 5. Valtion metsistä myytyjen kaivospölkkyjen kantohinnat	61
Sahatukit	35	Taulukko 6. Valtion metsistä myytyjen koivuhalkojen kantohinnat	62
Halot	36		
Hankintakustannusten rakenne	36		
Sahatukit	37		
Halot	39		
Komitean lausunto metsähallituksen hankinta- ja pystymyynneistä	41		

VALTIONEUVOSTOLLE

Valtioneuvosto asetti maaliskuun 7 päivänä 1946 tekemällään päätöksellä komitean selvittämään kysymystä siitä, mikä myyntitapa, pystymetsän myynti vaiko hankintamyynti, yleensä olisi edullisempaa puita myytäessä valtion metsistä. Komitean puheenjohtajaksi Valtioneuvosto kutsui v. t. pääjohtaja M. Lappi-Seppälän ja jäseniksi metsäneuvos Ahti Mecklinin, kan-

sanedustaja Tuomas Bryggarin, osastopäällikkö G. V. Fältmarsin, kansanedustaja Ville Puumalaisen, aluemetsänhoitaja, v. t. piirikuntapäällikkö Yrjö Pöyhösen, kansanedustaja Viljo Rantalan, metsähallituksen hankintatoimiston johtaja, metsänhoitaja E. A. Sopasen, metsäneuvos A. J. Valkaman ja maanviljelijä Kusti Arhaman. Näistä jäsenistä metsäneuvos Mecklin kuo-

lemansa takia ei ehtinyt lainkaan ottaa osaa komitean tehtäviin. Muutoin komitea on koko ajan työskennellyt kokoonpanoltaan edellä mainitunlaisena. Komitea, joka otti nimekseen valtion metsäkauppakomi-

Helsingissä, lokakuun 29 p:nä 1947.

M. Lappi-Seppälä.

T. Bryggari.

V. Puumalainen.

Viljo Rantala.

A. J. Valkama.

tea, kutsui sihteerikseen tohtori V. Pöntynen.

Saatuana nyt tehtävänsä päätökseen komitea saa kunnioittavimmin jättää mietintönsä Valtioneuvostolle.

G. V. Fältmars.

Y. Pöyhönen.

E. A. Sopanen.

Kusti Arhama.

V. Pöntynen.

Historiikkiä.

Viime vuosisadan puolivälissä olivat olot maamme metsätalouden alalla yleensä monessa suhteessa alkuperäiset. Erikoisesti valtion metsätalous kaipasi kipeästi kohentamista ja järjestämistä. Sen johdosta perustettiinkin v. 1859 metsänhoitolaitos maahamme. Ne toiveet, joita uuteen laitokseen kiinnitettiin, eivät kuitenkaan heti alkuaikoina täysin toteutuneet. Etenkään eivät toimenpiteet valtion metsien hoidon ja käytön kehittämiseksi edistyneet niin nopeasti kuin olisi ollut suotavaa. Myönnettävä onkin, etteivät tulokset nimenomaan metsien hoidon alalla aluksi olleet odotusten mukaiset. Siihen ei kuitenkaan ensisijassa ollut syynä metsänhoitoviranomaisten saamattomuus tai harrastuksen puute, vaan pääasiassa vallitsevat olosuhteet.

Jos valtion hoitoalueet nykyisinkin ovat maassamme melko suuret, olivat ne vielä paljon laajemmat metsähallinnon alkuaikoina. Viranomaisia oli vähän ja heidän toimintamahdollisuutensa rajoitetut. Paljon häittää tuotti luonnollisesti sekin, ettei silloin vielä ollut karttoja valtion maista, ei tietoa puuvaroista eikä metsien laadusta hoitoalueitten eri osissa, jonkalaisia tietoja järjestetty metsätalous yleensä edellyttää. Viranomaisten oli käytettävä suuri osa ajastaan muihin tehtäviin kuin metsien hoitoon ja niiden hakkauttamiseen. Heidän oli selvitettävä monella taholla vallinneet metsien sekavat omistussuhteet ja vakiinutettava ne. Niihin aikoihin paikalliset asukkaat olivat jotenkin väljästi tottuneet käyttämään valtion metsämaita metsästys-, kaski- ja laidunmainaan, minkä ohella luvaton metsän hakkuu joko tervan polttoon tai muihin tarkoituksiin oli varsin yleistä. Kun metsänhoitoviranomaiset pyrkivät saamaan järjestystä aikaan tässä suhteessa, he kohtasivat paljon vastustusta. Eivät ainoastaan paikalliset asukkaat katsoneet karsain silmin metsänhoitoviranomaisten toimintaa, vaan sitä ilmeni muillakin tahoilla.

Niinpä vv:n 1863—64 valtiopäivillä talonpoikaissäätö hyökkäsi kiivaasti metsähallitusta vastaan. Myös pappis- ja porvarisäädöissä ja osittain aatelissäädöissäkin moitittiin metsähallituksen toimintaa, joskin jotkut myönsivät tyytymättömyyden johtuneen siitä, että metsänhoitoviranomaiset yrittivät rajoittaa valtion metsien käytössä esiintyvää mielivaltaa. Senaatti tutkimaan metsähallitusta vastaan tehtyjä syytöksiä tuli v. 1865 siihen tulokseen, että tärkeimmältä osalta valitukset johtuivat metsänhoitoviranomaisten ponnistuksista järjestyksen aikaan saamiseksi valtion metsien käytössä. On selvää, että yleisön kielteinen suhtautuminen metsänhoitoviranomaisten toimintaan ei suinkaan ollut omiaan helpottamaan heidän muutoinkin työstä tehtävänsä valtion metsätalouden järjestämiseksi.

Mutta pahimpia esteitä valtion metsätalouden nousulle aiheutti menekin puute. Viime vuosisadan puolivälin paikkeilla maamme metsätalous oli, kuten mainittu, varsin vaatimatonta. Sama oli metsäteollisuuden laita. Sahateollisuuskään, joka niihin aikoihin miltei yksin edusti metsäteollisuutta, ei voinut, vaikka tuotteilla olisi kysyntää ollutkin, laajeta kovin paljon, koska sen toimintaa rajoittivat monenlaiset säädökset. Muistettakoon, että vasta v. 1861 poistettiin sahateollisuutta koskevat rajoitukset ja vasta sen jälkeen sallittiin maahamme rakentaa höyrysafoja.

Näissä oloissa eivät valtion metsäin myynnit voineet olla runsaat eivätkä tulot suuret. Ensimmäisinä vuosikymmeninä — lukuunottamatta vuotta 1863 — valtion metsätalouden tilinpäätös osoittikin vajuusta, ja vielä 1870-luvullakin joinakin vuosina jouduttiin toteamaan tappiota. Tilinpäätösten muututtua seuraavina vuosikymmeninä positiivisiksi säästö silti jäi varsin vaatimattomaksi.

Valtion metsätalouden huono taloudelli-

nen tulos metsähallinnon perustamisen alkuaikoina ei voinut olla herättämättä viranomaisten huomiota. Niinpä silloinen valtionvarain toimituskunnan päällikkö J. V. Snellman, joka yleensäkin ei antanut metsätaloudelle valtion tulolähteenä suurta merkitystä, vaati, että tämän talouden oli ainakin pystyttävä peittämään omat menonsa. Huonoon taloudelliseen tulokseen oli hänen mielestään syytä se, ettei riittävällä taidolla käytetty hyväksi tarjolla olevia mahdollisuuksia. Niinpä hän, viitatuaan metsähallinnon tilinpäätöksiin, lausui v. 1866 senaatin täysi-istunnossa: „Jotta valtiota eivät edelleen rasittaisi nämä menot, jotka eivät ole minkään tarpeen vaatimia, on valtion metsistä mielestäni vuosittain myytävä ainakin niin paljon puita, että siitä saadut tulot riittävät menoihin.” Sahateollisuuden meillä elyessä 1860-luvun lopussa ja varsinkin seuraavana vuosikymmenenä muuttuivat järeän puun menekisuhheet aivan olennaisesti. Metsäkaupat varsinkin yksityismetsissä vilkastuivat ennen aavistamattomassa määrässä. Tässä vaiheessa ei kuitenkaan vastaavalaista kehitystä ollut havaittavissa valtion metsätaloudessa, mistä oli seurauksena valtion metsätulojen pysyminen jotenkin olemattomina. Kiinnittäessään huomiota tähän seikkaan Snellman sai v. 1867 aiheen arvostella valtion metsänmyyntipolitiikkaa. Hänen mielestään valtion metsien myynnit eivät jääneet yksityismetsiin verrattuina vähäisiksi vain sen vuoksi, että yksityismetsien puut olivat halvempia, vaan myös siitä syystä, että yksityiset ovat kaupoissaan olleet joustavampia kuin valtio. He myyvät puunsa runkokaupalla, mikä on ostajalle edullisempaa kuin valtion noudattama kuu-tiojalkakauppa. Yksityiset eivät myöskään sido ostajaa puitten katkaisumääräyksillä, vaan hän saa ottaa rungosta vain sen osan, mikä kannattaa kuljettaa metsästä. Lisäksi, huomauttaa Snellman, yksityiset eivät pakota kuten valtio, ostajaa ottamaan pieniä runkoja järeitten ohella eivätkä velvoita „siivoamaan metsää” hakkuun jälkeen. Kun ostaja vielä saa yksityismetsistä ostaa puunsa läheltä teollisuuslaitoksia, niin ei ole ihme, että puut menevät paremmin kaupaksi kuin valtion metsäin puut, jotka enimmäkseen ovat kaukana pitkän ja kalliin kuljetuksen takana.

Epäilemättä oli perää Snellmanin väitteessä, ettei 1860-luvun lopussa enää mene-

kin puute sinänsä ollut ainoa este valtion metsien myynnille. Ehkäpä tärkeämpänä myynnejä rajoittavana syyinä olivat metsänhoitomiesten mielestä liian alhaiset hinnat. Snellman puhuessaan yksityismetsien myynneistä tuskin oli täysin selvillä miten 1860-luvulla samoin kuin paljon sen jälkeen metsäkauppoja tehtiin. Metsiä luovutettiin usein summakaupalla, jolloin niissä hinta runkoa kohden saattoi silloisiakin oloja silmällä pitäen jäädä uskomattoman alhaiseksi. Kun metsänhoitomiehet eivät olleet halukkaita myymään samalla hinnalla valtion metsien puita, jotka lisäksi laadultaan olivat tavallisesti parempia kuin yksityismetsien puut, niin ei heidän menetykseen voida yksinomaan vain moittia.

Vaikka metsäntuotteiden myynnit valtion metsistä olivat 1860-luvulla verrattain vähäiset, ne kuitenkin käsittivät monenlaisia tavaralajeja. Päätavaralajina olivat sahapuut, mutta niiden ohella myytiin polttopuita, hiilipuita, tervaksia, rakennuspuita, venetarpeita, tynnyripuita, tervaa jne. Pääasiallisimpana myyntimuotona oli pystykauppa, mutta hankintamyntikään ei ollut tuntematon, kuten juuri esitetty tavaraluettelokin osoittaa. Sitäpaitsi metsähallinnon ensimmäinen johtosääntö v:lta 1859 nimenomaan edellytti myös hankintakauppoja. Tulos hankintakaupoista ei liene aina ollut kovin edullinen. Niinpä Snellman sai aiheen huomauttaa siitä, että valtion toimesta hakattua puutavaraa oli jäänyt myymättä lahoamaan. Vastauksessaan näihin moitteisiin metsähallitus myönsi, että eräissä tapauksissa eivät varsinkaan hankintatavaran kuljetukset olleet edistyneet suunnitelmien mukaan.

Mielenkiintoista on todeta, että jo metsähallinnon toiminnan alkuaikoina ostajat arvostelivat valtion hankintakauppoja. Niinpä eräät Pohjois-Suomessa toimivat sahanomistajat esittivät, että valtion olisi luovuttava hankintatoiminnasta, koska he, ostajat, omasta mielestään pystyvät järjestämään puiden oton ja uiton halvemmalla kuin valtio. Tässä tapauksessa nämä samat ostajat tulivat myöhemmin nähtävästi toisenlaisiin kokemuksiin, koska he 1860-luvun puolivälissä esiintyivät uudelleen anomalla keisarilta, että metsänhoitajien tehtäväksi jätettäisiin sovittuun hintaan anojien vuosittain tarvitsemien puumäärien kuljetaminen sahalle. Heidän mielestään puut siten saataisiin jalostuspaikoille halvem-

malla kuin ostajien suorittaessa hankintatyöt.

Se taloudellinen elpymisen aika, joka meidän maassamme alkoi 1870-luvulla, ulotti vaikutuksensa myös valtion metsätalouteen. Sahatavaran kysyntä kansainvälisillä markkinoilla vilkastui ja antoi sysäyksen sahateollisuuden kehittymiselle myös meillä. Seurauksena oli sahatukkien kysynnän voimakas nousu. Näihin aikoihin alkoi myös paperiteollisuudella, aluksi hiomoteollisuuden muodossa, olla merkitystä puiden ostajana. Kun myöhemmin selluloosateollisuus oli saanut maassamme vakiintuneen aseman, oli se omiaan vilkastuttamaan raakapuun kysyntää. Kysynnän lisääntyessä ostopiirit laajenivat ja hakkuumäärät kasvoivat nopeasti. Nyt alettiin saada kaupaksi järeitten puitten ohella myös pienpuuta sekä kotimaisen teollisuuden raaka-aineiksi että jalostamattomana puuna maasta vietäväksi. Metsät nousivat arvossaan kokonaan toiselle tasolle. Tällainen kehitys oli eduksi nimenomaan valtion metsätaloudelle, joka monin paikoin oli potentut menekin puutetta. Snellmanin moitinta valtion pidettyä myyntipolitiikkaa osoittautui edulliseksi, sillä nyt oli säästyneitä metsiä myytäväksi yhä parempiin hintoihin ja entistä laajemmilta alueilta. Järeän puun lisäksi meni parhaimmilla alueilta kaupaksi useammanlaisia pienpuuta. Seurauksena oli, että valtion metsätalouden tilinpäätös alkoi osoittaa ylijäämää, joskin se metsäalan laajuuteen ja puuvarasteojen runsauteen katsoen pystytteli suhteellisen alhaisena. Viimeinen tappion vuosi oli 1879.

Toiminnan vilkastuessa metsä- ja puutalouden alalla huomattiin yksityismetsätaloudessa jonkinlaista kauppatapojen kehitystä. Pystymyynni tosin oli yleisin, ja kun likimainkaan kaikki metsänomistajat eivät olleet selvillä metsien arvosta, saatiin yhä edelleen ostaa paljon puuta pilkkahinnasta. Mutta entistä enemmän siirtyä pystykaupoista hankintakauppoihin, jotka itse asiassa ovatkin pystykauppoja vanhempia. Tiedetään mm., että Etelä-Suomen talonpojat jo 1700-luvulla myivät tukkeja sahalle ajettuina.

Valtion metsänmyyntitoiminta kuitenkin tapahtui suurin piirtein entisten, 1860-luvulta peräisin olevien kankeahkojen muotojen mukaisesti. Joitakin myönnytyksiä oli aikojen kuluessa tehty mm. aluemetsän-

hoitajien myyntioikeuksiin, mutta ne eivät kuitenkaan olleet sen luontoisia, että ne olisivat sallineet aluemetsänhoitajille riittävästi väljyyttä hoitoalueen liiketalouden hoidossa. Kun suhteellisen pienetkin kaupat oli alistettava metsähallituksen päätettäväksi, menetettiin huonojen liikenneolojen vuoksi runsaasti aikaa, ja siitä saattoi olla seurauksena edullisten myyntitilaisuuksien käyttämättä jääminen. Myyntitoiminnan kankeuden lisäksi alkoi näkyä merkkejä ostajien rengastumisesta, minkä johdosta saatettiin havaita hintojen laskua. Sattui jo 1880-luvulla niinkin, kuten Iin tarkastuspiirin ylimetsänhoitaja kertoi, että ostajien jaettua keskenään leimikot, kilpailua ei usein lainkaan syntynyt.

Kuluvan vuosisadan alkupuolella aina ensimmäiseen maailmansotaan saakka puutavaramarkkinat melkoisesti heilahtelivat, mutta yleensä oli noususuunta havaittavissa. Tehtävät valtion metsätalouden alalla moninaistuivat, joten hallintokoneiston täydentäminen ja ajanmukaistaminen kävi välttämättömäksi. Varsinkin v. 1908 merkitsee tärkeätä vaihetta metsähallituksen toiminnassa. Silloin puheenaoleva virasto järjestettiin melko perusteellisesti uudelleen, ja ennen kaikkea pyrittiin tehostamaan liiketaloudellisia näkökohtia. Etenkin metsähallituksen hankintatoiminta sai pystymyynntien ohella entistä suuremman sijan.

Sopivan sysäyksen hankintahakkuiden lisäämiselle muodosti jo v. 1902 annettu senaatin päätös, jolla metsähallitus velvoitettiin hankkimaan polttopuita valtion rautateille. V. 1903 nämä hankinnat ulottuivat 13., v. 1904 16., v. 1905 17., v. 1908 18. ja v. 1910 32. hoitoalueeseen. Määrätkään eivät olleet kovin vähäiset, sillä vv. 1903—10 luovutettiin valtion rautateille hankintahalkoja lähes 1 milj. p-m³ sekä huomattava määrä ratapölkkyjä ja muuta puutavaraa. Lisäksi luovutettiin halkoja muille valtion laitoksille sekä yksityisille melkoiset määrät. Kokemus näistä hankinnoista oli yleensä myönteinen. Halonhakuut olivat tavallisesti luonteeltaan kasvatushakkuita, ja moni ennen käsittelemätön nuorehko tai keski-ikäinen metsikkö saatettiin niillä hyvään metsänhoidolliseen kuntoon. Myöskin hinnat, jopa sellaisista leimikoista, joita ei aiemmin oltu saatu kaupaksi pystyyn, olivat olosuhteisiin katsoen tyydyttävät. Nämä hakkuut olivat omiaan myös pereh-

dyttämään metsänhoitomiehiä kaikkiin sellaisiin kysymyksiin, kuten hakkuiden ja ajojen järjestämiseen, puiden määrän ja laadun yms. tuntemiseen, joihin pystymyenneissä ei ole mahdollisuuksia.

Ensimmäisen maailmansodan aikana, jolloin kivihiilen tuonti väheni ja polttopuun kysyntä niin kotimaassa kuin Venäjällä kovasti nousi, metsähallituksen halkohankinnat entisestään laajenivat. Mm. v. 1917 myytiin valtion metsistä osittain rautateille ja muille valtion laitoksille, osittain Venäjälle vietäväksi n. 1.6 milj. p-m³ halkoja. Silloin lienee tullut hakatuksi haloiksi sellaista metsää, joka ei ehkä ollut varsinaista halkopuuta, mutta silloin vallitsi pakkotila, eikä ollut paljoa valinnan varaa. Sitäpaitsi halkojen hintakin oli niihin aikoihin suhteellisen hyvä.

V. 1918 metsähallituksen hankintatoiminta melkoisesti supistui osittain silloisten tapahtumien johdosta, osittain sen takia, että mainittuna vuonna joutuivat valtion haltuun ns. Pietarin Polttoainekomitean suuret halkovarastot, joista voitiin luovuttaa puita valtion laitoksille. Näihin aikoihin oli myös rautatiehallitus järjestänyt oman hankintatoiminnan, jonka vuoksi sen riippuvaisuus metsähallituksesta väheni. Siitä syystä metsähallitus voi ryhtyä toimittamaan polttopuuta entistä enemmän muille valtion laitoksille, joilla ei ollut mahdollisuuksia omien hankintojen järjestämiseen ja jotka siten olivat suuressa määrin riippuvaisia metsähallituksen toimituksista.

V:n 1918 jälkeen olosuhteet metsätalouden ja metsäteollisuuden alalla olennaisesti entisestään muuttuivat. Aiemmin niin tärkeät Venäjän markkinat sulkeutuivat meiltä käytännöllisesti katsoen kokonaan, jonka vuoksi vientitavaroillemme oli hankittava ostajia lännestä päin. Verrattoman saatiinkin entiset, katkenneet kauppasuhteet solmituksi ja uusia markkina-alueita hankituksi. Kun lisäksi ensimmäisen maailmansodan jälkeen puun ja puunjalosteitten kysyntä kansainvälisillä markkinoilla muodostui hyvin vilkkaaksi, oli siitä välittömänä seurauksena ripeä toiminnan aika maamme metsätalouden ja metsäteollisuuden alalla. Suurin piirtein jatkui vilkasta työskentelyä, lamakausia lukuun ottamatta, koko itsenäisyytemme ajan aina toiseen maailmansotaan saakka.

Muuttuneissa olosuhteissa oli välttämä-

töntä kehittää myös valtion metsätaloutta ajan vaatimalla tavalla. Paitsi sitä, että puun kysyntä lisääntyi, haluttiin valtion metsistä ostaa entistä useammanlaista tavaraa. Näissä oloissa metsähallituksen mielestä oli valtion etujen mukaista laajentaa hankintatoimintaa, ja sitä tehostettiin niin, että ryhdyttiin suuressa määrin hankinnalla myymään polttopuiden ohella myös erilaisia teollisuuspuuta, kaivospölkkyä ja monia muita tavaralajeja.

Osoitukseksi siitä, minkälainen merkitys hankinta- ja pystymyynnillä on ollut valtion metsätaloudessa viimeisen parinkymmenen vuoden aikana, esitetään seuraavassa muutamia yhdistelmiä tärkeimpien tavaroiden luovutusmääristä.

Yleensä voidaan panna merkille, että ns. ainespuun luovutusmäärät rauhan aikana olivat suuremmat kuin sotavuosina, mikä saa selityksensä siitä, ettei sotavuosina hakkuiden sijoittaminen työvoiman puutteen ym. vaikeuksien vuoksi voinut tapahtua yhtä helposti valtion syrjäisiin metsiin kuin rauhan aikana. Halkojen kohdalla asianlaita sensijaan on ollut toisin. Niitä on

Asetelma 1. Havupuiden sahatukien luovutusmäärät.

Vuosi	Hankinta-	Pysty-	Yhteensä	Hankinta-
	myynti	myynti		puiden osuus
	K-m ³ kuoretta, tekn.			%
1925	90,973	1,691,562	1,782,535	5
1926	111,944	1,615,729	1,727,673	7
1927	259,873	1,829,936	2,089,809	12
1928	560,684	1,299,618	1,860,302	30
1929	408,382	1,037,122	1,445,504	28
1930	353,866	960,808	1,314,674	39
1931	382,955	986,421	1,369,376	28
1932	584,200	1,052,715	1,636,915	36
1933	674,443	929,106	1,603,549	42
1934	693,174	811,550	1,504,724	46
1935	657,856	630,769	1,288,625	51
1936	703,088	887,781	1,590,869	44
1937	691,628	633,588	1,325,216	52
1938	569,318	468,563	1,037,881	55
1939	729,225	810,850	1,540,075	47
1940	173,840	123,910	297,750	58
1941	618,617	522,173	1,140,790	54
1942	363,688	575,713	939,401	39
1943	328,682	639,788	968,470	34
1944	316,136	612,552	928,688	34
1945	327,138	680,309	1,007,447	32
1946	490,477	1,216,455	1,706,932	29

Asetelma 2. Kuusipaperipuiden luovutusmäärät.

Vuosi	Hankinta-	Pysty-	Yhteensä	Hankinta-
	myynti	myynti		puiden osuus
	Tod. k-m ³ kuorineen			%
1925	—	—	—	—
1926	—	—	—	—
1927	—	—	—	—
1928	—	—	—	—
1929	254,128	408,120	662,348	38
1930	421,211	482,251	903,462	47
1931	367,070	483,315	850,385	43
1932	480,163	298,962	779,125	62
1933	452,713	397,611	850,324	53
1934	451,566	343,910	795,476	57
1935	546,675	238,800	785,475	70
1936	480,405	200,776	681,181	71
1937	457,089	228,000	685,089	67
1938	406,635	119,062	525,697	77
1939	455,429	113,964	569,393	80
1940	133,295	21,143	154,438	86
1941	164,510	58,148	222,658	74
1942	274,126	5,085	279,211	98
1943	276,652	33,080	309,732	89
1944	181,538	83,352	264,890	69
1945	184,631	189,630	374,261	49
1946	332,997	505,920	838,917	40

Asetelma 3. Mäntypaperipuiden luovutusmäärät.

Vuosi	Hankinta-	Pysty-	Yhteensä	Hankinta-
	myynti	myynti		puiden osuus
	Tod. k-m ³ kuorineen			%
1925	—	—	—	—
1926	—	—	—	—
1927	—	—	—	—
1928	—	—	—	—
1929	90,184	1,268	91,452	99
1930	71,918	50,606	122,524	59
1931	28,588	73,243	101,831	28
1932	8,012	24,626	32,638	25
1933	60,057	16,104	76,161	79
1934	151,218	23,731	174,949	86
1935	156,016	31,530	187,546	83
1936	164,090	92,010	256,100	64
1937	465,228	158,263	623,491	75
1938	472,580	158,565	631,145	75
1939	363,532	146,815	510,347	71
1940	97,037	17,897	114,934	84
1941	158,523	69,858	228,381	69
1942	89,561	17,408	106,969	84
1943	150,895	75,567	226,462	67
1944	215,029	177,285	392,314	55
1945	90,409	240,226	330,635	27
1946	189,836	607,206	797,042	24

Asetelma 4. Kaivospölkkyjen luovutusmäärät.

Vuosi	Hankinta-	Pysty-	Yhteensä	Hankinta-
	myynti	myynti		puiden osuus
	Tod. k-m ³ kuorineen			%
1925	27,274	109,226	136,500	20
1926	45,968	103,954	149,922	31
1927	126,878	188,177	315,055	40
1928	212,124	41,726	253,850	84
1929	188,192	66,498	254,690	74
1930	215,752	98,394	314,146	69
1931	92,464	119,539	212,003	44
1932	388,789	100,316	489,105	79
1933	258,322	82,397	340,719	76
1934	206,515	59,060	265,575	78
1935	214,458	46,020	260,478	82
1936	193,124	16,285	209,409	92
1937	39,236	27,341	66,577	57
1938	61,288	33,878	95,166	64
1939	56,921	25,154	82,075	69
1940	65,709	4,335	70,044	94
1941	57,237	968	58,205	98
1942	71,277	1,207	72,484	98
1943	70,200	13,196	83,396	84
1944	47,748	16,661	64,409	74
1945	48,629	32,126	80,755	60
1946	128,870	161,903	290,773	44

Asetelma 5. Halkojen luovutusmäärät.

Vuosi	Hankinta-	Pysty-	Yhteensä	Hankinta-
	myynti	myynti		puiden osuus
	Tod. k-m ³ kuorineen			%
1925	342,727	272,118	614,845	56
1926	366,841	253,682	620,523	59
1927	251,136	249,347	500,483	50
1928	254,138	255,594	509,732	50
1929	272,586	271,019	543,605	50
1930	331,397	244,207	575,604	58
1931	318,886	268,667	587,553	54
1932	447,966	225,432	673,398	67
1933	341,357	205,504	546,861	62
1934	264,608	208,685	473,293	56
1935	330,163	226,995	557,158	59
1936	324,270	244,384	568,654	57
1937	216,040	270,501	486,541	44
1938	313,388	266,129	579,517	54
1939	305,772	331,434	637,206	48
1940	374,705	170,463	545,168	69
1941	1,143,667	374,991	1,518,658	75
1942	645,569	407,172	1,052,741	61
1943	559,589	528,125	1,087,714	51
1944	416,972	790,337	1,207,309	35
1945	202,463	603,797	806,260	25
1946	521,116	1,254,410	1,775,526	29

jouduttu hakkaamaan mahdollisimman paljon kaikkialta, missä niillä on ollut myyntimahdollisuuksia. Siinä onkin onnistuttu sikäli, että halkojen luovutusmäärät sodan aikana ovat olleet jopa kaksi kertaa suuremmat kuin rauhan vuosina.

Mitä tulee hankintatavaran osuuteen luovutusmäärissä, niin ne ovat melko paljon vaihdelleet sekä vuosittain että tavaralajeittain. *Havupuisia sahatukkeja* on myyty hankintakaupalla selvästi suhteellisesti vähemmän kuin pinotavaroita. Kehitys tukkien kohdalla on rauhan aikana kulkenut yleensä suhteellisesti laajeneviin hankintoihin päin. Hankintatukkien osuus, joka vuosina 1925—26 oli alle 10 % koko luovutetusta tukkimäärästä, kohosi 1930-luvulla ja varsinkin sen loppupuolella 50 %:n paikkeille, jopa joinakin vuosina yli sen. Sotavuosina luku, muutamia poikkeuksia lukuunottamatta, on pysytellyt 30—40 %:n paikkeilla.

Pinotavarat ovat, 1920-lukua lukuun ottamatta, suurimmalta osalta olleet hankintatapuita. Kuusipaperipuiden luovutusmäärästä oli 1930-luvulla n. 70 % hankintatavaraa, mäntypaperipuista 70—80 %, kaivospölyistä saman verran ja haloista n. 60 %. Sota-aikana, lähinnä vuosina 1940—43 hankintapinotavaroitten osuus luovutusmäärästä entisestään vielä nousi. Eräät pinotavarat, esim. kuusipaperipuut ja kaivospölyt olivat joinakin sotavuosina miltei kaikki hankintatavaraa. V. 1944 ja varsinkin v. 1945 hankinnat kaikkien tavaralajien kohdalla ovat suhteellisesti vähentyneet. Siihen, kuten jalempänä lähemmin selvittäään, ovat suurimpana syynä olleet puutavarakaupan tehostunut säännöstely ja hintapolitiikka, jotka teoreettisesta oikeudenmukaisuudesta huolimatta ovat käytännössä saattaneet valtion hankintatoiminnan melko epäedulliseen asemaan.

Valtion metsänmyyntipolitiikan arvosteluja.

Ostolakko v. 1927.

Metsähallituksen hankintatoiminnan laajentuminen ei voinut olla herättämättä ostajien mielenkiintoa. Kun heidän suhtautumisensa asiaan 1920-luvulla tuo esille sellaisia näkökohtia, jotka hyvin läheltä sivuavat komitean selvitetävänä olevaa kysymystä, on syytä kosketella erästä tapahtumaa, joka sattui syksyllä 1927. Silloin metsähallitus tarjosi huutokaupalla myytäväksi n. 1.7 milj. runkoa järeätä puuta ja pienemmän määrän kaivos- ja selluloosapuuta. Huutokaupan alkaessa ilmoitettiin ostajien taholta, että he olivat tehneet ostolakon. Toimenpidettä perusteltiin seuraavasti.

Viitattuaan aluksi siihen, että metsähallituksen omat sahapuiden hankinnat ostajien käsityksen mukaan eivät olleet enempää valtion kuin metsäteollisuuden etujen mukaiset, ostajat ryhtyivät arvostelemaan metsähallituksen asettamia hankintaehtoja. Heidän mielestään ei ole oikein, että metsähallitus ehdoissaan sitoutuu toimittamaan puut niinkin myöhäiseen ja puutavaran ulosottoajaksi sopimattomaan aikaan kuin toukokuun 15 päivään mennessä. Myöskään ei ole oikein se, että hankintaehtojen mukaan ostaja ei ole oikeutettu vaatimaan korvausta hankkimatta jääneestä tavarasta. Ostajien mielestä metsähallitus asettaa kaikki velvollisuudet ostajille, mutta itse se ei sitoudu vastaamaan mistään. Tällaisia liikeperiaatteita ei mikään liikemies voi hyväksyä, sillä hän itse on velvollinen ulkomaisiin ostajiin nähden täyttämään sitoumuksensa täsmällisesti. Sen vuoksi hänen täytyy tietää, kuinka paljon myyjä hänelle toimittaa tavaraa.

Se epämääräisyys, joka liittyy metsähallituksen hankintakauppoihin, poistuu pystymyntiä käytettäessä, sanoivat ostajat. Metsähallituksen omat hankintatyöt voivat epäonnistua, ja kantoraha sen johdosta aleta. Sensijaan puutavaraliikkeet, joilla

on vuosikymmenien kokemus metsätöistä, pystyvät suorittamaan ne varmasti ja kohtuullisilla kustannuksilla, jonka vuoksi pystykaupat muodostuvat niinhyvin valtiolle kuin metsäteollisuudelle edullisemmaksi kuin hankintakaupat.

Ostajien esittämän käsityskannan mukaan metsähallitus sahapuita hankintakaupalla myydessään katkoo rungot korkeinta kuutiomäärää tavoitellen, kun taas ostaja pystykaupoissa voi suorittaa katkomisen omien markkinoitensa vaatimalla tavalla. Tällaisten syitten takia ja ottamalla huomioon valtion ja metsäteollisuuden edut ostajat päättivät olla ottamatta osaa nyt kysymyksessä oleviin huutokauppoihin.

Asiasta virinneessä julkisessa keskustelussa vastattiin metsähallituksen taholta ostajien väitteisiin seuraavaan tapaan.

Mitä ensinnäkin tulee hankintamyyntien harjoittamiseen pystymyntien ohella, on se ollut aivan luonnollinen seuraus metsätalouden tehostumisesta. Kehitys meillä on siten kulkenut samaan suuntaan kuin esim. Keski-Euroopan maissa, joissa valtion metsähallinto jo kauan on harjoittanut puiden myyntiä hankintakaupalla. Osoitukseksi siitä, millä tavalla meillä metsähallituksen hankinnat olivat kehittyneet, mainittiin seuraavat hankitut puumäärät:

Vuosi	Propsi- ja hiomop., p-m ³	Havu- ja lehtitukkeja, runkoa
1922	83,648	673,505
1925	165,659	572,111
1927	n. 460,000	1,410,000

Siihen astinen kokemus metsähallituksen mielestä oli osoittanut, että hankintahakuilla metsät oli saatu metsänhoidollisesti tyydyttävämpään kuntoon kuin pystymynteillä, minkä lisäksi hankintapuiden hinta yleensä oli korkeampi. Sikäli kuin pienen

puun kysyntä on lisääntynyt, on hankintahakkuita ulotettu yhä etäisempiin hoitoalueisiin, jopa Perä-Pohjolaan. Hankintatoimintaa on kehitetty niinkin pitkälle, että metsähallitus on eräitä tavaralajeja, esim. kaivospölkkyjä ja paperipuita, myynyt välittömästi ulkomaille, ja on nämä tavarat silloin toimitettu satamiin laivan sivuun.

Huomattava osa hankinnoista, sanoo metsähallitus, oli toimitettu puhdistus- ja uudistushakkuina vanhoilla tukinhakkuualoilla. Metsähallitus saattoi viitata myös tapauksiin, että hankinnalla oli saatu myydyksi hyvin hintoihin sellaisiakin leimikoita, jolle pystyyn myydessä ostajia ei ollut lainkaan ilmaantunut. Yleensä ei metsähallinnon hankintoja vastaan ollut tyytymättömyyttä ilmennyt, päinvastoin useimmat ostajat olivat olleet tyytyväisiä saamiinsa puihin, ja niistä on tavallisesti kilpailtu vilkkaasti.

Valtion metsästä myytävien puiden hankinta-ehdoista ostajat puheena olevassa huutokaupassa tukitsivat metsähallituksen mielestä epätarkasti. Määräysten mukaan hankintatukit on luovutettava viimeistään toukokuun 15 päivänä, mikä ei suinkaan merkinnyt sitä, että hakkuitten tuli jatkua yhtä kauan. Syy, miksi viimeinen luovutus-aika oli määrätty niin myöhäiseksi, oli se, että tahdottiin välttää kalliita lumenluontikustannuksia, mitkä olisivat olleet välttämättömät, jos luovutus olisi ollut pakko toimittaa aiemmin.

Väitteellä, että metsähallitus ei sitoutunut korvaamaan mahdollisesti hankkimatta jääneitä puita, ei ollut mitään käytännöllistä merkitystä, koska oli vain yhden ainoan kerran sattunut, ettei myytyä sahatukierää saatu hankituksi. Silloinkin ostaja ennen hakkuun alkamista oli pyytänyt, ettei ensimmäisenä talvena hakattaisi kuin puolet myydyistä määräst. Näin ollen on vaikea ymmärtää, miksi ostajissa oli nyt kysymyksessä olevassa huutokaupassa herännyt pelko siitä, ettei metsähallitus pysty täyttämään hankintasitoumuksiaan. Myös tuntui metsähallituksen mielestä oudolta juuri ostajien pelko siitä, ettei valtio saisi riittävän korkeita kantorahoja puistaan.

Ostajien väite hankintatukien vääristä katkaisemismenetelmistä ei metsähallituksen mielestä pitänyt paikkaansa. Metsähallitus ei katkaisuohteissaan pyrkinyt vain suurimpaan kuutiomäärään, vaan noudatti sa-

moja periaatteita kuin ostajatkin, ts. otti huomioon edullisen sahaustuloksen. Muussa tapauksessa, sanoo metsähallitus, eivät samat ostajat vuosi toisensa jälkeen olisi halunneet olla hankintatukien kaupoissa metsähallituksen kanssa eivätkä olisi suostuneet maksamaan puista sellaista hintaa kuin yleensä oli maksettu. Lisäksi huomautetaan metsähallituksen taholta, ettei se ole koskaan kieltänyt käyttämästä ostajien katkomisohjeita, mikäli ne eivät olleet laadittu jonkin erikoistavaralajin valmistusta silmällä pitäen. Kuitenkin on sallittu käyttää sellaisiakin katkomisohjeita sopimalla erikoiskorvaus niiden aiheuttamista haitoista.

Ostolakon todellisia syitä harkitessaan metsähallitus tuli sellaiseen tulokseen, että ne johtuivat odotettavissa olevasta kireästä kilpailusta nyt kysymyksessä olevassa huutokaupassa sekä pelosta, että yksityismet-sänomistajatkin meillä alkaisivat seurata valtion esimerkkiä tarjoamalla puunsa hankintakaupalla, kuten asianlaita on jo kauan ollut Ruotsissa ja etenkin Norjassa ja että puiden hinnat tulisivat liian julkisiksi hankintakauppojen takia.

Sivumennen mainittakoon, että äsken selostetulla ostolakolla ei ollut sen suuntaisia seurauksia kuin ostajat kenties odottivat. Huutokauppa tosin jäi pitämättä, mutta puut eivät jääneet myymättä. Verraten pian samat ostajat, jotka huutokaupassa lakkoilivat, olivat kukin erikseen valmiit ostamaan puut välikirjakaupalla hintaan, jota silloisen markkinatilanteen vallitessa oli pidettävä kohtuullisena.

Tämän yhteydessä on syytä viitata siihen, että myöhemminkin, etenkin 1930-luvulla ostajat huutokaupoissa usein esiintyivät siten, että jotenkin selvästi oli havaittavissa ostorenkaiden olemassaolo. Suoranaista ostolakkoa ei tosin järjestetty, mutta todellista kilpailua ei puista useinkaan syntynyt, ellei joitakin „ulkopuolisia” sattunut esiintymään ostajina. Hinnat huutokaupoissa jäivät usein niin alhaisiksi, ettei tarjouksista voitu hyväksyä kuin pieni osa. Eräänäkin vuonna voitiin huutokaupalla myydä vain 15 % kaupattavasta puumäärästä. Varsinainen myynti tapahtui näissäkin tapauksissa jälkepäin välikirjakaupalla ja korotettuun hintaan.

Valtion tilintarkastajat ja hankintakaupat.

Kertomuksissa, jotka valtiontilintarkastajat vuosittain antavat valtion taloudenhoitosta, on usein kosketeltu valtion metsien myyntitapoja ja niiden edullisuutta valtiolle. Kun nämä arvovaltaiset lausunnot kohdistuvat komitean selvitettävänä olevan kysymyksen ytimeen, selostetaan niitä seuraavassa melko yksityiskohtaisesti.

Valtiontilintarkastajien kertomuksessa vuodelta 1937 käsitellään erästä sulfaattiseluloosapuiden kauppaa seuraavasti.

Toukokuun 11 p:nä 1936 tehdyllä kaupakirjalla myi metsähallitus Oulu Oy:lle 150,000—200,000 p-m³ sulfaattipuita toimitettavaksi hankintakautena 1936—37 hintaan, joka luovutuspaikkojen mukaan vaihteli 33:50—52:— mk:n välillä p-m³:ltä. Vaikka kaupakirjassa oli sovittu, huomauttavat valtiontilintarkastajat, ettei ostajalla ollut oikeutta vaatia korvausta siinä tapauksessa, ettei täyttä alintakaan määrää saataisi hankituksi ja vaikka puutavaran hinnat olivat huomattavasti nousseet myynnin ja luovutuksen välisenä aikana, luovutti metsähallitus ostajalle sopimuksessa edellytetyn maksimimäärän eli 200,000 p-m³.

Kysymyksessä oleva hankintamäärä käsitti kaikkiaan 202,020 p-m³ sulfaattipuita. Maksimimäärän ylittävistä osasta, ts. 2,020 p-m³:stä metsähallitus teki Oulu Oy:n kanssa huhtikuun 28 p:nä 1937 lisäsovimuksen, jossa ostaja suostui maksamaan sopimuksen käsittämästä puumäärästä 30:— mk enemmän kuutiometriltä kuin toukokuun 11 p:nä tehdyllä kaupakirjalla myydyistä. Kun sulfaattipuiden hinta tämän mukaan oli noussut ainakin 30:— mk:lla p-m³:ltä kaupantekopäivästä luovutukseen, joka alkoi maaliskuun alussa 1937 ja päättyi saman vuoden kesäkuun lopussa, voidaan laskea, että metsähallitus luovuttaessaan minimimäärän sijasta maksimimäärän puita, aiheutti valtiolle ainakin 1.5 milj. mk:n vahingon. Sen osoittamiseksi, että sulfaattipuun hinta myynnin ja luovutuksen välisenä aikana kohosi enemmänkin kuin 30:— mk:lla, mainitaan tilintarkastajien kertomuksessa eräs ensiksi mainittuun kauppaan sisältynyt 44:50 mk:n hinnasta myyty, mutta hakkaamatta jäänyt 3,000 p-m³:n leimikko. Se myytiin huhtikuun 30 p:nä 1937 uudelleen Oulu Oy:lle

ja saatiin 82:50 mk p-m³:ltä eli 38:— mk enemmän, vaikka laatuvaatimuksia oli melkoisesti alennettu.

Antamassaan selityksessä metsähallitus perusteli tapahtunutta menettelyä ensiksikin sillä, että kun kerran kaupan edellyttämä maksimimääräkin saatiin hankituksi, oli myyjä hyvien kauppatapojen mukaan velvollinen luovuttamaan koko sen määrän. Valtiontilintarkastajat olivat kuitenkin sitä mieltä, että milloin myytävälle tavaralle on asetettu minimi- ja maksimimäärä, on myyjällä yleisesti hyväksytyjen kauppatapojen mukaan oikeus oman harkintansa mukaan luovuttaa mikä mainittujen rajojen välissä oleva määrä tahansa. Toisena selityksenä metsähallitus mainitsi, ettei minimimäärän ylittävää 50,000 p-m³:n erää olisi saatu myydyksi ainakaan yhtä edullisesti, ellei sitä olisi luovutettu sovittuun hintaan Oulu Oy:lle. Tilintarkastajat olivat sitä mieltä, että kun puutavaran kysyntä syksystä 1936 alkaen seuraavaan syksyyn saakka yhä lisääntyi ja kun hinnat sen johdosta voimakkaasti nousivat, ei puheena olevan puuerän myyminen hyvään hintaan olisi tuottanut vaikeuksia. Näin ollen uudistivat valtiontilintarkastajat lausuntonsa siitä, että ostajalle valtion edun mukaisesti olisi pitänyt luovuttaa vain sopimuksessa edellytetty minimimäärä eli 150,000 p-m³.

Edellä kerrotusta Oulu Oy:n kaupasta valtiontilintarkastajat asianomaisen metsähallinnon piiritarkastajan tarkastuskertomukseen viitaten vielä huomauttavat, että kauppaan sisältyi paljon kaivospuuksi kellovillista puuta, joka oli huomattavasti kalliimpaa kuin sulfaattipuu. Siitäkin valtiolle aiheutui tappio, joka tilintarkastajien kertomuksessa lasketaan seuraavasti.

Hakkuuehdotuksen mukaan sisältyi kauppaan 92,500 p-m³ kaivospuuta, ja erään metsähallinnon piiritarkastajan tarkastuskertomuksesta havaitaan, että kaivospuiden hinta talvella 1937 oli n. 80 % korkeampi kuin sulfaattipuiden hinta. Sen mukaan laskettuna on kauppaan sisältyneiden kaivospuiden arvo ollut 2,942,800:— mk niistä saatua hintaa korkeampi. Laskelman suhteen on kuitenkin huomattava, että se perustuu sulfaatti- ja kaivospuiden väliseen hinnaneroon talvella 1937 eikä keväällä 1936, jolloin puheena oleva hankintasopimus tehtiin. Mutta toiselta puolen näyttää

varmalta, huomauttavat tilintarkastajat, että hankintaan sisältyi enemmän kaivospuuta kuin laskelmassa edellytetyt 92,500 p-m³. Asianomainen piiritarkastaja on nimittäin myöhemmin maininnut, että kaivospuiden osuus eräillä hakkuualueilla oli n. 65—85 % koko hakatusta ja luovutetusta puumäärästä. Jos kaikilla hakkuualueilla, joilta nyt kysymyksessä oleva Oulu Oy:n puumäärä kertyi, suhteellisesti oli, kuten todennäköistä on, yhtä paljon kaivospuuta, olisi niitä sisällytynyt kauppaan 130,400—170,000 p-m³.

Vastineessaan metsähallitus selitti, että myyty puutavara oli hinnoiteltu siten, että sen hinta jokisuilla oli 56:—60:— mk p-m³:ltä, ja että tähän hintaan sisältyi myös korvaus kaivospuiden korkeammasta hinnasta. Pelkkien sulfaattipuiden hinta olisi ollut alhaisempi. Kuitenkin oli tilintarkastajien tiedossa, että mm. metsähallituksen ja Lohjan Selluloosa Oy:n välisessä, toukokuun 15 p:nä 1936 päivätyssä kauppakirjassa sulfaattipuiden hinta oli 60:— mk p-m³:ltä vapaasti vaunussa Tamperella tai kuljetettuina Herralan asemalle siitakin huolimatta, ettei tähän kauppaan laisinkaan sisällynyt kaivospuiksi kelvotonta puuta ja että laatuvaatimukset muutoinkin olivat alhaisemmat kuin Oulu Oy:n kaupassa.

Mitä tulee nyt kysymyksessä olevien Oulu Oy:lle myytyjen puiden kantohintoihin, pitivät valtiontilintarkastajat niitä varsin huonoina ja esittivät käsityksensä tueksi seuraavat metsähallituksen hankintakortteista poimitut tiedot.

Määrä, p-m ³	Kantohinta, mk
3,921	ei kantohintaa
46,577	—:02— 5:—
55,589	5:80—10:07
58,718	11:32—16:97
19,858	17:68—20:19
2,342	25:71—26:88
12,995	ei laskelmia
200,100	—

Myös toiseen metsähallituksen pinotavaran myyntiin kiinnittivät valtiontilintarkastajat huomiota kertomuksessaan v:lta 1937.

Metsähallitus myi toukokuun 11 p:nä 1936 tehdyllä kauppakirjalla Kemi Oy:lle 120,000—160,000 p-m³ sulfaattipuuta toimi-

tettavaksi hankintakautena 1936—1937 hintaan, joka uittopiireittäin vaihteli 23:55—56:25 mk p-m³:ltä. Siitä huolimatta, mainitsivat tilintarkastajat, että tässäkin kauppakirjassa oli määräys, jonka mukaan ostaja ei ollut oikeutettu vaatimaan korvausta, vaikka täyttä alintakaan myytyä määrää ei saataisi hankituksi, ja vaikka puutavaran hinnat myynnin ja puiden luovutuksen välisenä aikana olivat huomattavasti nousseet, luovutti metsähallitus ostajalle maksimimäärän eli 160,000 p-m³ kauppakirjassa sovittuun hintaan. Kun oli käynyt selville, että uittoväylille oli hankittu tavaraa n. 20 % yli maksimimäärän, olivat asianomaiset helmikuun 2 p:nä 1937 tehdystä lisäsopimuksessa sopineet, että ostaja maksaa ylimenevästä määrästä 15:— mk enemmän p-m³:ltä kuin oli aikaisemmin kauppakirjan mukainen hinta. Jos oletetaan, että mainittu 15:— mk vastaa hinnan nousua kaupantekopäivästä luovutukseen, joka kokonaisuudessaan tapahtui vasta lisäsopimuksen teon jälkeen, on metsähallitus luovuttamalla ostajalle maksimimäärän minimimäärän sijasta tuottanut valtiolle 600,000:— mk:n tappion.

Tästä asiasta laatimassaan vastaselityksessä metsähallitus vetosi samanlaisiin seikkoihin kuin edellä jo on mainittu Oulu Oy:n kaupan kohdalla. Valtiontilintarkastajat taas puolestaan tulkitivat tässäkin tapauksessa hyvät kauppatavat siten, että ostajalle olisi ollut luovutettava vain kauppakirjassa mainittu minimimäärä.

Viitaten siihen, että metsähallinnon eräät piiritarkastajat jo kauan ovat tarkastuskertomuksissaan kiinnittäneet huomiota hankintamyynnin huonoihin taloudellisiin tuloksiin pystymyyniin verrattuna, valtiontilintarkastajat kertomuksissaan v:lta 1937 pitivät erikoisen tärkeänä, että maatalousministeriö perusteellisesti selvittäisi, olisiko pystymyyni valtiolle edullisempää kuin hankintamyyni. Tilintarkastajien mielestä hankintamyyniä ei kylläkään voida kokonaan lopettaa, mutta sitä voitaisiin varmaankin huomattavasti rajoittaa, jos pystymyyni osoittautuisi taloudellisesti edullisemmaksi.

Huomioon ottaen tässä mainittujen tapauksen yhteydessä esille tulleet seikat sekä ne suuret taloudelliset arvot, jotka ovat kysymyksessä, valtiontilintarkastajat vielä erikseen huomauttavat, että metsähallituk-

sen vastaisuudessa tulisi kiinnittää aivan erikoista huomiota valtion metsänmyyntien taloudellisuuteen.

*

Kertomuksessaan v:lta 1941 valtiontilintarkastajat, edelleen nojautuen niihin kertomuksiin, joita metsähallinnon eräät piiritarkastajat ovat laatineet suorittamistaan tarkastuksista, esittävät eräitä huomioita mm. metsähallituksen hankintatoiminnasta. Niinpä on havaittu tarkastuksessa v. 1942, että hankintahakkuissa on kaadettu runsaasti leimaamattomia puita ja ettei niissä teetetyn puutavaran luovuttamista ja tilitystä ole suoritettu tyydyttävällä tavalla. Tärkeämpänä syynä mainitunlaisiin epäkohtiin on tarkastusta suorittaneen piiritarkastajan mielestä ollut aluehallinnosta ja piiritarkastajasta riippumattomien hankintametsänhoitajien asettaminen hoitoalueisiin. Yleensä näyttää valtiontilintarkastajain mielestä siltä, että hankintamyyniä harjoitetaan liian laajassa mitassa taloudellisesti yleensä edullisemman pystymyynnin kustannuksella.

Metsähallitus vastaselityksessään myönsi, että sota-ajan aiheuttamissa oloissa leimaamattomien puiden kaatamista ei ole voitu kokonaan välttää. Hankintametsänhoitajiin nähden metsähallitus ilmoitti pyrkivänsä siihen, että aluemetsänhoitajat johtaisivat kaikki hoitoalueessaan esiintyvät työt, siis myös hankinnat. Tätä pyrkimystä metsähallituksen mielestä on vaikeuttanut se, etteivät kaikki aluemetsänhoitajat ole joko pystyneet tai olleet halukkaita johtamaan hankintatöitä, vaikka he muussa toiminnassaan ovat saattaneet menestyä hyvin.

Vaikka valtiontilintarkastajat eivät katso voivansa lausua varmaa käsitystä hankintametsänhoitajajärjestelmästä, he kuitenkin katsovat velvollisuudekseen huomauttaa, ettei hankintametsänhoitajien asettaminen saa johtaa siihen, että valtion etua valvovat piiritarkastajat millään tavoin syrjäytetään tai estetään heille kuuluvien tehtävien suorittamisesta ja ettei myöskään aluehallintoa ole syrjäytettävä yli sen, mikä käsitteellisesti seuraa hankintametsänhoitajien asettamisesta.

Mitä tulee siihen kysymykseen, kumpi myyntimuoto, pystykauppa vai hankintakauppa on taloudellisesti edullisempi, viittaavat valtiontilintarkastajat edelläseloitet-

tuun kertomukseen v:lta 1937 sekä siihen, että valtionvarainvaliokunta valtiontilintarkastajien kantaan yhtyen pitää tärkeänä selvityksen saamista siitä, olisiko pystymyyni valtiolle edullisempää kuin hankintamyyni. Tämän eduskunnan hyväksymän kannanoton johdosta metsähallitus v. 1940 antoi maatalousministeriölle lausuntonsa, jossa se tuli sellaiseen tulokseen, että hankintamyyni on ollut edullisempi kuin pystymyyni. Kuitenkin valtiontilintarkastajat katsoivat, ettei asiasta vielä päästy varmuuteen sen takia, että metsähallitus perusti selvittelynsä hakkuu- ja myyntitilastoihinsa, jotka heidän mielestään eivät anna riittävää valaistusta asiaan. Siitä syystä, huomauttavat tilintarkastajat, olisi metsähallituksen tilastot vastaisuudessa laadittava sellaiseen muotoon, että niistä mm. selviäisi kummankin myyntimuodon tuotama nettotulos.

Ratkaistakoon tämä kysymys, sanovat tilintarkastajat, suuntaan tai toiseen, joka tapauksessa on ehdottomasti vaadittava, että valtion metsien myynti järjestetään taloudellisesti mahdollisimman tuottavaksi. Kun kumpaakaan myyntimuotoa ei tulevaisuudessa voida kokonaan syrjäyttää, on molempia edellen käytettävä, mutta ei siten, että toiselle kerta kaikkiaan ja tulokseen katsomatta annetaan etusija, vaan olosuhteiden mukaan harkiten. Tästä vaatimuksesta seuraa mm., ettei sellaisia hankintamyynitejä, joiden kannattavuus on olematon tai vain mitätön, vastaisuudessa enää ole sallittava.

*

Verraten laajasti käsitellään metsähallinnon hankintatoimintaa valtiontilintarkastajain kertomuksessa v:lta 1943. Viitattuaan jo edellä selostettuihin lausuntoihin hankintojen huonoista tuloksista, leimaamattomien puiden kaatamisesta, hankintametsänhoitajien toiminnasta sekä metsähallituksen hakkuu- ja myyntitilastojen puutteellisuudesta, valtiontilintarkastajat valittavat, ettei asioihin ole saatu muutosta, jonka vuoksi heidän on uudelleen palattava niihin. Ajankohta heidän mielestään tosin on sikäli epäedullinen, että sodanaikaiset poikkeukselliset olosuhteet eräissä tapauksissa ovat vaikuttaneet heikentävästi tuloksiin, mutta toi-

saalta on pidettävä mielessä, että edellä mainitut epäkohdat ovat esiintyneet jo rauhan aikana, joten ne eivät suinkaan ole vain sodanaikaisia, ohimeneviä ilmiöitä.

Hoitoalue	Puutavaralaji	Määrä	Kantorahaa kj:lta tai p-m ³ :ltä mk
Muonio	sahatukkeja	60,562 kj.	—: 75
Pohjois-Kemijärvi	”	44,692 ”	—: 69
”	”	58,410 ”	1: 44
Pudasjärvi	”	12,808 ”	—: 25
Ranua	”	209,836 ”	—: 50
Sotkamo	”	44,217 ”	1: 95
”	”	46,237 ”	1: 68
Turtola	”	618,034 ”	1: 04
Vaala	kaivospölkkyjä	5,452 p-m ³	—: 01
”	paperipuita	1,127 ”	ei kantorahaa
”	sulfaattipuita	407 ”	”
”	halkoja	193 ”	”
Yli-Kemi	”	10,843 ”	1: —

Vetomatkan pituus näissä hankinnoissa on ollut 0—10 km, keskim. 3.4 km. Luettelossa kiinnittävät valtiontilintarkastajat huomiota erikoisesti Vaalan hoitoalueen hankintahakuisiin.

Myös v:lta 1943 mainitaan nyt kysymyksessä olevassa valtiontilintarkastajain kertomuksessa huonoja hankintatuloksia. Siinä viitataan Meltauksen hoitoalueen metsän-

Sahapuut kj:lta	—: 45—2: 31	5: — 7: 25
Kuusipaperipuut p-m ³ :ltä	1: 62—5: 13	74: 50—100: —
Mäntypaperipuut ”	1: 20—5: 80	70: 50—93: —

Valtiontilintarkastajat mainitsevat vielä toisen, Meltauksen hoitoalueen metsänhoitajan suorittaman laskelman, joka käsittää

Pystymyynnit,	Hoitoalueen		Hankintapiirin
	omien hankinnat,	omien hankinnat,	
mk	mk	mk	mk
kiintokuutiometritä			
Saha- ja rakennusp.	208: 70	149: 32	42: 69
Polttopuut	48: 92	29: 70	7: 88
Ratapolkyt	334: 15	141: 66	35: 14
Paperi- ja kaivosp.	95: 57	ei luovutettu	5: 84

Näitä lukuja selostettaessa korostetaan vielä sitä, että hankintapiirien hankinnat ovat sijainneet verrattomasti edullisemmin kuin muut. Kun lisäksi otetaan huomioon, että hankintatyömaille omiin tarpeisiin käytetyistä huomattavista rakennus- ja polttopuumääräistä ei saada lainkaan kantorahaa, osoittavat luvut Meltauksen hoito-

Sen jälkeen mainitaan eräitä huonoja tuloksia antaneita hankinnoita v:lta 1942. Nämäkin tulokset on poimittu metsähallituksen hankintakortistosta.

hoitajan 18. 11. 1943 päiväämään, metsähallitukseen lähetettyyn kirjelmään, jossa selostetaan sanotussa hoitoalueessa hankintapiirin toimesta suoritettuja hankintoja. Aluemetsänhoitajan mukaan on näissä hankinnoissa hoitoalueelle tilitetty mm. seuraavia kantorahoja v. 1943. Rinnalla mainitaan samanaikaisia pystymyynneissä saatuja kantorahoja.

kaikki hänen hoitoalueensa luovutukset v. 1943. Kantohinnat olivat seuraavat:

Pystymyynnit,	Hoitoalueen	Hankintapiirin
mk	omien hankinnat,	omien hankinnat,
mk	mk	mk
kiintokuutiometritä		
Saha- ja rakennusp.	208: 70	149: 32
Polttopuut	48: 92	29: 70
Ratapolkyt	334: 15	141: 66
Paperi- ja kaivosp.	95: 57	ei luovutettu

alueen osalta, että pystymyynnit ovat olleet v. 1943 edullisimmat.

Kun valtion metsätalouden tarkoitus, huomauttavat valtiontilintarkastajat, ilmeisesti on tuottaa valtiolle mahdollisimman suuria tuloja, kuitenkin huomioon ottaen, ettei valtion metsien vastaiseen tuottoon vaikuttavia metsänhoidollisia näkökohtia

saa syrjäyttää, on pystymyynnin ja hankintamyynnin edullisuutta arvosteltaessa ratkaistava, kumpi niistä johtaa parempaan tulokseen metsänhoidollisessa suhteessa. Tästä johtuvatkin valtiontilintarkastajat pohtimaan pystymyynniä ja hankintakauppaa metsänhoidon kannalta seuraavaan tapaan.

Kun kaikki valtion metsistä hakattavat puuerät etukäteen leimataan, tulee hakuun metsänhoidollinen puoli siltä osalta tarkoin huomioon otetuksi jo ennen hakuiden aloittamista, joten molempien myyntimuotojen välillä ei ainakaan siinä suhteessa ole mitään eroa. Leimauksen noudattamista samoin kuin muita metsänhoidollisia seikkoja voidaan pystymyynneissä myyntiehtoja ja valvontaa tarvittaessa tiukentamalla valvoa yhtä tehokkaasti kuin valtion omissa hankintahakkuissa.

Valtiontilintarkastajain tietämän mukaan käytäntö onkin osoittanut, että hakkuiden valvonta on vähintään yhtä tehokasta pystymyynnihakkuissa kuin hankintahakkuissa, joissa parempaa kannattavuutta tavoiteltaessa usein ollaan suvaitsevampia leimaamattomien puiden kaatamisen ja leimikon jonkin harvemman osan hakkaamatta jättämisen suhteen, kuten on laita varsinkin silloin, kun hankintahakkuu on hankintapiirin eikä hoitoalueen oman vastuunalaisen aluemetsänhoitajan hallussa. Pystymyynnihakkuissa, sanovat tilintarkastajat, sensijaan vaaditaan tiukasti leimauksen tarkkaa noudattamista. He viittaavat vielä siihen, että suurin osa hankintahakkuuta valvovan työnjohtajan ajasta kuluu kirjanpitoon, tilitykseen jne. ja hänen apulaisensa aika sahapuiden polkyttämiseen, pinopuiden mittaukseen, varastojen järjestelmiseen, työlistöjen laatimiseen ja muihin vastaavanlaisiin tehtäviin. Tilintarkastajien mielestä on siis metsänhoidolliset näkökohdat, joihin metsähallitus aina on vedonnut selityksissään, jätettävä kokonaan syrjään, koska toinen myyntitapa ei ole toista edullisempi metsänhoidollisessa suhteessa.

Kun metsänhoidolliset seikat eivät vaikuta asian ratkaisuun, on jällellä vain kysymys molempien myyntimuotojen kannattavuudesta, sanovat tilintarkastajat. Siihen kysymykseen on pitkäaikainen kokemus antanut selvän vastauksen, sen, että pystymyynnit yleensä ovat johtaneet huomatta-

vasti parempiin taloudellisiin tuloksiin kuin hankintamyynnit. Syistä tähän voidaan ehkä olla eri mieltä, mutta itse tosiasia ei ole kiellettävissä.

Valtion oman hankintatoiminnan tarpeellisuutta on perusteltu mm. väitteellä, sanovat tilintarkastajat, että hankintamyynneissä saadaan varmemmin selville sahapuiden kuutiomäärä. Myönnettävä onkin, ettei pystyssä olevan puun kuutiota voida laskea yhtä tarkoin kuin kaadetun, mutta tästä johtuva epävarmuus voidaan poistaa myymällä puut kuutiokaupalla pystyyn, jota tapaa jo onkin hyvällä menestyksellä käytetty. Vielä yksinkertaisemmin saadaan asia järjestetyksi valmistamalla myyntiehdot sellaisiksi, etteivät ostajat enää pääse jatkuvasti hyötymään mittavoiton perusteella.

Tilintarkastajat huomauttavat vielä väitteestä, joka usein on esitetty hankintahakuiden puolustukseksi, nimittäin siitä, että sekaleimikosta voidaan hankintakaupalla paremmin kuin pystymyynnillä saada kaupaksi kaikki siitä kertyvät puutavaralajit. Aiemmin, jolloin ostajat yleensä halusivat vain yhtä puutavaralajia, jota he itse tarvitsivat, se olikin huomioon otettava, mutta ei edes silloin se ollut ratkaiseva näkökohta. Sota-aikana on tilanne ollut vallan toinen, varsinkin sen jälkeen, kun puutavaran suurostajat on velvoitettu vuosittain luovuttamaan valtiolle huomattavan suuria määriä polttopuita ja ratapölkkyjä. Sitäpaitsi ovat ostajat tilintarkastajain tietämän mukaan sota-aikana olleet entistä halukkaampia ostamaan sekaleimikoita senkin vuoksi, että kaikenlaisia puutavaraa on tarvittu markkinoilla. Vaikeasti myytävän puuston hakkaamisessa on valtiolla aivan yhtä suuri riski kuin pystyyn ostajallakin. Mikäli leimikkoon kuuluu sellaistaakin kaadettavaa puuta, jolla ei ole kaupallista arvoa, mutta joka metsänhoidollisista syistä on poistettava, mikä nykyisin on sangen harvinaista, voidaan sellaisten puiden kaato määrätä ostajan suoritettavaksi tai toimittaa valtio sen erikseen metsänhoitomäärä- rahoilla.

Valtiontilintarkastajat antavat v:n 1943 kertomuksessaan tunnustustakin hankinnoille mainitsemalla, että ne kieltämättä ovat joskus antaneet hyviä tuloksia, varsinkin milloin aluemetsänhoitaja itse on saanut hoitaa hoitoalueensa hankinnat.

Sensijaan hankintapiirien, ts. erityisen hankintametsänhoitajan johtamia töitä he tässäkin yhteydessä arvostelevat seuraavaan tapaan. Vaikka hankintahakkuiden toimittamiseen kuuluvat tehtävät jos mitkään ovat sellaisia, joiden menestyksellinen suorittaminen edellyttää pitkäaikaista kokemusta, toimivat hankintametsänhoitajina useimmiten nuoret metsänhoitajat. Luonnollinen seuraus siitä on ollut, että heidän opiskelunsa näissä töissä on tullut valtiolle erittäin kalliiksi. Asian selittämiseksi on metsähallitus esiintuonut, että vanhemmilta aluemetsänhoitajilta usein puuttuu joko kyky tai halu hankintojen suorittamiseen. Kun otetaan huomioon se jo mainittu seikka, että hankintatoiminnan alalla juuri kokemus on paras opettaja, selviytyvät tilintarkastajien mielestä juuri vanhemmat ja kokeneet metsänhoitajat parhaiten hankinnoista. Mitä taas vanhempien metsänhoitajien väitettiin haluttomuuteen hankintojen suorittamiseen tulee, on tilintarkastajien mielestä otaksuttavaa, että syynä siihen voi olla hankintojen huono kannattavuus pystymyynniin verrattuna, jonka vuoksi vanhemmat metsänhoitajat eivät halua osallistua siihen valtion omaisuuden tuhlaukseen, jota hankintahakkuut niin perin usein tietävät.

Sen jälkeen v:n 1943 valtioneuvoston tilintarkastajat valittavat, ettei vielääkään ole otettu perusteellisesti selvitettyäksi valtion metsien pystymyynntien ja hankintamyynntien kannattavuutta. Se jo edellä mainittu selvitys, jonka metsähallitus antoi maatalousministeriön kehoituksesta v. 1940 ja joka päättyi siihen, että hankintamyynnit olivat keskimäärin antaneet edullisemmat tulokset kuin pystymyynnit, ei vastaa eduskunnan tarkoittamaa ja vaatimaa perusteellista selvitystä. Kun tilintarkastajien mielestä metsähallituksen kanta jo etukäteen oli tiedossa, olisi ollut monin verroin tärkeämpää pyytää pitkäaikaista käytännöllistä kokemusta edustavien ja asiaa läheltä seuranneiden piiritarkastajien ja aluemetsänhoitajien lausuntoa. Valtioneuvoston tilintarkastajat pitivätkin asian kaikinpuolisen selvittelyn perusedellytyksenä, että näille ammattimiehille varataan tilaisuus yhteisesti pohtia asiaa ja lausua siitä mielipiteensä.

Asian selvittelyä on valtioneuvoston tilintarkastajien mielestä omiaan suuresti vaikeuttamaan jo edellä mainittu metsähallituksen

pitämän hakkuu- ja myyntitilaston puutteellisuus, josta on seurauksena, ettei täsmällisiä numerotietoja hankintamyynnin taloudellisista tuloksista ole saatavissa ilman laajoja esitöitä. Tilintarkastajat uudistavat vaatimuksen hakkuu- ja myyntitilaston uudistamisesta sellaiseksi, että sen perusteella pystytään suorittamaan vertailuja pystymyynntien ja hankintamyynntien kannattavuudesta. Hankintatoiminnan suhteen on tällöin, kuten kaikessa muussakin liiketoiminnassa, menoina otettava huomioon myös verot sekä toimintaan sidottujen varojen korot ja kuolelutukset, koska vain siten saadaan selville hankintatoiminnan todellinen nettotulos ja samalla luotettava perusta myyntitapojen vertailulle.

Tilintarkastajien käsityksen mukaan kauppamuotojen vertailu olisi suoritettava erikseen kussakin hoitoalueessa, eikä koko maata käsittävän yhtenäisen tilaston perusteella. Näin menetellen tulevat paikallisista olosuhteista johtuvat, hakkuiden kannattavuuteen vaikuttavat tekijät, kuten esim. ajo- ja uittomatkat, huoltosuhteet, laatuluokat, keskikuutiot jne. huomioon otetuiksi. Hoitoalueiden vuosikertomuksiin olisi liitettävä molempia myyntimuotoja käsittelevät vertailutaulukot, joista yllämainitut seikat ilmenisivät.

Valtiotalouden nykyisessä vaikeassa ahdinkotilassa, huomauttavat tilintarkastajat, on vielä entistäkin tähdellisempää, että valtion metsien taloudellinen tuotto saadaan nousemaan niin suureksi kuin mahdollista. Sen vuoksi ei tilintarkastajien mielestä enää ole aikaa odottaa perusteellisen selvittelyn suorittamista, jota eduskunta jo viisi vuotta sitten piti erittäin kiireellisenä, vaan etusija on heti annettava pystymyynnille, jonka jo hyvin pitkäaikainen kokemus on osoittanut metsänhoidon kannalta vähintään yhtä edulliseksi ja taloudellisessa suhteessa yleensä verrattomasti edullisemmaksi kuin hankintamyynni.

*

Kertomuksessaan v:lta 1944 valtioneuvoston tilintarkastajat vielä koskettelevat valtion metsätalouden hankintatoimintaa, ja korostavat sitä seikkaa, ettei tulosta laskettaessa ole otettu huomioon hankintapääoman korkoja, hankintatoiminnassa käytetyn muun omaisuuden kuoleluta eikä myöskään veroja, jotka yksityisessä liiketoiminnassa

merkitsevät varsin suurta menoerää. Metsähallitus on asiasta antamassaan lausunnossa esittänyt, että hankintapääomalle laskettavan koron huomioon ottaminen tuottaisi suuria vaikeuksia. Tilintarkastajien mielestä riittäisi likimääräiseen arviointiin perustuva tulos, sillä sekin olisi parempi kuin mainitunlaisten seikkain jättäminen kokonaan pois laskuista.

Viitattuaan niihin vaatimuksiin, joita valtioneuvoston tilintarkastajain ja eduskunnan ta-

holta oli tehty valtion metsien kauppatoimien selvittämiseksi, saattoivat tilintarkastajat kertomuksessaan v:lta 1944 todeta, että maatalousministeriö oli maaliskuun 7 p:nä 1946 asettanut komitean selvittämään kysymystä siitä, kumpi myyntitapa, pystymetsän myynti vai hankintamyynni, yleensä olisi edullisempi puita myydessä valtion metsistä, ts. sen komitean, jonka mietintö nyt on esillä.

Komitean kantohintatutkimukset.

Metsähallituksen kantohintalaskelmien perusteet.

Ennenkuin ryhdytään esittämään kantohintatutkimusten tuloksia, on katsottu tarpeelliseksi selvittää, millä tavalla valtion metsistä myytävien puiden kantohinta lasketaan ja millä tavalla käytettyjä menetelmiä ja niiden perusteella saatuja tuloksia on arvosteltava. Seuraavassa käsitellään näitä asioita tarkastamalla erikseen pystymyynneissä ja hankintamyynneissä syntyneitä kantohintaa.

Pystykaupassa saatu hinta metsähallituksen tilastossa esiintyy nettointana ja sitä pidetään sellaisenaan myös kantohintana. Asiallisesti pystymyynnihintaa ei kuitenkaan ole kokonaisuudessaan nettoa sen takia, että sitä laskettaessa ei ole otettu huomioon erinäisiä pystykaupasta aiheutuvia kustannuksia. Ensinnäkin jäävät kaikki leimauskustannukset, kuten apumiesten palkat, työtä johtavan metsänhoitomiehen matka- ja päivärahat jne. huomioon ottamatta. Myöhemmin puuta luovutettaessa, etenkin kuutiojalkakaupoissa aiheutuu kustannuksia puiden mittaamisesta. Nämäkin kustannukset jäävät kantohinnasta pois, koska ne maksetaan erikoiselta leimauskuutioimis- ja luovutusmomentilta.

Aivan viime aikoihin saakka on metsähallitus perinyt pystymetsien ostajilta kustannukset valtion puolesta järjestetystä hakkuun valvonnasta. Nämä kustannukset merkittiin metsähallituksen tileihin erikoisena, kantohintaan vaikuttamattomina tuloina. Kun ostajat hintatarjouksissaan tietenkin ottivat huomioon puheena olevan kustannuserän hinnoittamalla puut vastaavasti halvemmiksi, on kysymyksen alaista, olivatko hakkuun valvonnasta perityt maksut metsähallitukselle todellisia tuloja vai vain näennäisiä. Missään tapauksessa ostajat eivät pitäneet tällaisen kustannuserän maksamisesta. Menetelmästä luovuttiinkin toukokuun 15 p:stä 1945 alkaen, jonka jäl-

keen metsähallitus itse on välittömästi kustantanut pystyhakkuiden valvonnan. Tämä erä, joka ei ole aivan mitätön, maksetaan omalta momentiltaan eikä sitä oteta huomioon pystymyynntien kantohinnassa.

Lisäksi on huomattava, että valtion metsien pystykauppojen kantohintaa laskettaessa jää kokonaan huomioon ottamatta hoitoalueen metsänhoitajien ym. palkkausmomentilta maksetut palkat siltäkin ajalta, jonka he ovat käyttäneet pystymyynneistä johtuviin tehtäviin.

Kun metsätaloudessa yleensä on tapana jättää huomioon ottamatta edellämaitunlaiset kustannukset pystymyynntien kantohinnassa, ei komitea ole katsonut olevan syytä lähteä hakemaan uusia kantohinnan laskemisperusteita, vaan ottaa pystymyynntien kantohinnat tuonnempana suoritettaviin laskelmiin sellaisina, kuin ne on saatavana metsähallituksen tilastoista.

Hankintakaupassa myyntihinta tietenkin on aivan toisen luontoinen kuin pystymyynneissä. Se on bruttohinta, joka sisältää paljon kustannuksia. Vasta sitten kun ne on vähennetty, saadaan nettointa ts. kantohinta, jota voidaan verrata pystymyynntien kantohintaan. Hankintamyynneissä kantohinnan suuruus riippuu, paitsi tietenkin myyntihinnasta, olennaisesti myös siitä, kuinka korkeiksi tai alhaisiksi muodostuvat hankintakustannukset ja mitä periaatetta noudattaen ne lasketaan. Kun mm. valtioneilintarkastajat ovat useaan otteeseen huomauttaneet siitä, että metsähallinnon hankintakustannusten laskemismenetelmät eivät johda oikeisiin kantohintoihin, on komitean mielestä aihetta tutkia asiaa.

Nykyisin voimassa olevat, tässä kysymyksen tulevat metsähallituksen antamat määräykset ja ohjeet sisältyvät seuraaviin kiertokirjeisiin:

Kiertokirje n:o 21940, päivätty toukokuun 9 p:nä 1933.

Kiertokirje n:o 24145, päivätty tammi-kuun 18 p:nä 1934.

Kiertokirje n:o 24198, päivätty tammi-kuun 29 p:nä 1934.

Kiertokirje n:o 29525, päivätty maaliskuun 22 p:nä 1934.

Niistä mainittakoon seuraavat hankintojen järjestämistä ja hankintakustannusten laskemista selvittävät kohdat.

Hankintakalusto. Hankintakalusto on hoidettava ja luetteloitava erikseen hoitoalueen muusta kalustosta. Hankintamäärärahoilla saadaan ostaa vain sellaista kalustoa, joka on hankintatoiminnalle välttämätön ja jota ilman hankintoja ei voida menestyksellisesti hoitaa. Kalustolle on määrättävä ostoarvo ja sen käytöstä ja kulumisesta johtuva nykyarvo. Hankintatyöilmoituksissa on kalustoon ostetun esineen hinta merkittävä menoeränä siihen hankintaan, minkä tarpeiksi esine lähinnä on hankittu. Jos kalustoa on hankittu useamman, ehkä kaikkien käynnissä olevien työmaiden tarpeeksi, on hinta hyödyn tai muun sopivan perusteen mukaan jaettava eri hankinnoille. Esineen tultua käyttökelpottomaksi se on ehdotettava poistettavaksi. Asian ratkaisee metsähallitus.

Hankintatyöväestön tarpeiksi rakennetut asunnot, tallit, saunat ja suojat käsitellään aivan erikseen kalustosta merkitsemällä niihin käytetyt menoerät „asunto”-menoina työilmoituksissa.

Hankintahakkausedotus. Jokaisesta hoitoalueesta, mistä suunnitellaan myytäväksi puutavaraa hankintakaupalla, on tehtävä hankintahakkausedotus. Se on laadittava puumäärien, kustannusten ym. asiaan vaikuttavien seikkojen puolesta niin yksityiskohtaiseksi, että metsähallituksella on sen perusteella kaikki tiedot käytettävänä arvioidessaan leimikon myyntimahdollisuuksia. Käsiteltyään ehdotuksen metsähallitus joko hyväksyy tai hylkää sen. Hyväksymättä jääneistä hankinnoista on aikanaan tehtävä uusi ehdotus.

Hankintatyöilmoitukset. Kun työt hankintahakkuualueella on pantu käyntiin, on kuukausittain lähetettävä metsähallituksen hankintatyöilmoitus. Siitä tulee käydä selville kunkin hankintatyömaan työsaavutukset ilmoituskuukauden aikana, samoin kuin kustannukset eriteltynä laatunsa mu-

kaisesti. Erityisesti korostetaan sitä, että kullekin hankinnalle viedään vain ne merkinnät, jotka sille kuuluvat sekoittamatta millään tavoin eri työmaitten tavaramääriä tai kustannuksia toisiinsa. Paitsi sitä, että metsähallitus työilmoitusten perusteella pystyy jatkuvasti seuraamaan kunkin hankinnan edistymistä, nämä ilmoitukset ovat ne peruslähteet, joiden nojalla hoidetaan varastokirjanpito ja tehdään lopulliset kustannuslaskelmat.

Hankintakustannusten erittely. Hankintakustannukset eritellään hankintatyöilmoituksissa seuraavasti.

H a k k a u s. Ryhmään luetaan varsinaisen hakkaus, kuoriminen, pölkyttäminen, mittamiesten palkat, tyveäminen, pinojen korjaus metsässä, rankojen katkaisu varastopaikoilla sekä yleensä kaikki ne kustannukset, jotka koskevat hakkuutyötä ennen tavarantoimitusta tai hakkuuseen yhdistyvää työtä varastopaikoilla ennen tavarantoimitusta luovutuskelpoiseen kuntoon.

V e d ä t y s. Tähän ryhmään viedään varsinaisen vedätyksen palkkakustannukset, teiden teko- ja korjauskustannukset, tien auraus ja vesitys, tielle tarvittavat oljet yms., varastopaikkojen raivaus, pinoaminen varastopaikoilla, pinojen sidetarpeet, korvaukset vedätyksen yhteydessä aiheutuvista vahingoista, teiden ja ojien puhdistus vedätyksen jälkeen, lumiaurojen, vesirekien yms. vedätystöihin tarvittavan kaluston korjausmenot sekä yleensä kaikki menot, jotka ovat vedätystyöstä johtuneet. Siinä tapauksessa, että vedätyksestä maksettavaan urakkapalkkaan kuuluu myös hakkaus, on hakkaus ja vedätys erotettava merkitsemällä kustannukset asianomaisiin ryhmiin.

U i t t o. Ryhmään luetaan uittokustannukset, veteen vieritys, lajittelu, nosto ja pinoaminen, uittoväylien perkaukset ennen uittoa, rantojen puhdistukset uiton jälkeen, rantavuokrat ja vahingonkorvaukset rantanomistajille, puomien reijitys, närepuomien hankintakustannukset, uittoon käytetyn kaluston kuljetus- ja korjauskustannukset jne.

A u t o k u l j e t u s. Varsinaiset kustannukset tavarantoimituksesta, autoon lausaus, purkaus ja pinoaminen, autokuljetukseen tarvittavien teiden vaatimat kustannukset ja korvaukset, tienvuokrat ym.

Laivaus. Varsinaiset laivarahdit, lastaukset, purkamiset, pinoamiset, satamamaksut, korvaukset ym.

Rautatiekuljetus. Varsinaiset rahdimaksut, lastaukset, purkamiset, pinoamiset, rahtikirjajäljennökset, vaunuvuokrat ym.

Kalustomenot. Pysyväisen kaluston hankkimiseen tarvittavat menot.

Asunnot. Hankintatavaroilla rakennettaviin työväestön asuntoihin, talleihin, varastosuojiiin yms. käytetyt rakennusmenot sekä niiden kunnossapidosta, valaistuksesta, lämmityksestä ym. aiheutuvat menot.

Sekalaiset menot. Kirjoitus- ja toimistotarpeet, puhelin-, posti- ja lennätinmaksut, tilihuoneiden vuokrat ja siivous ym., varastopaikkojen vuokrat ja puhdistus, oikeuskulut, kansaneläke, tapaturmasiamespalkkiot, ne tarveainekulut, jotka eivät kuulu välittömiin työmenoihin jne.

Valvonta. Hankintoja johtavien metsänhoitajien ja työnjohtajien hankintavaroista maksettavat palkat, päivärahat ja matkakustannukset, varastojen vartiointi, työmaiden kasöörien palkat sekä ne apumiesten palkat, joita ei voida työn laadun puolesta sijoittaa johonkin työkustannusten ryhmään.

Sitä vastoin ei metsähallinnon töissä laskea hankintakustannuksiin vakinaisella palkalla olevien metsänhoitajien ym. palkkausmomentilta maksettujen palkkamenoja edes siltä ajalta, jonka he ovat käyttäneet hankinnoista johtuviin tehtäviin. Kun hankinta- ja pystymyynnit tältä kohdalta ovat samanlaiset, ei vakinaisten palkkojen pois jäämisellä ole sanottavaa vaikutusta eri kauppatavoilla saatujen kantohintojen suhteeseen.

Kaikki edellä mainitut kustannukset eritellään tavaralajeittain. Kun valvonta- ja muiden yleismenojen erittelyä eri tavaralajeille ei voida tehdä samalla tavalla kuin varsinaisten työkustannusten jakamista, noudatetaan niiden jaottelussa yleensä seuraavaa yksikköperustetta.

1 p-m³ kuorittuja paperipuita ja kai-vopölkkyjä pidetään yksikkönä.

1 p-m³ halkoja ja kuorimatonta pinotavaraa vastaa $\frac{2}{3}$ yksikköä.

20 kj. sahatukkaa ja talvikaatoista vaneeripuuta sekä 15 kj. rasiin kaadettua vaneeripuuta vastaa yhtä yksikköä.

1 ratapölkky vastaa $\frac{1}{3}$ yksikköä.

Näitä suhteita noudatetaan jaottelussa silloin, kun kaikki puutavarat on hankittu samoille tai vastaaville luovutuspaikoille. Jos jokin puutavara on luovutettu hakkuupaikoilla, rasitetaan sitä vain $\frac{3}{4}$:lla vedettyjen tavarain vastaavista yleiskustannuksista, kun taas uitto, maallengosto, laivaus, autokuljetus jne. korvoittavat näitä kustannuksia, kuitenkin korkeintaan 50 %.

Hankintakustannusten erittelyssä ehkä kiintyy huomio siihen, että siinä ei mainita leimauskustannuksia. Ne valtion hankinnoissa maksetaan samalta momentilta kuin pystymyynnileimausten kustannukset, jonka vuoksi ne eivät tule huomioon otetuiksi kantorahalaskelmissa. Muunlainen menetelmä tuskin voi tulla kysymykseen, koska metsää leimatessa ei vielä tiedetä, tulevatko puut myytäväksi pysty- vai hankintakaudella.

Kun hankintahakkausehdotus on vahvistettu, avataan kullekin hankinnalle oma hankintakorttinsa. Sitä mukaa kuin työt edistyvät, tehdään kortille työilmoitusten perusteella vientejä siten, että niistä ilmenevät puumäärät ja vastaavat kustannukset samoin kuin myyntihinnat, kaikki tavaralajeittain. Hankinnan päätyttyä summataan puumäärät, myyntihinnat sekä kustannukset tavaralajeittain. Näin saaduista summista johdetaan kunkin tavaralajin hankinnasta muodostuvat kantohinnat.

Edellä mainittujen kustannusten lisäksi otetaan metsähallituksen hankintatoiminnassa huomioon vielä eräitä yleisluontoisia kustannuksia, joita ei välittömästi voida viedä jonkin erityisen hankinnan tilille. Tällaisia menoja on sekä keskusvirastossa että piirikuntakonttoreissa. Niistä mainittakoon Suomen Pankille maksetut provisiot hankintapuiden ulkomaille myynneistä, keskusvirastossa työskentelevien hankintametsänhoitajien palkat ja matkakustannukset, hankinnoista johtuvat sähkösanoma- ja puhelinmaksut, ammattisanomalehtien tilausmaksut, työväen sosiaalisen huollon aiheuttamat yleisluontoiset menot, kuten radiovastaanottimien, ruokailuvälineiden, makuupatjojen yms. ostot. Osa tämän laatuisista kustannuksista siirtyy kirjanpidossa rasittamaan tiettyjä hoitoalueita ja niiden hankintoja, mutta osa huomataan vasta metsähallituksen liikekirjanpidon osoitta-

massa ylijäämän summassa sijoittamatta niitä minkään tietyn hankinnan menoiksi.

*

Kuten edellä esitetystä havaitaan, metsähallituksen hankinnoissa on menopuolella yleensä huomattu niistä välittömästi johdettavat menot, jopa joukko välillisesti aiheutuvia kustannuksia. Kun mm. valtiontilintarkastajat huomauttavat, että tilinpäätöksen laskelmissa ei oteta lukuun hankintatoiminnassa käytetyn omaisuuden kuoletusta, jonka vuoksi kantorahalaskelmat siltä osalta jäävät vaillinaisiksi, ei komitea voi yhtyä tähän väitteeseen. Päinvastoin komitea on todennut, että metsähallituksen hankinnoissa kaikki hankintamäärärahoilla ostettu kalusto, niillä rakennetut usein hyvinkin kalliit metsätyöväen asunnot jne. kuoletetaan asianomaisessa järjestyksessä. Mitä nimenomaan asuntoihin tulee, ne useimmiten kuoletetaan yhdellä kertaa jo ensimmäisen hankinnan aikana, vaikka kustannukset sen johdosta nousevat ja alentavat sen kertaisia kantorahoja.

Verot. Valtion metsätaloudesta enempiä kuin muustakaan valtion välittömässä hallinnassa olevasta liiketoiminnasta ei tietenkään makseta tavallisessa mielessä valtion veroja. Sensijaan kunnallis- ja kirkollisveroja valtio maksaa metsätalouudessaan samanlaisena tuotto- eli pinta-alaverotuksena kuin muutkin metsänomistajat. Siitä seuraa, että metsähallitus joutuu maksamaan nämä veronsa riippumatta siitä, millä kaupamuodolla tai kuinka paljon puita myydään tai myydäänkö niitä lainkaan. Verot ja muut maksut metsämaista huomataan metsähallituksen kirjanpidossa kantohinnoissa näkymättöminä yleismenoina. Komitean käsityksen mukaan niitä ei saateta edes osapuilleen jakaa eri hankintojen osalle eikä voida ottaa huomioon kantohintalaskelmissa. Kun veroja ei oteta lukuun myöskään pystymyynntien kantohinnassa, ei niiden pitäisi aiheuttaa eroa eri myyntitavoilla saatujen kantohintojen suhteessa.

Sikäli kuin komitea on asiantuntijoilta saanut tietää, on mm. metsäteollisuusyhtiöiden kirjanpidossa erilaisuutta verojen käsittelyssä. On paljon yhtiöitä, joiden kantohintalaskelmissa verot eivät tule huomioon otetuiksi. Joka tapauksessa asia on tieteisopillinen tulkintakysymys, jossa kaikki asiantuntijat eivät ole samaa mieltä.

Korot. Kysymys siitä, millä tavalla korotkoja on käsiteltävä metsähallinnon talousarviossa ja kantohintalaskelmissa, on usein ollut esillä. Erityisesti on mainittava v. 1932. Silloin valtion kaikkien liikelaitosten kameraalinenkin kirjanpito muutettiin sellaiseksi, että sen piti osoittaa laitoksen kannattavuutta. Metsähallituksen osalta järjestely aiheutti mm. sen, että tuli ratkaistavaksi kysymys kuoletuksia ja liikepääoman korkoa koskevan määrärahan ottamisesta talousarvioon. Metsähallituksen mielestä ei kumpaakaan määrärahaa pidetty asianmukaisena. Kuoletusmääräraha vastustettiin sillä perusteella, että metsähallituksella ei ollut mitään kameraalissa kirjanpidossa kuolettavaa, koska kaikki metsähallinnon varoilla hankittu omaisuus kuoletetaan, kuten edellä jo on mainittu, aina samana vuonna kuin se on hankittu. Liikepääoman korkojen sisällyttämistä talousarvioon taas vastustettiin sen vuoksi, ettei metsähallituksen mielestä sillä ollut sanottavasti korkomenoja, pikemminkin sillä oli korkotuloja. Kuoletusmääräraha jäikin talousarviosta pois, mutta liikepääoman korkoa varten merkittiin v. 1932 talousarvioon 1.2 milj. markan määräraha.

Kun metsähallituksen liikepääoman korkoa vaadittiin laskettavaksi, oli tietenkin tarkoituksena, että tulos vastaisi yksityisen liikeyrityksen korkolaskelmia. Siitä johtuen ei laskelmissa ole otettava huomioon vain korkomenot, vaan myös korkotulot. On pidettävä kohtuullisena, että ne varat, jotka metsähallitus saa myymistään puutavaroista, ovat, kuten yksityisessä yrityksessä, sen vapaasti käytettävänä vuoden loppuun, jolloin ne tilinpäätöksen yhteydessä siirtyvät valtion yleiseen käyttöön. Kun metsähallitus puutavaraa ja metsää myydessään vaatii puolet kauppahinnasta tammikuun 31 päivänä ja loput elokuun 31 päivänä, on siitä seurauksena, että metsähallitus on joutunut suorittamaan velotuskorkoa vuosittain vain tammikuun loppuun, minkä jälkeen se on voinut operoida omilla varoillaan suurimman osan vuotta, vieläpä luovuttaa varoja valtion muihin tarpeisiin.

Komitean käytettäväksi saadut, metsähallituksessa suoritettavat arviot eräitten vuosien „korkotaseesta” antoivat seuraavat tulokset. Laskelma vuodelta 1932 osoitti, että metsähallitus siltä vuodelta joutui maksamaan liikepääoman korkoa 259,161 mk, mikä ei ole paljon silloisiin epäedullisiin

suhdanteisiin katsoen. Sen jälkeen osoittavat laskelmat, että metsähallitus olisi ollut saamassa liikepääomastaan korkotuloja seuraavasti:

v. 1933	569,311 mk
v. 1934	1,524,000 ”
v. 1935	1,841,227 ”
v. 1936	2,091,373 ”
v. 1937	4,301,996 ”
v. 1938	5,742,664 ”

Korkolaskelmien johtaessa tällaisiin tuloksiin korkomomentti metsähallituksen talousarviossa v. 1934 alennettiin 300,000 mk:ksi ja v. 1936 10,000 mk:ksi. V:n 1939 ja sen jälkeisiin talousarvioihin sitä ei enää otettu lainkaan.

Tässä esitetyissä korkolaskelmissa on korkotuloja merkitty niinhyvin pysty- kuin hankintakaupalla myytyjen tavaroiden etumaksuista ja kauppahinnan loppuosasta sikäli kuin se on maksettu ennen vuoden päättymistä. Liikekustannukset kuitenkin suurimmalta osalta johtuvat metsähallituksen hankintatoiminnasta. Jos huomioon voitaisiin ottaa vain pelkän hankinnan „korkotase”, olisi se toisenlainen kuin edellä on osoitettu, mutta metsähallituksessa suoritettujen laskelmien mukaan hankintatoiminnan korkotulot silloinkin olisivat suuremmat kuin korkomenot.

Edellä sanottuun viitaten komitean mielestä metsähallinnon hankintamyyntien kantohintalaskelmat eivät ole harhaan johtavia, vaikkakaan niissä ei esiinny korkomenoja hankintakustannuksissa.

Mitä yleensäkin tulee metsähallinnon hankintakustannuslaskelmiin, on niissä komitean käsityksen mukaan otettu huomioon asiaan vaikuttavat seikat siinä määrin kuin metsätaloudessa yleensä on tapana ja mahdollista. Sikäli kuin asia riippuu metodikysymyksistä, hankintakaupassa jääneet kantohinnat ovat verrattavissa pystykaupoissa jääneisiin kantohintoihin.

*

Metsähallituksen hankintakortti, jolle koko hankintamyyntiaineisto lopulta kertyy, on rakenteeltaan selväpiirteinen. Komitea on saanut tutustua myös eräitten metsäteollisuusyhtiöitten puutavarakortteihin, jolloin se on saattanut todeta, että metsähallituksen hankintakortti rakenteelli-

sessä suhteessa kestää vertailun ainakin näiden yhtiöiden korttien kanssa. Kuitenkin voisi metsähallituksen hankintakortti olla kantohintalaskelmien kannalta vieläkin kätevämpi kuin se nyt on. Kortteihin ei liikemainkaan aina ole merkitty myyntivuotta, on vain luovutusvuosi, niistä usein puuttuu vetomatkan pituus, pyöreän pinotavaran pituus ja kuorinta-aste, halkojen laadullinen erittely sekä eräät muut seikat, jotka kantohintojen yksityiskohtaisen analyysin kannalta olisi tärkeitä tuntea. Samantapaisten seikkojen suhteen ovat muuten myös pystymyöntikortit epätäydelliset. Komitea onkin kerätessään aineistoa välittömästi metsähallituksen pysty- ja hankintakorteista joutunut suorittamaan paljon työtä täydentäessään korteista saatavaa aineistoa kauppakirjoista, laskuista ym. Senkin jälkeen ovat jotkut kohdat aineistossa jääneet avonaisiksi.

Tutkimusaineistot.

Ryhtyessään tehtävänsä komitea oli alunperin selvillä siitä, että kysymyksessä ei ollut aivan tavallinen komiteatyö, vaan taloudellinen tutkimus, joka oli perustettava tietynlaiseen tilastoaineistoon. Sen vuoksi komitea laatiessaan työsuunnitelmansa, asetti ensi sijalle puheena olevan aineiston keruun ja käsittelyn. Vasta sen jälkeen kuin aineistoa olisi saatu kokoon ja tulokset siitä alkaisivat näkyä, saattaisi tehtäväksi annettujen kysymysten varsinaisen komiteakäsittely alkaa.

Kun olosuhteet metsätalouden alalla yleensä ja valtion metsätaloudessa erikokoisesti ovat tavattoman vaihtelevaiset, ei komitean mielestä katsottu voitavan tyytyä vain enemmän tai vähemmän mielivaltaisesti valittuun edustavaan aineistoon, vaan oli päämääränä hankkia niin laaja aineisto, etteivät siinä poikkeustapaukset puoleen tai toiseen pääsisi vaikuttamaan häiritsevästi keskiarvoihin. Sen mukaisesti on aineistoksi yleensä pyritty ottamaan kaikki metsähallituksen tärkeimpien tavaralajien myynnit niinhyvin pysty- kuin hankintakauppojen osalta. Toisaalta taas on pidetty silmällä sitä, että kukin tavaralajiryhmä olisi niin „puhdas” kuin mahdollista, ts. siitä on pyritty karsimaan pois jotkut harvinaiset ja hinnoiltaan ryhmän päälajeista poikkeavat tavaralajit. Joitakin erikoista-

pauksia valaistessa on kuitenkin joskus täytynyt tyytyä pieneenlaiseen osa-aineistoon.

Kun komitean mielestä jouduttaisiin liian pitkälle yksityiskohtiin, jos yritettäisiin selvittää kovin monenlaisten tavaralajien kantohintasuhteet, päätettiin ottaa tutkittavaksi vain seuraavat puutavaralajit:

havupuiset sahatukit,
kuusipaperipuut,
mäntypaperipuut,
kaivospölkkyt ja
halot.

Alunperin kuuluivat tutkimusohjelmaan myös lehtipuutukit (saha- ja vaneritukit), mutta kun niistä pystymyöntien osalta saatiin vain vähän aineistoa etenkin sen vuoksi, ettei kaikista eristä ole ilmoitettu kuutiojalkamääriä, katsottiin parhaaksi jättää järeä lehtipuutavara selvittelyn ulkopuolelle. Myös halkojen suhteen oli poikettava alkuperäisestä tutkimusohjelmasta. Tarkoituksena oli käsitellä erikseen koivu-, havu- ja sekahalkojen kantohintoja, mutta osoittautui, ettei halkoaineistoa voitu eritellä näihin ryhmiin, jonka vuoksi oli tyydyttävä käsittelemään kaikkia halkolaatuja yhtenä ryhmänä.

Verrattaessa eri kauppataivoilla saatuja kantohintoja toisiinsa on ratkaistava kysymys, minkälaisia alueyksiköitä vertailussa käytetään. Maamme eri osissa, jopa yksityisissä hoitoalueissa menekialueet voivat olla siksi erilaiset, että kantohinnat vaihtelevat verraten pienilläkin alueilla. Tältä kannalta on puolustettavissa vertailujen suorittaminen yleensä pienillä alueilla, esim. hoitoalueittain. Mutta vaikka aineisto onkin suuri, se kuitenkin hoitoalueittain käsiteltynä jakaantuisi niin pieniin osiin, että yleiskatsauksen saaminen vaikeutuisi. Eihän samassa hoitoalueessa yhtenä hakkukautena ole kovin monta työmaata, ja ne, mitkä tietynä vuonna sattuvat olemaan, voivat sijaintinsa puolesta tai muussa suhteessa poiketa paljon hoitoalueen keskimäärästä. Kun aineistoa ajallisesti ei voi käsitellä kuin vuosittain, ei saman hoitoalueen eri vuosina suoritettuja myyntejä voida yhdistää aineiston vahvistamiseksi.

Tarkastuspiireittäin käsiteltynä aineisto kerääntyy jo paljon suurempiin ryhmiin, mutta se on kaikesta huolimatta osoittautunut laadultaan niin heterogeeniseksi, että on uskallettua ryhtyä tekemään kovin pit-

källe meneviä johtopäätöksiä edes tarkastuspiireittäin. Sitävastoin piirikunnat ovat jo niin suuria alueita, että niille lasketuissa keskiarvoissa aineiston epätasaisuuksien pitäisi suurten lukujen lakien mukaisesti taasoittua. Laajuudestaan huolimatta piirikuntien alueet muodostavat tietynlaisia, toisistaan poikkeavia menekialueita, jonka vuoksi niille lasketut keskiarvot antavat ainakin suurpiirteisen käsityksen kantohinnan muodostumisesta erilaisissa oloissa. Sitäpaitsi on muistettava, että komitean pääasiallisimpana tehtävänä ei ole kantohintojen absoluuttisen tason selvittäminen, vaan niiden keskinäisen suhteen tutkiminen. Sen vuoksi ei ole ehdottomasti määrävänä alueen pienuus tai suuruus, vaan tärkeintä on, että molempia myyntitapoja käsitellään alueittaisesti ja muutoinkin tilastollisesti samalla tavalla. — Piirikuntien pitämistä alueyksikköinä puoltaa vielä se seikka, että jäljempänä lähemmin selostettava metsähallituksen tilastokonttorin aineisto on tärkeimmiltä osilta käsitelty piirikunnittain. Tämän aineiston erittely uudelleen esim. tarkastuspiireittäin olisi aiheuttanut melkoisesti lisätyötä.

Aineistoa on saatu kahdella tavalla. Ensimmäkin on metsähallituksen tilastokonttorista saatu jo aiemmin laadittuja yhdistelmiä, joita komitean tarkoituksia varten on täydennetty niin myöhäiseen aikaan kuin mahdollista. Toinen aineisto on komitean varta vasten keräämää metsähallituksen pysty- ja hankintamyyntikortistoista. Itse asiassa molemmat aineistot ovat samoista lähteistä, mutta kun ne ovat osittain eri tavalla ryhmitetyt ja eräissä muissakin suhteissa eri tavalla käsiteltyjä, on katsottu tarkoituksen mukaiseksi käsitellä ne erikseen.

Metsähallituksesta saatujen aineistojen lisäksi on eräiltä ostajilta saatu täydennysaineistoa valtion metsistä pystykaupalla ostetuista puista. Tähän aineistoon palataan vielä tuonnempana.

Metsähallituksen tilastokonttorin aineisto ja sen antamat tulokset.

Havupuiset sahatukit.

Laskettaessa nyt kysymyksessä olevan aineiston perusteella havupuisten sahatukkien kantohintaa, on huomioon otettu vain taval-

liset sahatukit. Niiden kantohinnan tasoon eivät siten ole tulleet vaikuttamaan muut järeät, usein hyvinkin kallit tavaralajit, kuten johtopylväät, lentovaneeripuut sekä lisäksi ns. Saksan tukit ja saksalaisille sotavoimille myydyt puut. Niinikään on veistetyt tavarat, kuten pelkat, vasat, parrut, piirut ja hirret jätetty pois sahapuiden ryhmästä. Kun aineisto mainituin rajoi- tuksiin muutoin käsittää yleensä kaikki metsähallituksen järeitten puitten pysty- ja hankintamyynnit, se ainakin laajuudeltaan täyttää kaikki vaatimukset.

Pystymyynniaineisto on kerätty metsähallituksen metsänmyyntitoimiston piirikunnittain laaditusta myyntitilastosta. Siitä on hoitoalueittain ja kalenterivuosit- tain kerätty luetteloon kunkin myyntierän runkoluvut ja kuutiojalkamäärät vast- taavat myyntihinnat. Luetteloista on sitten laskettu runkolukujen, kuutiojalkamäärien ja myyntihintojen summat kullekin hoito- alueelle, tarkastuspiireille, piirikunnalle ja koko maalle. Saatujen summien perusteella on edelleen laskettu muille ryhmille paitsi hoitoalueille keskihinta kuutiojalkaa koh- den.

Näin saatuja tuloksia sanotaan punnitse- mattomiksi hinnoiksi sen vuoksi, että ne osoittavat aineistosta välittömästi saatavia tuloksia. Niiden lisäksi on laskettu ns. pun- nittuja keskihintoja. Ne on laskettu niiden kantohintain perusteella, jotka on saatu eri tarkastuspiireille, käyttämällä tarkastuspi- rien painolukuina vuosina 1921—25 pys- tyyn myytyjen sekä vuosina 1927—39 pys- tyyn ja hankinnalla myytyjen sahapuiden kuutiomääriä.

Hankintamyynniaineisto on saatu metsähallituksen tilastokonttorissa hankintakorttien perusteella tehdystä han- kintataulukosta, joka sisältää hankintatulot. Siitä on hoitoalueittain kerätty kalenteri- vuosittain tehtyyn luetteloon kunkin myyn- tierän kuutiojalkamäärät, myyntihintasum- mat ja kantohintasummat. Luettelosta on sitten laskettu edellä mainittujen lukujen summat ensin hoitoalueittain, sitten tarkas- tuspiireittäin ja piirikunnittain. Piirikun- tien summat yhdistämällä on saatu koko maan summat. Saatujen summien avulla on sitten laskettu myyntihinnat ja kanto- rahat kuutiojalkaa kohden.

Näin saatujen punnitsemattomien keski- hintain lisäksi on eri piirikunnille ja koko maalle laskettu punnitut keskihinnat sa-

maan tapaan kuin edellä pystykauppojen kohdalla on mainittu. Punnitut hinnat on siis laskettu niiden myyntihintain ja kanto- rahain perusteella, jotka on saatu eri tar- kastuspiireille, käyttämällä tarkastuspiiren painoluvuissa vuosina 1927—39 pystyyn myytyjen sahapuiden ja samana ajanjak- sona hankittujen sahatukkien kuutiomääriä.

Hintojen vertailu suoritetaan kahdella tavalla. Ensiksi verrataan punnitsematto- mia hintoja ja sen jälkeen tarkastetaan tu- loksia punnittujen keskiarvojen perusteella.

Ajallisesti tehdään vertailu myyntivuo- den perusteella. Pystymyynneissä myynti- vuosi käy välittömästi selville, mutta han- kintakauppojen osalta tunnetaan vain luo- vutusvuosi. Paremman menetelmän puut- teessa on molemmat myyntitavat pyritty saamaan ajallisesti verrannollisiksi siten, että hankintakaupoissa myyntivuodeksi on merkitty luovutusvuoden edellinen vuosi. Yksityiskohdittain ei näin määritelty myyn- tivuosi tietenkään pidä paikkaansa, sillä hankintakaupoissa myynneistä luovutukseen on voinut kulua pitempikin aika kuin vuosi, joskin toisaalta myynti ja luovutus ovat toisinaan voineet tapahtua samanakin vuonna.

Taulukosta 1 (taulukko-osastossa) näh- dään havupuisten sahatukkien punnitse- mattomat kantohinnat piirikunnittain sekä keskimäärin koko maassa. Ehkä havainnol- lisempi kuva molemmilla kauppatavoilla saatujen suuruudesta toisiinsa verrattuina saadaan asetelmasta 6, johon on laskettu, kuinka paljon hankintamyynntien kanto- hinta poikkeaa pystymyynntien kantohin- noista.

Asetelma 6. Havupuisten sahatukkien kantohinnan vertailua.

Koko maa.

Hankintamyynntien kantohinta pystymyynntien kantohintaa suurempi (+) tai pienempi (—), prosenttia.

Myyntivuosi	Punnitsemattomat keskihinnat	Punnitut keskihinnat
1925	+ 52	+ 22
1926	+ 43	+ 16
1927	+ 6	+ 1
1928	+ 5	+ 6
1929	+ 0	— 3
1930	+ 43	+ 28
1931	+ 33	+ 30
1932	+ 8	+ 9

Myyntivuosi	Punnitsemattomat keskihinnat	Punnitut keskihinnat
1933	+ 2	+ 3
1934	— 6	— 5
1935	— 5	— 7
1936	+ 11	+ 5
1937	+ 8	+ 1
1938	+ 26	+ 15
1939	+ 26	+ 6
1940	— 8	— 11
1941	— 19	— 27
1942	— 19	— 17
1943	— 12	— 9
1944	— 13	— 24

Tarkastettaessa aineistosta välittömästi saatavia, siis punnitsemattomia, koko maata koskevia lukuja (asetelma 6) huomataan, että rauhan aikana havupuisten sahatuk- kien hankintamyynntien kantohinnat yleensä ovat olleet korkeammat kuin vastaavana aikana pystymyynneillä saadut. Ajanjak- sona 1925—1939 on vain kaksi vuotta, 1934 ja 1935, jolloin pystymyynntien kantohinta oli hankintamyynntien kantohintaa kor- keampi. Erotus oli 5 % ja 6 %. V. 1929 molempien myyntitapojen antama kanto- hinta oli yhtä suuri. Kaikkina muina nyt puheena olevan 15-vuotiskauden vuosina hankintamyynntien kantohinta sensijaan oli korkeampi.

Vaihtelut ovat kuitenkin olleet hyvin epä- tasaiset. Sensijaan, että v. 1925 hankinta- tukkien kantohinta oli kokonaista 52 %, v. 1926 ja v. 1930 43 % ja v. 1931 33 % pys- tymyynntien kantohintaa korkeampi, vas- taava luku v. 1933 oli vain 2 % jne.

Eri piirikunnat poikkeavat melko paljon koko maan keskimääristä.¹⁾ Erityisesti kiintyy huomio Itä-Suomen piirikuntaan, jossa sahatukkien hankintamyynntien pun- nitsematon kantohinta on miltei poikkeuk- setta korkeampi kuin vastaavalla tavalla laskettu pystymyynntien kantohinta. Erotus toisinaan on ollut hyvin suuri. Esim. v. 1925 68 %. Muitakin korkeita lukuja han- kintojen hyväksi on tullut näkyville, joskin toisaalta erotus joinakin vuosina on hyvin pieni ja parina vuonna kokonaan olematon.

Länsi-Suomen piirikunnassa taas ovat pystymyynnit antaneet ajanjaksona 1925—39 jotenkin tasaisesti korkeamman kanto- hinnan kuin hankintamyynnit, vaikkakaan

¹⁾ Piirikunnittaiset tulokset on tilan säästämi- seksi esitetty vain vv:lta 1934—45 taulukko-osan taulukoissa.

erotus ei ole kovin suuri. Muut piirikunnat ovat asettuneet Itä-Suomen ja Länsi-Suo- men piirikunnan välimaille, kuitenkin siten, että hankintamyynnit niissäkin ovat useampana vuonna antaneet korkeamman kantorahan kuin pystymyynnit. Lisäksi voidaan panna merkille, että näissä muissa piirikunnissa ne prosenttiluvut, jolla han- kintamyynntien kantohinta ylittää pysty- myynntien kantohinnan, ovat keskimäärin korkeammat kuin ne, jotka osoittavat han- kintakantohintojen olleen alhaisemmat kuin pystymyynntien kantohinnat.

Kun on kysymyksessä kantohintojen sel- vittely pitkähkönä ajanjaksona, on otettava lukuun se mahdollisuus, että eri kauppa- pojen runsaussuhteissa voi tapahtua olen- naisia muutoksia. Valtion metsien kysy- myksessä ollessa voidaan ajatella, että esim. hankintahakkuut ovat saattaneet laajeta uusille alueille, entistä suuremmassa mää- rässä mm. Pohjois-Suomeen. Niin on tosi- asiassa tapahtunutkin sinä pitkänä ajan- jaksone, jonka alkuvuosi on 1925 ja loppu- vuosi 1944. Jotta saataisiin vältytyksi ne virheet, jotka olisivat voineet johtua siitä, että eri piirikunnissa ei ole myyty puuta eri kauppatavoilla samassa suhteessa ajan- jaksone eri vuosina, on havupuutukeille las- kettu jo edellä selostetulla tavalla punnitut kantohinnat. Ne soveltuvat eri kauppatapo- jen vertailuun oikeastaan paremmin kuin punnitsemattomat hinnat.

Taulukkoon 2 on (taulukko-osastossa) las- kettu havupuisten sahatukkien punnitut kantohinnat markkamääräisinä. Niiden pe- rusteella on sitten asetelmaan 6 laskettu, kuinka paljon punnitut keskimääräiset han- kintakantohinnat ovat prosenttisesti kor- keammat tai alhaisemmat kuin vastaavalla tavalla lasketut pystymyynntien kantohinnat.

Kun verrataan punnituista luvuista las- kettuja prosenttilukuja punnitsemattomista laskettuihin, niin huomataan punnitsemisen aiheuttaneen melkoista tasoittumista pro- senttiluvuissa, mutta yhä ovat säilyneet ne pääpiirteet, joista jo edellä punnitse- mattomia prosenttilukuja käsiteltäessä oli puhe. Koko maan ja ajanjakson 1925—39 kysymyksessä ollessa havupuisten sahatuk- kien hankintamyynntien kantohinnat osoit- tautuvat nytkin yleensä korkeammiksi kuin pystymyynntien, kuten mm. asetelmasta 6 ilmenee. Koko 15-vuotisena ajanjaksona on vain 3 vuotta, vuodet 1929, 1934 ja 1935,

jolloin hankintakantohinnat ovat jääneet pystymyöntien kantohintoja alhaisemmiksi. Erotus on 3—7 %.

Piirikunnittain säilyvät jo aiemmin mainitut piirteet. 1) Itä-Suomen piirikunnassa punnitsemallakin saadut keskimäärät ovat asettuneet miltei poikkeuksetta hankintojen eduksi, Länsi-Suomen piirikunnassa asianlaita taas on päinvastoin. Perä-Pohjolan ja Pohjanmaan piirikunnissa kantohintojen suhde on yleisimmin järjestynyt hankintamyynnin eduksi, joskin niissä on useita vuosia, jolloin pystymyynti on antanut jonkin verran korkeamman kantohinnan kuin hankintamyynti.

Sota-aikana, ts. vv. 1940—44, havupuisten sahatukkien kantohintojen suhteet ovat järjestyneet olennaisesti toisenlaisiksi kuin rauhan vuosina, (taulukot 1—2). Tarkastettiin asiaa punnitsemattomien tai punnittujen keskiarvojen perusteella, on hankintamyöntien kantohinta ollut jotenkin poikkeuksetta alhaisempi kuin pystymyöntien. Koko maan ollessa kysymyksessä ovat punnitsemattomat hankintakantohinnat olleet 8—19 %:iin alhaisemmat, punnittujen keskimäärien vaihdella 11—27 %:iin. Piirikunnittain on melkoista erilaisuutta havaittavissa, mutta pääsuunta on kaikkialla sama kuin koko maassa.

Samasta aineistosta, josta edellä esitetyt tiedot kantohinnoista on laskettu, saadaan tietää hankintakaupalla myydyjen havupuisten sahatukkien myyntihinta luovutusvuonna ja siten, kun kantohinnat tunnetaan, saadaan lasketuiksi kantohinnan osuus myyntihinnasta. Myyntihinnat ja kantohintojen osuus niistä koko maassa on merkitty asetelmaan 7.

Astelma 7. Valtion metsistä hankintakaupalla myydyjen havupuisten sahatukkien myyntihinnat ja kantohinnan osuus myyntihinnasta.

Luovutusvuosi	Koko maa.	
	Myyntihinta mk Engl. k:lta	Kantohinta myynti- hinnasta, prosenttia
1926	4: 02	65.2
1927	4: 70	67.9
1928	5: 81	67.8
1929	5: 38	65.6

1) Vrt. alaviittaa sivulla 29.

Luovutusvuosi	Myyntihinta mk Engl. k:lta	Kantohinta myynti- hinnasta, prosenttia
1930	4: 40	59.3
1931	3: 56	61.2
1932	2: 26	53.5
1933	2: 60	56.2
1934	3: 75	64.8
1935	4: 10	64.6
1936	3: 66	60.4
1937	6: 15	73.5
1938	8: 46	76.4
1939	6: 09	70.3
1940	6: 38	66.9
1941	8: 70	65.3
1942	8: 88	54.6
1943	10: 88	48.0
1944	12: 32	49.6
1945	13: 09	51.4

Myyntihinta on tietenkin vaihdellut alueittain melko paljon. Korkeimmat hinnat on yleensä saatu Länsi-Suomen piirikunnassa, kuten luonnollista onkin piirikunnan metsien sijaitessa suhteellisen edullisesti maan eteläpuoliskossa. 2) Seuraavalla sijalla on Itä-Suomen piirikunta, ja sen jälkeen keskenään melkein samalla tasolla olevat Perä-Pohjolan ja Pohjanmaan piirikunnat.

Tarkastettaessa hankintakaupalla myydyjen havupuisten sahatukkien myyntihintoja koko maassa asetelman 7 perusteella huomataan suhdannevaihtelut erittäin selvästi. Lukusarjassa ilmenee hintojen voimakas lasku 1930-luvun alkupuoliskolla vallinneen lamakauden aikana. Sen jälkeen seuranneena nousukautena hinnat saavuttivat siihen astisen huipun vähän ennen sodan puhkeamista. Sodan aikaisen ja sen jälkeisen ajan inflaatiokehityksen johdosta hinnat markkamääräisesti ovat tietenkin kokonaan toisella, korkeammalla tasolla kuin ennen sotaa.

Hankintatukkien kantohinnan osuus myyntihinnasta on sekini vaihdellut melkoisesti vuosina 1926—45. Koko maalle lasketuissa osuuksissa, jotka nähdään asetelmasta 7, ilmenee sellainen tendenssi, että nousukausina kantohinnan osuus on ollut korkeammalla kuin lamakausina. Sensijaan, että kantohinnan osuus vuosina 1926—29 keskimäärin koko maassa lähenteli 70 %:ia, se vuosina 1930—33 oli alentunut 60 %:iin

2) Lukuja piirikunnittain ei ole tähän merkitty.

ja alle sen. Nousukautena 1937—38 osuus nousi yli 70 %:n aleten sotavuosina 50 %:n paikkeille eli alemmaksi kuin rauhan aikana. Niin on tapahtunut siitä huolimatta, että kantohinnat markkamääräisesti ovat sotavuosina korkeammat kuin rauhan aikana. Sodan aikana tapahtuneeseen kantohintojen osuuden alenemiseen ja sen syihin palataan myöhemmin.

Eri piirikuntien alueilla kantohintojen osuudet ovat asettuneet jotenkin selvästi kukin omalle tasolleen. Alimpana ne ovat olleet Perä-Pohjolan piirikunnassa. Selvästi korkeampia ne ovat olleet Pohjanmaan piirikunnassa, sitten Itä-Suomen piirikunnassa ja korkeimmalla Länsi-Suomen piirikunnassa.

Pinotavara.

Samanlaisia yhdistelmiä kuin sahatukkeista on metsähallituksen tilastokonttorissa laadittu myös tärkeimpien pinotavaroitten hankinta- ja pystykauppojen kantohintasuhteista. Pääosa niistäkin oli jo aiemmin tehtyjä, mutta nyt täydennettiin laskelmia komitean tarkoituksia varten niin myöhäiseen aikaan kuin mahdollista.

Aineisto on kerätty hoitoalueiden luovutus- ja tuloilmoituksista. Kuitenkin on pinotavaroitten käsittelyssä pyritty saamaan mahdollisimman „puhdas” aineisto. Niinpä siitä on jätetty pois hoitoalueiden enemmän tai vähemmän tilapäisluonteiset lupakirjakaupat. Aineistoon on otettu vain ne pinotavarat, joiden kaupat on vahvistanut joko metsähallitus tai piirikuntakonttori. Niistäkin on jätetty pois Saksan sotavoimille myydyt puut, tuulenskaadot ja linjapuu eli yleensä sellaiset erät, joiden hintaa syystä tai toisesta on pidetty poikkeuksellisenä. Tavallisiakaan tavaralajeja ei ole aivan kaikkia voitu ottaa aineistoon sen takia, ettei niistä ollut saatavana kaikkia kantohintalaskelmissa tarvittavia tietoja. Mm. hankintakaupalla myydyistä koivuhaloista on melkoinen osa täytynyt jättää huomioon ottamatta puutteellisten hinta- ja määrätietojen vuoksi. Mäntypaperipuista taas on jätetty pois muutamia erää sen takia, että niissä oli pystyyn kuivunutta kuusta enemmän kuin 30 %, mikä määrä enintään on katsottu hyväksyttäväksi. Lukuunottamatta tällaisia rajoituksia, on muutoin kaikki nyt kysymyksessä olevain pino-

tavarain myyntierät (luovutuserät) otettu mukaan.

Pinotavaran mittayksikkönä käytetään metsähallituksen luovutus- ja tuloilmoituksissa kiintokuutiometriä kuorineen, ja siitä johtuen seuraavissa, metsähallituksen tilastokonttorin aineistoon perustuvissa laskelmissa pinotavaran kantohinnat on laskettu sille yksikölle. Se kyllä poikkeaa paljon tavallisesta kaupallisesta pinokuutiometristä, mutta kun metsähallituksen laskelmat tällä kohdalla jo on tehty mainittuun tilavuusyksikköön perustuen, ei muutosta ole voitu tehdä komitean tarpeita varten. Itse asiassa on saman tekevää, minkälaista yksikköä kohden kantohinnat lasketaan, kunhan vain käytetään samaa yksikköä niin hyvin hankinta- kuin pystykauppoja käsiteltäessä. Muutoin kiintomitta kuorineen on paljon objektiivisempi tilavuusyksikkö nyt kysymyksessä olevaan tarkoitukseen kuin tavallinen kaupallinen pinomitta, jossa ei tule huomioon otetuksi tavarankuorinta-astetta, pituutta ym. pinon tiheyteen vaikuttavia seikkoja eikä ennen kaikkea ylimittaa, jota mittauslain voimaan tultua on käsitelty toisella tavalla kuin sitä ennen. Kun pystymyynnit yleensä tapahtuvat pari kolme vuotta ennen luovutusta, on viimeiseksi laskelmavuodeksi pystymyöntien osalta otettu v. 1942. Luettelot sen jälkeen ovat vielä keskeneräiset.

Metsähallituksen tilastokonttorin pinotavara-aineisto on kantohintaselvittelyjen kannalta paljon heikompi kuin sahatukkiaineisto. Sensijaan kun hankintakaupalla myydyä pinotavaraa on aineistoon kertynyt niin paljon, että sille voidaan piirikunnittain laskea keskiarvoja melkoisella varmuudella, on pystykaupalla myydyä pinotavaraa saatu laskelmiin paljon vähemmän ja lisäksi epätasaisesti. Varsinkin Länsi-Suomen piirikunnassa ovat epätasaisuudet jopa niin suuret, ettei siltä aineistossa esiinny kaikin vuosin pinotavaran pystymyynnejä lainkaan. Nekin keskiarvot, joita on saatu lasketuiksi, ovat yleensä pienistä puumääristä. Samanlaista havaitaan varsinkin mäntypaperipuista, kaivospölyistä ja koivuhaloista muissakin piirikunnissa. Tällaisten suhteiden vallitessa on varsin epämääräistä kantohintojen vertailu. Ne keskiarvot, joita pinotavaran vähistä

pystymyynneistä saadaan, saattavat tavarankeskimääräiseen laatuun, sijaintiin ym. seikkoihin nähden olla poikkeuksellisia ja sellaisina antaa aivan väärän kuvan keskimääräisistä suhteista, hankintaan verrattuna yhtähyvin liian korkeita kuin liian alhaisia tuloksia.

Pystymyynntien vähäisyydestä huolimatta esitetään metsähallituksen tilastokonttorin aineiston mukaiset kantohinnat taulukkoosan taulukoissa 3—6. Vaikka niistä ei saada kovin pätevää vertailuaineistoa, ilmevät niistä kuitenkin jossain määrin eri pinotavaraalautujen keskimääräisten kantohintojen suuruusluokat.

Joskaan nyt puheena olevasta aineistosta ei saada riittävän käyttökelpoista, koko maata koskevaa aineistoa hankinta- ja pystymyynntien kantohintojen vertaamiseksi, käy tarkastelu jonkin verran paremmin päinsä, jos pysytellään vain tietyn alueen puitteissa. Sopivimmalta näyttää vertailujen kannalta tällä kohdalla Perä-Pohjolan piirikunta, koska sieltä on kertynyt melko runsaasti aineistoa myös pinotavaran pystymyynneistä. Asetelmassa 8 esitetään kuusi- ja mäntypaperipuista, joista pystymyynntiaineisto on vähemmän aukkoimen kuin muista pinotavaroista, näytteeksi laskelma kantohintojen suhteesta.

Asetelma 8. Perä-Pohjolan piirikunnasta myytyjen kuusi- ja mäntypaperipuiden kantohintavertailu.

Myyntivuosi ¹⁾	Hankintamyynntien kantohinta pystymyynntien kantohintaa suurempi (+) tai pienempi (-), prosenttia	
	Kuusipaperipuut	Mäntypaperipuut
1934	+ 17	+ 70
1935	+ 27	+ 38
1936	+ 46	+ 25
1937	+ 17	+ 22
1938	+ 19	+ 101
1939	- 21	- 54
1940	- 5	- 56
1941	+ 22	+ 32
1942	- 55	- 55

Nämäkään luvut eivät pyri kovin pätevästi esittämään eri myyntitavoilla saatu-

¹⁾ Hankintakauppojen osalta on myyntivuodeksi merkitty luovutusvuoden edellinen vuosi.

jen kantohintojen suhteita etenkin pystymyynntiaineiston pienuuden ja siitä aiheutuvan satunnaisuuden takia, mutta sikäli kuin luvuista halutaan johtopäätöksiä tehdä, eivät hankintakaupat joudu rauhan aikana huonommalle puolelle. Sota-aikana asianlaita on tälläkin kohdalla päinvastainen. Se, että v. 1941 kuusipaperipuiden hankintakantohinta on 22 % ja mäntypaperipuiden 32 % suurempi kuin pystymyynntien kantohinta, tuskin vastaa todellisia suhteita. Aineistossa arvattavasti on päässyt jokin erityisen hyvä hankinta tai huono pystymyynnti painamaan suhteettoman paljon.

Sen jälkeen kuin edellä esitetyt pinotavaroitten kantohintoja koskevat yhdistelmät olivat laaditut, on metsähallituksessa valmistunut tilasto v. 1945 luovutettujen puutavaroitten kantohinnoista. Kun tämä tilasto ei ole rakenteeltaan joka suhteessa samanlainen kuin edellä esitetyt, ei sitä voida liittää aiempien kanssa samaan sarjaan, vaan on käsiteltävä erikseen. Asetelmasta 9 nähdään v. 1945 luovutettujen hankinta- ja pystykaupalla myytyjen tärkeimpien pinotavaroitten kantohinnat.

Tässä esitetyt kantohinnat eivät siis ole myyntivuoden, vaan luovutusvuoden mukaiset. Se seikka saattaa asettaa hankinta- ja pystymyynntit jossain määrin erilaiseen asemaan riippuen siitä, milloin eri kauppatavoilla myytyjen tavaroiden kaupat on tehty. Kun tässä on kysymyksessä pinotavarat, saattaa olla mahdollista, että pystymyynntit ovat tapahtuneet aiemmin ja siis alhaisimman hintatason vallitessa kuin hankintamyynntit, vaikka molemmilla tavoilla myydyt puut on luovutettu samana vuonna. Osittain voi hankintatavaran huomattavan korkeat kantohinnat pystykaupalla myytyjen tavaroiden kantohintaan verrattuna johtua siitä syystä. Asiaan ovat todennäköisesti vaikuttaneet muutkin syyt, mutta niihin palataan myöhemmin.

Kun metsähallituksessa on valmiiksi laskeutu myös hankintapinotavara myyntihinnat ja kantohinnan osuus niistä, esitetään vielä nämä seikat keskimääräisinä lukuina koko maasta. (Asetelma 10.) On huomattava, että tällä kohdalla puutavaran

Asetelma 9. V. 1945 luovutettujen tärkeimpien pinotavara myyntihinnat ja kantohinnat keskimäärin koko maassa.

	Hankintamyynnti		Pystymyynnti		Hankintakantohinta, pystymyynntikantohintaa suurempi (+) tai pienempi (-), prosenttia
	mk tod.	kuorell.	mk tot.	K-m ³ kohden	
Kuusipaperipuut	206: 52	129: 08	109: 33	8	+ 60
Mäntypaperipuut	118: 27	109: 33	141: 70	148	+ 148
Kaivospölkkyt	351: 51	185: 79	52: 18	257	+ 257

Asetelma 10. Valtion metsistä hankintakaupalla myytyjen pinotavara myyntihinnat ja kantohinnan osuus myyntihinnasta. Koko maa.

Tavaralaji	1935	1936	1937	1938	1939	1940	1941	1942	1943	1944	1945
<i>Kuusipaperipuut</i>											
Myyntihinta, mk/p-m ³	65: 16	—	84: 59	144: 43	92: 76	122: 80	170: 07	179: 15	173: 24	168: 67	372: 39
Kantohinta myyntihinnasta, %	49	48	56	66	53	55	53	42	37	39	46
<i>Mäntypaperipuut</i>											
Myyntihinta, mk/p-m ³	43: 46	—	46: 71	82: 55	55: 32	55: 60	117: 64	153: 17	151: 68	165: 29	223: 81
Kantohinta myyntihinnasta, %	29	26	27	46	27	31	33	36	33	29	39
<i>Kaivospölkkyt</i>											
Myyntihinta, mk/p-m ³	65: 49	—	75: 14	150: 89	131: 56	113: 21	173: 62	161: 47	194: 83	222: 78	258: 52
Kantohinta myyntihinnasta, %	31	37	72	48	49	58	47	38	32	37	52
<i>Halot</i>											
Myyntihinta, mk/p-m ³	34: 43	—	48: 52	56: 80	53: 16	76: 71	74: 85	113: 84	124: 66	133: 61	257: 81
Kantohinta myyntihinnasta, %	31	32	39	37	33	39	31	39	30	30	46

määrät on ilmoitettu pinokuutiometreinä eikä kuorellisina kiintokuutiometreinä, kuten edellä on ollut asian laita. Niimikään mainittakoon siitä, että jäljempänä esitettävissä tilastoissa ei voida määrätellä pinotavaran pituutta eikä sen kuorinta-asetta, vaan tarkoittavat luvut valmistusasteeltaan sekalaisen tavarankeskimmäriä.

Kantohintojen osuuksia tarkastettaessa havaitaan sellainen helposti ymmärrettävä ero eri tavaralajien välillä, että mitä kalliimpia tavarat ovat, sitä enemmän ne antavat ylijäämää. Tukit ovat kalliimpaa puuta kuin pinotavara ja siitä syystä, kuten asetelmasta 7 nähdään, niiden kantohinnan osuus myyntihinnasta on ollut korkeampi kuin pinotavaran vastaava osuus. Pinotavaroitten ryhmässä on myös selvä aste-ero havaittavissa. Kuusipaperipuut ja kaivospölyt, kalliimpia kun ovat, ovat antaneet enemmän ylijäämää kuin mäntypaperipuut ja halot. Yleensä on pinotavaranakin kohdalla havaittavissa kantohinnan osuuden alentuminen sotavuosina. Kun tähän tärkeään ilmiöön palataan jäljempänä uudelleen, ei sitä kosketella tässä sen enempää.

Komitean erikoisaineisto ja sen antamat tulokset.

Niinkuin edellä jo on mainittu, on komitealla ollut käytettävänä kaksi aineistoryhmää selvittelyjen tueksi. Varsinaiset kantohintatutkimukset on suoritettu edellä esitetyn metsähallituksen tilastokonttorista saadun aineiston perusteella. Toisen aineiston, jonka laatu ja tulokset otetaan seuraavassa käsiteltäviksi, komitea on kerännyt metsähallituksen hankinta- ja pystymyöntikortistosta erikoiskysymysten selvittelyjä varten. Lähinnä on ollut pyrkimyksenä saada sellaista aineistoa, että sen perusteella voitaisiin tutkia hankintakustannusten rakennetta tiettyinä ajanjaksona. Kun hankintakustannukset hyvin suuressa määrässä riippuvat vedätysmatkoista, on myös niihin kiinnitetty huomiota.

Metsähallituksen vuotuiset hankinta- ja pystymyöntimäärät jakaantuvat hyvin moneen erään. Kun nämä erät melko pitkälle eriteltyinä merkitään metsähallituksen kortteille, paisuvat kortistot aika lailla laajoiksi. Mitä pitemmiltä ajanjaksoilta aineistoa halutaan, sitä suurempia korttimää-

riä joudutaan käsittelemään. Komitean käsityksen mukaan rauhan aikaiset suhteet voidaan riittävästi selvittää edellä mainitun yleisaineiston perusteella, jonka vuoksi erikoisaineistoa ajalta ennen sotaa ei katsottu välttämättömäksi, vaan tyydyttiin sen hankinnassa vain sotavuosiin ja niiden jälkeiseen aikaan. Siitä syystä, että metsähallituksen tilastot v:ltä 1946 eivät vielä olleet aineiston keruun aikana valmiit, saatiin erikoisaineistoa vain vuosilta 1940—45.

Aineiston käsittelyä varten komitean toimesta painatettiin lomakkeita, joille metsähallituksen kortistosta siirrettiin tarvittavat tiedot. Lukuunottamatta aivan pieniä eriä tulivat näille komitean laskulomakkeille yleensä kaikki tutkimusohjelmaan sisältyvät tavaralajit. Valitettavasti eivät metsähallituksen kaikki puutavarakortit ole niin täydellisiä, että niistä välittömästi olisi saatu selville vetomatkat ja erät muut seikat, vaan niitä oli täydennettävä hankkimalla lisätietoja kauppakirjoista, laskuista, hakkausehdotuksista jne. Tällaisen täydennyksen jälkeen ei koko aineistoa saatu kaikkien seikkojen puolesta nyt kysymyksessä oleviin, erikoistarkoituksiin käyttökelpoiseksi, vaan oli joukko niinhyvin hankinta- kuin pystymyöntieristä jätettävä pois lopullisesta aineistosta. Siitä huolimatta aineistoa kertyi useita tuhansia lomakkeita. Tämän erikoisaineiston keruuseen ja käsittelyyn onkin komitea joutunut uhraamaan aika paljon sekä suunniteltu- että laskutyötä.

Vetomatkat.

Nyt puheenaolevan aineiston perusteella voidaan mm. tarkastaa valtion metsistä myyntyjen puutavaroitten keskimääräisiä vetomatkoja tavaralajeittain.

Tällöin vetomatalla tarkoitetaan tavallista puutavaran kuljetusmatkaa hevosella metsästä kaukokuljetusreitoin, tavallisimmin uittoväylän varteen. Kun monet hankintaerät on metsähallinnon toimesta kuljetettu käyttöpaikoille tai muille sellaisille kohdille, että hankintakustannuksina esiintyy autokuljetusmaksuja, rautatierahteja, uittokustannuksia jne., vähennettiin nämä kaukokuljetuskustannukset hankintakustannusten summasta. Siitä syystä nyt kysymyksessä olevan aineiston mukainen hankintahinta ei ole sama kuin tavaroitteen todellinen myyn-

tihinta, vaan tarkoittaa hintaa siinä pisteessä, johon tavallinen vedätys on päättynyt. Kuitenkaan ei kaukokuljetuksen valvonta-, asunto-, huolto- ja sekalaisia kustannuksia ole voitu vähentää koko hankinnan vastaavista kustannuksista, jonka vuoksi aineistoon jääneet mainitunlaiset kustannukset esiintyvät liian suurina. Asialla on pääasiassa teoreettinen merkitys, sillä valvonta- ym. sen luontoiset kustannukset pääosalta johtuvat hankintatavaran hakkuista ja ajosta, minkä lisäksi on otettava huomioon, että ne kaiken kaikkiaan ovat suhteellisesti pienet.

Sahatukit.

Sen aineiston mukaan, josta vetomatka on saatu selville, olivat metsähallinnon hankinta- ja pystykaupalla myyntyjen järeiden havupuiden ja tukkien keskimääräiset vetomatkat v:na 1940—45 sellaiset kuin asetelmasta 11 nähdään. Aineiston laajuudesta mainittakoon, että se vuosittain käsittää yleensä useita miljooneja kuutiojalvoja puuta. Hankintatavaran määrät on esitetty asetelmassa 13. Pystykaupalla myydyin järeän tavarankeskimmäriä ei ole merkitty, mutta se on ollut suunnilleen yhtä suuri tai hieman pienempi kuin hankintapuiden määrä.

Asetelma 11. Valtion metsistä myyntyjen sahatukkien ja sahapuiden keskimääräiset vetomatkat. (Kuutiojalkamäärillä punnittu keskiarvot. Luovutetuille alueille jääneet valtion metsät eivät ole mukana laskelmissa.)

Piirikunta ja myyntitapa	1940	1941	1942	1943	1944	1945
	k i l o m e t r i ä					
Perä-Pohjola						
hankintamyynti ...	3.3	2.7	2.7	2.6	3.6	2.8
pystymyynti	1.7	2.3	1.6	2.4	1.8	2.0
molemmat yhteensä	3.1	2.6	2.3	2.5	2.6	2.2
Pohjanmaa						
hankintamyynti ...	2.5	2.9	3.1	2.5	2.5	2.0
pystymyynti	—	2.8	3.0	2.7	2.8	2.1
molemmat yhteensä	—	2.8	3.0	2.7	2.6	2.0
Länsi-Suomi						
hankintamyynti ...	3.2	3.3	3.0	3.3	2.5	2.1
pystymyynti	—	3.2	2.3	3.2	3.3	2.7
molemmat yhteensä	—	3.3	2.5	3.2	2.7	2.5
Itä-Suomi						
hankintamyynti ...	2.3	1.4	1.2	1.8	1.6	1.7
pystymyynti	—	1.7	1.4	1.3	1.7	1.3
molemmat yhteensä	—	1.6	1.3	1.5	1.7	1.5
Koko maa						
hankintamyynti ...	2.9	2.8	2.7	2.6	2.5	2.0
pystymyynti	1.7	2.5	2.2	2.4	2.4	2.0
molemmat yhteensä	2.9	2.7	2.4	2.5	2.5	2.0

Uittoväyliä on meidän maassamme niin tiheässä, että teoreettinen keskimääräinen vetomatka metsästä uittoväylän varteen on eräiden laskelmien mukaan vain vähän päälle 2 km. Kun puuta ei tavallisesti voida kuljettaa kaikkein lyhintä tietä rantaan, laskettiin rauhan aikana keskimääräisen vetomatkan käytännössä olleen n. 4 km. Sota-aikana, kuten tunnettua, hankinta-alueiden rajat olosuhteiden pakosta muodostuivat ahtaammiksi kuin rauhan aikana, ja kun valtiovallalta nimenomaan määräsi, että raakapuun hankintoja ei saatu sijoittaa tiettyä vetomatkaa kauemmaksi („10 km:n vyöhykkeet”), oli se omiaan lyhentämään keskimääräistä vetomatkaa.

Kun tätä taustaa vastaan tarkastetaan valtion järeiden puiden myyntejä äsken esitetyn asetelman perusteella, on myönnettävä, että valtio sota-aikana on myynyt puunsa keskimäärin lyhytten vetomatkojen takaa ja on siten mahdollisuuksien mukaan noudattanut annettuja määräyksiä leimikoitten sijoittelussa. Ajanjaksona 1940—45 ei järeiden puiden keskimääräinen vetomatka koko maassa kohonnut yhtenäkkään vuonna yli 3:n kilometrin. Eri piirikuntien välillä on kuitenkin havaittavissa tiettyjä eroja. Perä-Pohjolan ja Pohjanmaan piirikunnat tosin ovat olleet keskimääräisen vetomatkan puolesta suurin piirtein samanlaiset, mutta näistä ovat poikenneet Länsi-Suomen ja Itä-Suomen piirikunnat. Edellisessä järeiden puiden vetomatkat ovat olleet pisimmät, tavallisimmin vähän yli 3 km, jälkimmäisessä taas lyhyimmät, yhtä poikkeusta lukuun ottamatta alle 2 km, jopa eräinä vuosina vain vähän yli 1:n kilometrin. Itä-Suomen piirikunnan lyhyet keskim. vetomatkat johtuvat suurimmalta osalta siitä, että melkoinen osa piirikunnan valtion metsistä sijaitsee maamme järvialueella, jossa vetomatkat yleensä ovat lyhyet. Länsi-Suomen piirikunnan suhteellisen pitkät vetomatkat taas johtunevat osittain vesistöjen niukkuudesta, osittain siitäkin, että siellä on ehkä enemmän kuin muualla ajettu tavaraa autotien tai rautatien varteen, vaikka vetomatka sen takia on saattanut tulla vähän pitemmäksi kuin lähimmän uittoväylän varteen ajettuna.

Mitä tulee hankintatavaran ja pystykaupalla myyntyjen järeiden puiden vetomatkoihin, niin niissä ei ole sanottavia eroja. Lyhytten vetomatkojen alueella ovat mo-

lemmillä tavoilla myytyjen puiden vetomatkat lyhyitä ja päinvastoin. Käytettävänä olevan aineiston mukaan ei metsähallituksen järeiden puiden kaupassa toista myyntitapaa ole asetettu toisen edelle vetomatkojen puolesta.

Halot.

Metsähallituksen pinotavaran myynnit ovat sotavuosina olleet kyllä hyvin suuret, mutta kun kaikkien erien vetomatkoja ei ole saatu selville, on osa pinotavarastakin täytynyt jättää pois nyt kysymyksessä olevasta aineistosta. Erityisesti paperipuiden ja kaivospölkkyjen vetomatkatietoja on saatu suhteellisen pienistä puumääristä. Ne tiedot, jotka asiasta kertyivät, osoittivat, etteivät näiden tavaralajien vetomatkat olennaisesti poikenneet järeiden puiden vetomatkoista. Saadut tiedot viittaavat siihen, että metsähallitus myös paperipuiden ja kaivospölkkyjen hakkuiden sijoituksessa on mukautunut sota-ajan vaatimuksiin.

Esillä olevaan aineistoon ei myöskään kaikkia halkoeria saatu mukaan vetomatkatietojen puuttuessa. Kuitenkin tästä tavarasta on saatu niin paljon tietoja, että vetomatkoista on voitu esittää samanlaiset luvut kuin tukeista.

Halkojen keskimääräiset vetomatkat piirikunnittain ja koko maassa on esitetty asetelmassa 12.

Astelma 12. Valtion metsistä myytyjen halkojen keskimääräiset vetomatkat.

(Pinokuutiomäärillä punnitut keskiarvot. Luovutetuille alueille jääneet valtion metsät eivät ole mukana laskelmissa.)

Piirikunta ja myyntitapa	1940	1941	1942	1943	1944	1945
k i l o m e t r i ä						
Perä-Pohjola						
hankintamyynni ...	1.6	6.1	4.2	3.5	3.3	2.1
pystymyynni	—	—	2.3	3.0	2.1	2.0
molemmat yhteensä —	—	—	4.1	3.5	3.2	2.1
Pohjanmaa						
hankintamyynni ...	5.9	3.8	3.4	3.7	4.1	3.2
pystymyynni	—	—	2.7	2.6	2.9	3.2
molemmat yhteensä —	—	—	3.4	3.5	3.9	3.2
Länsi-Suomi						
hankintamyynni ...	3.1	3.7	3.8	3.7	3.3	2.7
pystymyynni	—	—	8.4	5.6	3.2	2.7
molemmat yhteensä —	—	—	3.8	3.7	3.3	2.7
Itä-Suomi						
hankintamyynni ...	3.0	2.5	2.5	2.5	1.8	1.1
pystymyynni	—	—	1.0	1.0	1.0	1.2
molemmat yhteensä —	—	—	2.4	2.3	1.7	1.2

Piirikunta ja myyntitapa	1940	1941	1942	1943	1944	1945
k i l o m e t r i ä						
Koko maa						
hankintamyynni ...	3.7	3.8	3.7	3.5	3.3	2.7
pystymyynni	—	—	2.9	2.7	2.6	2.5
molemmat yhteensä —	—	—	3.7	3.4	3.2	2.6

Vetomatkoja koko maassa tarkastettaessa huomataan, että halkoja on ajettu keskimäärin vähän pitempien vetomatkojen takaa kuin järeitä puuta. Tämä johtunee pääasiassa siitä, että halkoja ei ole suhteellisesti niin paljon kuin järeitä puuta ajettu uittoväylien rannoille, vaan ne on, jotta ne saataisiin nopeasti kulutukseen, kuljetettu metsästä autoteitten, rautateitten yms. varsilta, vaikka vetomatka sen johdosta on kasvanut. Yleensä on halkojenkin kohdalla todettava, että leimikot on sijoitettu sota-ajan olosuhteita silmälläpitäen lyhytten vetomatkojen päähän.

Metsähallituksen halot on sotavuosina myyty pääasiassa hankintakaupalla, ja siitä etupäässä johtuu, että myös tässä kysymyksessä oleva halkoaineisto on suurimmalta osalta hankintatavaraa. Sen määrät nähdään asetelmasta 15. Pystymyynneillä kaupattua tavaraa ei kaikkina vuosina ole tullut aineistoon lainkaan, ja niinäkin vuosina, joilta aineistoa on, määrät ovat olleet vähäiset. Siitä syystä ei voida tehdä varmoja johtopäätöksiä pystykaupalla myytyjen puiden vetomatkoista, mutta saadut tulokset viittaavat siihen, ettei metsähallitus vetomatkojen suhteen näytä asettaneen halkokaupoissakaan hankintamyynnejä pystymyynnien edelle, pikemmin osoittavat koko maata koskevat keskiarvot päinvastaista.

Halkojen vetomatkoja piirikunnittain tarkastettaessa huomataan sama seikka, mikä jo järeitten puitten kohdalla todettiin, nimittäin se, että vetomatkat Itä-Suomen piirikunnassa ovat yleensä olleet lyhyemmät kuin muualla. Yhtenä syynä siihen on epäilemättä ollut se, että halot siellä ja etenkin piirikunnan järvalueella on voitu vedättää enemmän kuin muualla vesistöjen varsilta, josta ne aluksilla on voitu kuljettaa edelleen.

Hankintakustannusten rakenne.

Samasta aineistosta, johon edellä esitetyt vetomatkatiedot perustuvat, on voitu han-

kintakustannukset tarkemmin eritellä. Niitä koskevien lukusarjojen rinnalla on mainittu myös kantohinta ja hankintahinta. Niitä kumpaakaan ei tällä kohdalla ole tarkoitettu käytettäväksi metsähallituksen hankintatavaran yleisen hintatason selvittämiseen, koska sitä asiaa on jo aiemmin käsitelty paljon laajempaan aineistoon nojautuen, vaan ne on merkitty eräänlaisiksi hankintakustannustietojen täydennyksiksi.

Sahatukit.

Tarkastettaessa sahatukien hankintakustannusten kehitystä sota-aikana asetelman 13 nojalla, huomataan kustannusten nousu erittäin selvästi. Varsinkin Perä-Pohjolan piirikunnassa kohoaminen on ollut erityisen jyrkkää. Kun hankintakustannukset miltei kokonaan ovat työkuksia, kuvastavat esitetyt markkamäärät samalla työpalkkojen kehitystä metsätöissä. Mer-

kille pantavaa on, että aineiston mukaiset kantohinnat eivät ole päässeet paljoakaan, jos ollenkaan, nousemaan. Hankintahinnat tosin ovat sotavuosina kohonneet, mutta eivät samassa suhteessa kuin työpalkat. — Siihen merkitykseen, mikä työpalkkojen nousulla on ollut kantohintojen muodostukseen, palatan tuonnempana yksityiskohtaisemmin.

Asetelmaan 14 on laskettu hankintakustannukset suhteellisin lukuina. Siitä huomataan, että kustannusten markkamääräisestä noususta huolimatta kustannusten rakenne ei ole paljoakaan muuttunut nyt kysymyksessä olevana ajanjaksona. Pieneläisiä eroja tosin on, mutta niihin ovat syynä olleet etenkin erilaiset vetomatkat. Kun, kuten edellä on osoitettu, Itä-Suomen piirikunnassa vetomatkat ovat olleet lyhyemmät kuin muualla, siellä vedätyskustannusten osuus on ollut keskimäärin alhaisempi kuin muissa piirikunnissa.

Asetelma 13. Sahatukien hankintakustannukset markkamääräisinä.

Vuosi	Piirikunta	Puumäärä, milj. kj. (tekn.)	Kantohinta	Hankintakust. yhteensä	Hankintahinta
			markkaa	kuutiojalalta	(tekn.)
1940	Perä-Pohjola	4.93	5: 11	2: 95	8: 06
1941	„	2.78	3: 02	4: 44	7: 46
1942	„	2.47	2: 98	5: 68	8: 66
1943	„	5.22	4: 20	6: 73	10: 93
1944	„	0.66	6: 35	6: 48	12: 83
1945	„	1.00	5: 78	9: 71	15: 49
1940	Pohjanmaa	4.81	5: 17	2: 40	7: 57
1941	„	2.23	4: 64	3: 07	7: 71
1942	„	2.09	2: 96	5: 40	8: 36
1943	„	2.57	5: 03	5: 51	10: 54
1944	„	1.51	6: 19	6: 67	11: 86
1945	„	1.87	5: 00	6: 41	11: 41
1940	Länsi-Suomi	5.20	6: 76	2: 23	8: 99
1941	„	3.50	6: 19	3: 06	9: 25
1942	„	1.43	6: 63	3: 17	9: 80
1943	„	3.27	7: 93	3: 72	11: 65
1944	„	1.62	8: 09	4: 33	12: 42
1945	„	2.61	8: 23	4: 31	12: 54
1940	Itä-Suomi	1.59	5: 31	2: 52	7: 83
1941	„	1.01	5: 00	2: 83	7: 83
1942	„	0.76	6: 85	2: 73	9: 58
1943	„	2.11	6: 29	4: 68	10: 97
1944	„	0.64	7: 62	4: 44	12: 06
1945	„	3.07	5: 17	5: 69	10: 86
1940	Koko maa	16.63	5: 67	2: 52	8: 19
1941	„	9.52	4: 77	3: 44	8: 21
1942	„	6.75	4: 18	4: 73	8: 91
1943	„	13.17	5: 62	5: 42	11: 04
1944	„	4.43	7: 12	5: 12	12: 24
1945	„	8.55	6: 14	5: 90	12: 04

Asetelma 14. Sahatukkien hankintakustannukset suhteellisina lukuina.

(Vastaavat puumäärät ja ajomatkat on esitetty jo edellä.)

Vuosi	Piirikunta	Teko	Vedätys p r o s e n t t i a	Asunto-, huolto, sekal., Valvonta			Hankinta- kustann. yhteensä
				Kalusto	huolto, sekal.,	Valvonta	
1940	Perä-Pohjola	29.4	58.4	0.5	7.9	3.8	100.0
1941	"	29.8	51.6	0.7	12.6	5.3	100.0
1942	"	31.2	55.3	0.5	9.4	3.6	100.0
1943	"	30.4	49.8	1.4	12.3	6.1	100.0
1944	"	29.0	54.8	1.0	10.3	4.9	100.0
1945	"	26.9	53.5	0.9	14.6	4.1	100.0
1940	Pohjanmaa	33.3	52.0	0.8	7.3	6.6	100.0
1941	"	32.2	52.6	0.4	7.6	7.2	100.0
1942	"	28.1	54.9	1.2	9.0	6.8	100.0
1943	"	30.6	51.3	0.9	9.3	7.9	100.0
1944	"	30.8	52.3	0.6	8.6	7.7	100.0
1945	"	32.9	51.6	0.6	9.7	5.2	100.0
1940	Länsi-Suomi	35.3	55.0	0.2	2.6	6.9	100.0
1941	"	31.8	57.7	0.1	3.3	7.1	100.0
1942	"	29.5	59.7	—	3.4	7.4	100.0
1943	"	26.6	62.2	0.3	3.0	7.9	100.0
1944	"	28.8	61.2	0.4	3.6	6.0	100.0
1945	"	29.7	60.2	0.2	4.0	5.9	100.0
1940	Itä-Suomi	38.0	45.1	0.4	8.8	7.7	100.0
1941	"	36.3	44.4	0.8	11.9	6.6	100.0
1942	"	35.4	51.1	0.4	5.1	8.0	100.0
1943	"	26.5	48.6	1.0	15.7	8.2	100.0
1944	"	30.7	49.8	2.4	10.9	6.2	100.0
1945	"	32.4	47.7	1.0	13.8	5.1	100.0
1940	Koko maa	33.0	54.4	0.5	6.3	5.8	100.0
1941	"	31.5	53.2	0.5	8.4	6.4	100.0
1942	"	30.1	55.5	0.7	8.1	5.6	100.0
1943	"	29.2	52.0	1.1	10.6	7.1	100.0
1944	"	29.8	55.2	0.8	7.7	6.5	100.0
1945	"	30.9	52.5	0.7	10.8	5.1	100.0

Puutavaran hankinnassa muodostavat yleensä vedätyskustannukset suurimman erän. Niiden absoluuttinen samoin kuin relatiivinen määrä vaihtelee kuitenkin erittäin herkästi ajomatkan pituudesta riippuen. Sen vuoksi vedätyskustannuksia esiteltäessä on aina ajomatka tunnettava, muussa tapauksessa eri tahoilla muodostuneita kustannuksia ei voida rinnastaa. Kun tarkastetaan asetelmassa 14 esitettyjä relatiivisia kustannuksia, on muistettava, että vetomatkat ovat olleet keskimäärin 2 à 3 km:n paikkeilla. Niissä oloissa hankintakustannuksien vedätyskustannusten osuus on yleensä ollut yli 50 % kaikista kustannuksista.

Toiseksi suurimman kustannuserän on

muodostanut tukkien teko. Senkin osuus on jonkin verran vaihdellut, mutta on yleensä ollut runsaasti 30 %.

Tukkien teko- ja vedätyskustannuksien rinnalla muut kustannuserät ovat jääneet suhteellisen pieniksi. Asunto-, huolto- ja sekalaiskustannusten ryhmä koko maata silmällä pitäen on ollut 10 % tai sen alle. Eri piirikuntien välillä on tässä suhteessa kuitenkin melkoisia eroja. Alhaisimmat ovat nyt kysymyksessä olevat kustannukset olleet Länsi-Suomen piirikunnassa, mikä tietenkin johtuu siitä, että metsätöläiset näillä tiheään asutuilla seuduilla on voitu suurelta osalta majoittaa varsinaisia kämppiä rakentamatta. Toisin on sitävästoin ollut laita Perä-Pohjolan ja Itä-Suomen

piirikunnissa. Siellä kämppämajoitus on ollut välttämätöntä, ja kun asuntoja ei läheskään aina ole ennestään ollut, on niiden rakentaminen samoin kuin yleensä kaukana sydänmailla tapahtunut huolto vaatinut suhteellisesti suuria kustannuksia.

Tukkien hankinnan suhteelliset valvontakustannukset ovat yleensä olleet melko tasaiset alueittain ja vuosittain. Yhdessäkään tapauksessa niiden keskimääräinen osuus ei ole noussut edes 10 %:iin kaikista hankintakustannuksista, tavallisimmin se on ollut 5—7 %:n vaiheilla.

Halot.

Samasta syystä kuin ei ole yksityiskohdaisesti käsitelty paperi- ja kaivospuiden vetomatkoja, ei niiden hankintakustannus-

ten rakennetta ole voitu ottaa tässä lähemmin tarkastettavaksi. Asian käsittely on pinotavaran osalta täytynyt rajoittaa vain halkoihin, joista, kuten mainittu, aineistoa on saatu melkoisesti. Tärkeän osan pinotavarasta jäädessä käsittelyn ulkopuolelle ei kuitenkaan synny niin suurta haittaa kuin päältä päin saattaisi luulla, sillä jo halkojen hankintakustannusten erittelyssä selviävät myös muiden pinotavaran hankintakustannuksiin liittyvät seikat pääpiirteittäin.

Halkojen hankintakustannukset markkamääräisinä on eritelty asetelmassa 15. Niidenkin hankintakustannukset osoittavat so-tavuosina nousua. V. 1945 toimeenpantu yleinen palkkojen korotus näkyy erityisen selvänä sen vuoden kustannusten summassa.

Asetelma 15. Halkojen hankintakustannukset markkamääräisinä.

Vuosi	Piirikunta	Puumäärä, milj., p-m ³	Kanto- hinta	Hankintakust. yhteensä		Hankinta- hinta
				markkaa	pinokuutiometrillä	
1940	Perä-Pohjola	0.038	14: 53	42: 21	56: 74	
1941	"	0.133	15: 19	56: 22	71: 41	
1942	"	0.181	21: 25	87: 08	108: 33	
1943	"	0.131	20: 37	100: 31	120: 68	
1944	"	0.145	27: 03	95: 32	122: 35	
1945	"	0.015	64: 36	161: 01	225: 37	
1940	Pohjanmaa	0.100	18: 24	48: 18	66: 42	
1941	"	0.153	14: 23	41: 53	55: 76	
1942	"	0.133	38: 61	51: 95	90: 56	
1943	"	0.126	27: 44	82: 20	109: 64	
1944	"	0.072	28: 79	90: 75	119: 54	
1945	"	0.048	95: 68	120: 24	215: 92	
1940	Länsi-Suomi	0.147	34: 19	40: 80	74: 99	
1941	"	0.306	29: 45	41: 29	70: 74	
1942	"	0.177	50: 47	44: 15	94: 62	
1943	"	0.121	55: 52	53: 69	109: 21	
1944	"	0.059	55: 62	63: 30	118: 92	
1945	"	0.059	119: 88	87: 75	207: 63	
1940	Itä-Suomi	0.072	11: 72	49: 07	60: 79	
1941	"	0.185	23: 39	38: 10	61: 49	
1942	"	0.057	37: 17	50: 86	88: 03	
1943	"	0.034	39: 87	60: 48	100: 35	
1944	"	0.044	37: 55	73: 65	111: 20	
1945	"	0.012	112: 82	84: 18	197: 00	
1940	Koko maa	0.357	23: 11	44: 69	67: 80	
1941	"	0.777	22: 56	43: 13	65: 69	
1942	"	0.548	36: 56	60: 93	97: 49	
1943	"	0.412	34: 44	77: 81	112: 25	
1944	"	0.320	34: 18	85: 38	119: 56	
1945	"	0.134	104: 36	107: 28	211: 64	

Mitä halkojen hankintakustannusten rakenteeseen tulee, niin sitä voidaan parhaiten tarkastaa suhteellisten lukujen perusteella asetelmassa 16. Kustannusten yleisestä kohoamisesta huolimatta ei niiden rakenteessa ole tapahtunut olennaisia muutoksia. Siinä suhteessa halkojen, samoin kuin muiden pinotavarain kustannukset ovat samanluontoiset kuin tukkien kustannukset. Halkojen teko ja veto yhteensä ovat vaatineet yleensä yli 80 % kaikista kustannuksista. Tukkeihin verrattuna halkojen ja myös muiden pinotavarain kustannukset ovat sikäli eri lailla jakaantuneet, että pinotavarat, tässä tapauksessa halot, ovat vaatineet suhteellisesti enemmän teko-kustannuksia ja vähemmän vedätykustan-

nuksia kuin tukit. Näin on asianlaita siitä huolimatta, että halkojen vetomatka on ollut keskimäärin pitempi kuin tukkien.

Näiden pääkustannuslajien rinnalla on muilla kustannuslajeilla suhteellisen pieni merkitys. Asunto-, huolto-, sekalaiset ym. niihin verrattavat kustannukset ovat yleisemmin olleet 3—6 %:n paikkeilla. Piirikunnittain on sellaista eroa huomattavissa, että nämä kustannukset, arvattavasti samoista syistä kuin tukkien kohdalla jo on mainittu, ovat Länsi-Suomen piirikunnassa jääneet suhteellisesti pienemmiksi kuin muissa piirikunnissa. Valvontakustannukset ovat tavallisimmin olleet 4—7 %:n paikkeilla. Selvää eroa eri piirikuntien välillä ei näissä kustannuksissa ole havaittavissa.

Asetelma 16. Halkojen hankintakustannukset suhteellisina lukuina.

Vuosi	Piirikunta	Teko	Vedätys	Asunto-, huolto, sekal. vonta			Hankintakustann. yhteensä
				Kalusto	Val-	prosenttia	
1940	Perä-Pohjola	36.5	52.8	0.8	6.0	3.9	100.0
1941	”	37.5	50.6	0.9	7.7	3.3	100.0
1942	”	36.4	48.3	0.7	10.3	4.3	100.0
1943	”	37.0	49.4	1.1	7.8	4.7	100.0
1944	”	33.0	44.2	2.1	14.3	6.4	100.0
1945	”	27.9	49.4	1.2	16.3	5.2	100.0
1940	Pohjanmaa	34.4	57.8	0.2	2.0	5.6	100.0
1941	”	42.5	50.1	0.1	2.5	4.8	100.0
1942	”	39.1	48.0	0.3	4.2	8.4	100.0
1943	”	34.3	52.9	0.6	4.9	7.3	100.0
1944	”	33.9	51.7	0.7	6.7	7.0	100.0
1945	”	37.1	49.8	0.5	6.5	6.1	100.0
1940	Länsi-Suomi	45.0	46.0	—	2.8	6.2	100.0
1941	”	42.2	49.4	0.1	2.2	6.1	100.0
1942	”	40.0	49.1	0.2	2.9	7.8	100.0
1943	”	40.6	48.9	0.1	3.2	7.2	100.0
1944	”	38.4	48.4	0.1	4.5	8.6	100.0
1945	”	44.3	44.1	0.2	5.5	5.9	100.0
1940	Itä-Suomi	36.7	57.3	—	1.5	4.5	100.0
1941	”	40.0	49.5	0.3	4.2	6.0	100.0
1942	”	38.1	51.1	0.1	4.1	6.6	100.0
1943	”	40.5	47.5	0.3	4.4	7.3	100.0
1944	”	35.9	48.6	0.5	7.5	7.5	100.0
1945	”	45.4	39.7	3.8	5.8	5.3	100.0
1940	Koko maa	39.1	52.8	0.2	2.5	5.4	100.0
1941	”	40.8	49.8	0.3	3.9	5.2	100.0
1942	”	38.0	48.7	0.4	6.7	6.2	100.0
1943	”	37.1	50.3	0.7	5.7	6.2	100.0
1944	”	34.3	47.1	1.3	10.3	7.0	100.0
1945	”	38.7	47.0	0.7	7.8	5.8	100.0

Komitean lausunto metsähallituksen hankinta- ja pystymyynneistä.

Kantohinnat, hankintakustannukset, hankintahinta.

Vaikka komitea on jo edellä esittänyt tutkimuksiensa tärkeimmät tulokset hankinta- ja pystymyynneillä jääneiden kantohintojen suhteesta, otetaan seuraavassa vielä lähemmin tarkastettavaksi, miten näitä tuloksia sekä yleensä hankinta- ja pystymyynneitä on komitean käsityksen mukaan arvosteltava. Kun asiasta kiinnostuneitten huomio tavallisesti helpoimmin kiintyy eri kauppamuodoilla saatujen kantohintojen *luvuilla ilmaistaviin määriin*, muiden sinänsä tärkeiden, mutta numeroilla mittaamattomien seikkain jäädessä enemmän tai vähemmän sivuasioiksi, otetaan seuraavassa aluksi käsiteltäväksi hankinta- ja pystymyynntien kantohinnat sellaisina kuin ne esiintyvät numerolaskelmien perusteella. Rauhan aika ja sota-aika ovat myös nyt kysymyksessä olevien asioiden kannalta siksi erilaiset, että niitä on käsiteltävä erikseen.

Rauhan aika.

Rauhan aikana on meidän talouselämällemme ollut olennaisena piirteenä jotenkin vapaa hinnanmuodostus kaikilla aloilla. Ellei oteta huomioon sitä merkitystä, mikä ostajien mahdollisella järjestäytymisellä on ollut, ovat metsätalouden raakapuumarkkinoilla hinnat suurin piirtein järjestyneet kysynnän ja tarjonnan säättämien lakien mukaisesti. Samat seikat, jotka ovat rauhan aikoina olleet ominaisia yleensä maan metsätaloudelle, ovat tietenkin ilmenneet myös valtion metsätaloudessa. *Sen vuoksi metsähallituksen suorituskykyä ja yleensä sen toiminnasta saatuja tuloksia voidaan parhaiten arvostella rauhan ajan vapaissa oloissa.*

Kuten edellä on osoitettu tärkeimpien tavaroiden hankintamyynnit eivät suinkaan

ole jääneet pystymyynneistä jälkeen, päinvastoin voidaan todeta, että hankintamyynnit ovat keskimäärin antaneet korkeammat kantohinnat kuin pystymyynnit.

Mistä näin ollen johtuu, että monella taholla, jopa metsähallinnon omien ammattimiesten keskuudessa on jo rauhan aikoina esitetty täysin päinvastaisia käsityksiä hankintojen kannattavuudesta? Epäilemättä asia saa selityksensä siitä, että on ryhdytty yleistämään yksityisiä tai suhteellisen harvoja tapauksia koko metsähallituksen monia satoja työmaita käsittävää hankintatointimintaa koskeviksi. Tällainen helposti johtaa harhaan. Olosuhteet metsässä näet ovat niin vaihtelevat, ja kantohintoihin vaikuttavat tekijät niin lukuisat ja monella tavalla toisiinsa kietoutuneet, ettei kahta täysin samanlaista tapausta ole. Tämän laatuasia asioita on pyrittävä selvittämään suurten keskiarvojen perusteella. Silti on selviä tapauksia, joissa hankintamyynnit ovat antaneet huonomman kantohinnan kuin pystymyynnillä mahdollisesti olisi saatu. Sellaisia ovat mm. valtioneilintarkastajat, kuten edellä on esitetty, mainitset jo rauhan ajoilta.

Tällaiset hankinnat eivät tietenkään ole olleet valtion etujen mukaiset eikä niitä saisi esiintyä valtion metsätaloudessa.

Mutta toisaalta komitea myöntää, ettei hankintatoiminnassa, varsinkaan silloin, kun sitä laajassa mitassa harjoitetaan, epäonnistumisia voida aina välttää suorittipa niitä kuka tahansa ja olipa käytettävänä kuinka pätevää asiantuntemusta hyvänsä. Eivät suurten metsäteollisuusyhtiöittemmekään kaikki hankinnat suinkaan ole menneet odotusten mukaan, vaikka siitä ei tietenkään mainita julkisuudessa. Hankintojen onnistuminenhan on yleensä suuressa määrin riippuvainen vasta tulevaisuudessa esiintyvistä tapahtumista, kuten vastaisesta työvoiman saannista, palkkatasosta,

sääsuhteista ja monista muista seikoista, joita ei ehdottomalla varmuudella voida koskaan ennustaa. Täten hankintatoimintaan, kuten muuhunkin liiketoimintaan, liittyy aina tietty riski, mutta myös voiton mahdollisuus. Metsähallitus on rauhanai- kaisessa hankintatoiminnassaan joutunut kärsimään tappiota, mutta voittopuoli on silti ollut painavampi. Positiivinen kokonaistulos on tärkeämpi kuin negatiiviset osatulokset.

Metsähallituksen liiketoiminnan kehitystä edellä selostettaessa on jo tullut mainituksi, että hankintamyynnit rauhan aikana ovat tärkeimpien tavaralajien osalla yleensä suhteellisesti lisääntyneet pystymyyn- tien vähentyessä. Komitean käsityksen mukaan metsähallituksen myyntipolitiikan tällainen kehitys on ollut valtion etujen mukainen.

On tietenkin perusteltua aihetta väittää, ettei tapauksissa, joissa hankintamyyn- nillä saatu kantohinta on ollut alhaisempi kuin pystymyynneillä olisi saatu, ole valittu valtiolle edullisinta kauppamuotoa. Luonnol- lisesti on yhtä hyvin perusteltu päinvas- tainen päätelmä. Milloin pystymyyn- ti on antanut alhaisemman kantohinnan kuin hankintamyynni olisi antanut vastaavanlai- sissa oloissa, puut olisi pitänyt myydä han- kintakaupalla.

Sota-aika.

Kuten edellä jo on todettu, sota-aikana metsähallituksen kaikkien tärkeimpien ta- varoiden pystymyynnit ovat jotenkin poik- keuksetta antaneet korkeamman kantohin- nan kuin hankintamyynnit. Tällaista tu- losta arvosteltaessa on otettava huomioon, että valtion enempiä kuin muidenkaan metsänomistajain metsänmyyntejä ei sota- aikana ole voitu hoitaa samanlaisen talou- dellisen vapauden merkeissä kuin rauhan aikana, vaan aivan poikkeuksellisissa, kaikelle säännöstelylle luonteenomaisissa oloissa. Näiden sota-ajalle ominaisten seik- kain ja niiden merkityksen ymmärtämiseksi saattaa olla syytä palauttaa mieleen eräät metsä- ja puutalouspolitiikan alalla esiintyneet valtiovalan toimenpiteet, koska niillä on suurelta osalta ollut aivan ratkaiseva osuus komitean selvittävänä oleviin kysy- myksiin.

Ensinnäkin on muistettava, että heti tal- visodan puhjettua valtiovalta ryhtyi toi- menpiteisiin polttopuun saannin turvaami-

seksi. Säädettiin ns. pakkohakkuulaki ja määrättiin haloille rajahinnat sekä ryhdyttiin muihinkin toimenpiteisiin halkojen saa- miseksi markkinoille. Sodan pitkittyessä täydennettiin ja muutettiin halkojen kaup- paa koskevia säädöksiä, mutta rajahinta- periaate ja yleensä hyvin kiinteä valtiojoh- toisuus säilytettiin.

Muun puutavaran, ns. ainespuun suh- teen ei aluksi seurattu samaa linjaa kuin polttopuun kysymyksessä ollessa, mutta ai- van vapaasti ei niidenkään hankinta ja kauppa voinut tapahtua. Puun hinnat ni- mittäin olivat sodan alkuvuosina yleensä paljon kiinteämmin kuin rauhan vuosina sidotut kauppasopimuksissa määrättyihin, valmiiden tavaroiden hintoihin. Myös vä- littömämmin puuttui valtiovalta ainespuun hintakysymyksiin. Kesällä 1942 asetettu puolivirallinen elin, metsäkauppaneuvotte- lukunta, määrätti saha- ja paperipuulle hin- tojen ja hankintakustannusten perusteet, joiden nojalla metsäkauppa-piiritoimikun- nat laskivat hakkuukaudeksi 1942—43 alueittain ns. suositeltavat hinnat. Kysy- mys siitä, olivatko nämä hinnat myyjiä ja ostajia sitovia, jäi epäselväksi. Jonkin ver- ran ne saivat tukea lokakuussa 1942 anne- tusta valtioneuvoston hintapäätöksestä, jossa nimenomaan sanottiin, ettei raaka- puun hintoja ole korotettava suositeltavien hintojen tasoa korkeammalle. Laajoille pii- reille jäi tosin vieläkin epäselväksi, mikä merkitys näillä hintapäätöksillä oli, mutta metsähallituksen, joka valtion liikelaitok- sena on julkisen arvostelun alainen, oli tie- tenkin omista kaupoissaan katsottava ne sitoviksi.

Toukokuussa 1943 metsäkauppaneuvotte- lukunta, joka tällä välin oli muodostettu kansanhuoltoministeriön yhteydessä toimi- vaksi viralliseksi, neuvoa antavaksi eli- meksi, ryhtyi käsittelemään hankintakau- den 1943—44 hakkuutavoitetta ja hintoja. Sopimus saatiin aikaan heinäkuussa 1943, ja siinä jonkin verran hintoja korotettiin. Marraskuussa 1943 valtioneuvosto otti tä- män sopimuksen mukaiset hinnat uuteen hintapäätökseensä, missä kiellettiin korotta- masta raakapuun perushintoja ja niistä johdettuja kantohintoja yli metsäkauppa- neuvottelukunnan hintojen. Tämä päätös oli voimassa heinäkuuhun 1945, jolloin val- tioneuvoston päätöksellä ainespuulle mää- rätettiin ylimmäishinnat eli ns. pistehinnat.

Se merkitsi sitä, että halkojen hintojen lisäksi myös muiden tärkeimpien puutava- ralajien hinnat täydelleen säännösteltiin. Kesällä 1946 edellisen vuoden pistehinto- jen mukaisia kantohintoja vähän koroitetti- in. Kuten tunnettua, lopetettiin puuta- varan hinta- ym. säännöstely kesäkuun 1 p:nä 1947.

Näiden yleisten, kaikkia metsänomista- jia koskevien toimenpiteitten lisäksi on vielä syytä viitata eräisiin, nimenomaan metsähallituksen liiketoimintaan sovellettui- hin erikoistapauksiin sotavuosina.

Suomelle silloisissa oloissa välttämättö- män ulkomaankaupan ylläpitämiseksi saati- in Saksaan v. 1940 myydyksi suurehko erä selluloosaa ja paperia. Nämä tuotteet Saksa sitoutui ostamaan vain siinä tapauk- ssa, että sille samalla myytiin 810,000 p-m³ kuusipaperipuuta.

Sopimushetkellä oli metsähallituksella itsellään vain pienet varastot. Laivaukset Saksaan kuitenkin myöhästyivät sen ver- ran, että metsähallitus ehti hankintahak- kuilla täydentää varastojaan. Kaiken kaik- kiaan saatiin välittömästi valtion metsistä puheena olevaan kauppaan 205,000 p-m³ puuta.

Puuttuva erä oli saatava kokoon muulla tavalla. Kun varsinaisilla paperipuun vie- jillä ei niinä aikoina ollut paperipuuta, sovittiin maatalousministeriön suostumuk- sella siitä, että puuttuva erä lainataan met- säteollisuudelta. Järjestelyissä päädyttiin siihen, että teollisuus välittömästi myi vien- tiin paperipuuta 154,000 p-m³ ja lainaisi metsähallitukselle puuttuvan määrän 451,000 p-m³ ehdolla, että metsähallitus pa- peripuuna maksaa lainansa takaisin vuo- sien 1941 ja 1942 aikana.

Sitoumuksensa täyttääkseen metsähalli- tus ryhtyi aikanaan maksamaan lainansa. Pieniä eräiä luovutettiin jo vuosina 1941—42, mutta sota-ajan aiheuttamien vai- keuksien vuoksi metsähallitus pääpiirteis- sään vasta vuosina 1943—45 pääsi irti ve- loistaan. Viimeinen erä, n. 5,000 p-m³, luovutettiin vasta v. 1946.

Hankintakustannusten yhtä mittaa koho- tessa tulivat ne puut, joilla metsähallitus joutui maksamaan lainansa, paljon kal- liimmiksi kuin ne puut, jotka oli teollisuu- delta lainattu. Puiden hinta oli tosin nous- sut, mutta metsähallituksen oli kirjattava puut lainausajankohdan hintatason mukai-

sina, jonka vuoksi näiden puiden kanto- hinta jäi alhaiseksi.

Toinen esimerkki. Kansanhuoltoministe- riön kanssa käytyjen neuvottelujen joh- dosta maatalousministeriö elokuussa 1942 velvoitti metsähallituksen hakkuukautena 1942—43 myymään pysty- ja hankintakau- palla 900,000 p-m³ kuusi- ja mäntypaperi- puuta kotimaisen teollisuuden tarpeiksi. Tämä päätös johtui siitä, että erinäisten, Saksasta tuotavien tärkeiden tavaroiden, etupäässä elintarpeiden tuonnin vuoksi oli vastikkeeksi luvattava Saksalla selluloosaa n. 300,000 tonnia. Jotta teollisuus olisi voinut antaa taakeet tämän määrän toimit- tamisesta, se asetti ehdoksi yllä mainitun puumäärän saannin valtion metsistä.

Koska metsähallituksen samanaikaisesti oli yritettävä täyttää sille määrätty suu- ret halko- ja hiiltopuiden sekä vientiin tar- koitettujen erikoistavaralajien hankinta- tavoitteet, se ei voinut myydä pystyyn sel- laisia leimikoita, joista saatiin muun ohella myös paperipuuta, sillä ainakin hiiltopuut joka tapauksessa oli otettava hankintatava- rana. Tällaisissa oloissa pysty- ja hankin- tamyynnin soveltaminen samaan leimik- koon olisi muodostanut työmaalle aivan mahdottoman tilanteen. Siitä syystä metsä- hallitus joutuikin hankinnalla toimitta- maan nyt kysymyksessä olevasta 900,000 p-m³:n erästä n. 70 %. Hinta tällekin erälle määrättiin ennen hankintaa, ts. kau- panteon aikana vallinneen hintatason mu- kaiseksi.

Kun sotien alettua polttonesteiden saanti vaikeutui, täytyi autoliikenteen ylläpitämi- seksi, kuten tunnettua, kehittää maahan valtava puun hiiltotoiminta. Valtiovallan määräyksestä metsähallitus ensi alkuun joutui miltei yksin huolehtimaan syyrien tu- tannosta. Kun niiden tarve tuli jotenkin yhtäkkiä, ei tarpeelliseen hiiltopuun han- kintaan ehditty ryhtyä, vaan oli puut otet- tava sieltä, missä niitä oli, ts. metsäteolli- suudelta. Niinpä vuosina 1940—41 metsä- hallitus joutui lainaamaan mäntypaperi- puuta sysipuiksi Oulu Oy:ltä 100,000 p-m³ sillä ehdolla, että luovuttajalle toimitetaan vastaava määrä paperipuuta myöhemmin. Näiden puiden hinta määrättiin luovutus- vuoden hintatason mukaan. Lainansa saat- toi metsähallitus maksaa takaisin vasta vuosina 1942—43.

Samoihin aikoihin oli metsähallituksen pakko lainata sysipuuta myös Enso-Gutzeit

Oy:ltä ja Kymin Oy:ltä yhteensä 40,000 p-m³. Vastaavan puumäärän takaisin toimittaminen voitiin suorittaa vasta vuosina 1942—44.

Edellä mainittujen liiketoimien lisäksi mainittakoon vielä, että valtioneuvosto on sota-aikana määrännyt metsähallituksen tekemään muitakin varsin huomattavia, rahallisesti epäedullisia kauppia. Niinpä kansanhuoltoministeriö v. 1942 määräsi metsähallituksen alentamaan myyntiin tulevien ja jo myytyjen sahapuiden hintaa 60 pennillä kuutiojalalta ostajien hyväksi.¹⁾ Vielä niinkin myöhään kuin v. 1945 kiellettiin metsähallitusta korottamasta sahapuiden hintoja siitä huolimatta, että muut myyjät samanaikaisesti saivat niitä nostaa 10 %:lla.²⁾

Kaikkien edellä mainittujen toimenpiteiden kautta on metsähallituksen kannettavaksi siirretty rasituksia, jotka komitean käsityksen mukaan eivät ole kuuluneet valtion liikelaitokselle.

*

Puutavaran hintojen jouduttua sota-aikana mainittuun tapaan etukäteen sidetuiksi, ovat työpalkat metsätöissä päässeet liikkumaan paljon väljemmin. Ne ovat yltämättä nousseet. Siitä on ollut seurauksena, että puutavaran hankintatoiminnassa kalkkyylien tekeminen on käynyt hyvin epävarmaksi. Metsähallituksen hankintapuut yleensä ja ennen kaikkea edellä mainitut „lainapuut”, joiden osuus asianomaisen tavaran hankintamäärästä aikoinaan oli suuri, on jouduttu hakkauttamaan ja vedättämään myöhemmin kokonaan toisenlaisen työpalkkatason vallitessa kuin kaupanteon aikana on osattu ottaa huomioon. Seurauksena on ollut hankintapuiden kantohintojen alentuminen monessa tapauksessa paljon alle arvioitujen määrin.

Tällainen tulos on aivan luonnollinen silloin, kun voimakkaasti nousevan palkkatason vallitessa valtion metsäin puut voimassa olleiden määräysten perusteella ensin on täytynyt myydä ja vasta sen jälkeen hakata. Vaikka puidenkin hinta on ollut nousussa, se tällaisissa tapauksissa aina on kulkenut ajallisesti työpalkkojen

nousun jäljessä. Toisenlaiseksi olisi asia muuttunut, jos puut olisi voitu ensin hakata ja vasta sen jälkeen myydä. Silloin hinnan nousu olisi kulkenut työpalkkojen nousun edellä ja se olisi hyvin voimakkaasti korottanut kantohintaa. Esimerkin siitä, mihin tällainen tilanne voi johtaa, mainittakoon jo aiemmin (s. 33) esitetty hankintapuiden kantohintalaskelma v:lta 1945. Silloin metsähallituksella sattumalta oli jonkin veran myymättömiä hankintapuuvarastoja ja kun kustannuksina saatiin ostajilta perä kantohinnan lisäksi „kohtuulliset hankintakustannukset”, muodostui tulos paremmaksi kuin aiemmin.

Epäsäännölliset olot ja nousevaan suuntaan kehittyneet työpalkat ja muut menot ovat tietenkin vaikuttaneet myös pystyyn ostettujen puiden kustannuksiin tietyllä tavalla. Kun asiaan palataan tuonnempana toisessa yhteydessä, sivuutetaan se tässä.

Joskin sota-aikanakin metsähallituksen monet hankinnat vaikeuksista huolimatta ovat johtaneet pystymyntejä edullisempiin tuloksiin, ei komitealla ole syytä epäillä, etteikö metsähallituksessa olisi tunnettu sota-ajan hankintamyntien keskimääräisesti huononlaista kannattavuutta. Näissä oloissa tulee helposti mieleen ajatus, että hankintamyntejä olisi pitänyt vähentää ja lisätä vastaavasti rahallisesti parempia tuloksia antavia pystymyntejä. Asia ei kuitenkaan ole varsin yksinkertainen. Aiemmin jo esitettiin esimerkkejä siitä, että metsähallituksella tietyissä tapauksissa ei ole ollut valinnan yaraa, vaan sen on täytynyt ryhtyä omiin hankintoihin. Sitäpaitsi sota-aikana puun tarve yleensä on ollut, kuten tunnettua, erinomaisen suuri samalla kuin tavaran ottaminen metsästä on monista syistä ollut työlästä. Niin on ollut asian laita eritoten valtion, pääosaltaan syrjäseuduilla sijaitsevilla metsäalueilla, joilla paikallista työväestöä, elintarpeita, hevosia ja niiden muonaa jne. on ollut hyvin niukasti. Komitea on asioihin perehdyttyään tullut siihen käsitykseen, että metsähallituksen on, voidakseen täyttää sotavuosien luovutusurakkansa edes siinä määrin kuin nyt on tapahtunut, täytynyt käyttää niinhyvin hankinta- kuin pystymyntejä sellaisessa laajuudessa kuin on ollut mahdollisuus. Ei voida ajatella, että metsähallitus olisi päässyt luovutusurakassaan yhtä suuriin tuloksiin pelkkien pystymyntien varassa, tuskinpa silläkään

¹⁾ Kansanhuoltoministeriön kirje 17. 12. 1942, N:o 154,477.

²⁾ N:o 81,454.

²⁾ Kansanhuoltoministeriön kirje 9. 3. 1945,

tavalla, että hankinnoita olisi vain vähennetty ja pystymyntejä vastaavasti lisätty. Komitea on käsitellessään metsähallituksen pystymyntiaineistoa todennut, ettei sotavuosina pystyyn myytyjä leimikoita ole likimainkaan aina saatu hakatuiksi yhtenä hakukautena. Kun ottoaikaa on ollut vain vuosi, on kesken jääneen leimikon loppuosa myyty uudelleen korkeampaan hintaan. Saatujen tietojen mukaan on valtion metsissä sotavuosina ollut säännöllisesti leimikkoreserviä. Tavaraa on siis ollut tarjolla enemmän kuin ostajilla on ollut tilaisuutta ottaa metsästä. Tällaisissa oloissa ei tietenkään ole ollut mahdollisuuksia lisätä pystymyntejä. Metsähallituksen on näin ollen ollut usein muulloinkin kuin edellä mainittujen esimerkkien esittämässä tapauksissa melkein pakko hakkuu-urakoista selviytyäkseen harjoittaa sotavuosina hankintatoimintaa. Sen huomautuksiin hankintavaikeuksista on määräävältä taholta vastattu, että puuta on yritettävä saada markkinoille hankintojen huonosta kannattavuudesta huolimatta. — Kuten edellä jo on osoitettu, metsähallitus on sotavuosina pyrkinyt mahdollisuuksiensa mukaan supistamaan hankintatoimintaa.

*

Kysymyksen ollessa metsähallituksen hankintamyntien kustannuksista ja hankintatavaran hinnoista sota-aikana saattaa herätä ajatus, että nämä kustannukset ovat ehkä olleet korkeammat kuin on ollut välttämätöntä, ja että kantohinnat sen johdosta ovat keskimäärin painuneet alhaisemmiksi kuin pystymyntien. Tätä seikkaa ei komitea ole katsonut voivansa muutoin tut-

kia kuin hankkimalla vertausaineistoa. Siinä mielessä on kerätty erikoisaineistoa sellaisilta ostajilta, joille sotavuosina on myyty pystykaupalla puita valtion metsistä. Ostajat, joiden puoleen asiassa käännyttiin, luovuttivat auliisti ostotilastonsa komitean käytettäväksi. Näistä kortistotasuisista tilastoista on komitean toimesta kerätty yleensä kaikki nyt kysymyksessä olevassa selvittelyssä huomioon otettavien tavaralajien ostomäärät sekä niitä vastaavat työpalkka-ym. kustannukset metsästä kaukokuljetustien, tavallisimmin uittoväylän varteen.

Kuten edellä jo on mainittu, metsähallituksen hankintakustannuksiin ei lasketa vakinaisen henkilökunnan palkkamomentilta suoritettuja menoja eikä eräitä muita pienehköjä yleisluontoisia maksuja, mutta ostajien laskelmissa ne otetaan huomioon. Jotta sekä myyjän että ostajan hankintakustannuslaskelmat tässä kohden saataisiin samanlaisiksi, on metsähallituksessa suoritettu komiteaa varten laskelmia niistä lisäyksistä, jotka hankintakustannuksiin olisi tehtävä aineistojen saattamiseksi yhdenmukaisiksi. Korjaamalla metsähallituksen hankintakustannukset puheena olevassa suhteessa, on molemmista aineistoista valittu verrattavaksi alueittaisesti, vetomatkojen, runkojen keskikuution, tavaran valmistusasteen ym. seikkain puolesta mahdollisimman samanlaiset tapaukset. Vertailussa ei kovin pieniä, enemmän tai vähemmän satunnaisia erii ole otettu huomioon, vaan on katsottu, että aineisto niin puolelta kuin toiselta on ollut joltinenkin. Pääkohdat laskelmien tuloksista ilmenevät suhteellina lukuina seuraavista asetelmista.

Asetelma 17. Sahatukit, Itä-Suomi. 1)

Vuosi	Erän n:o	Myyjä ja ostaja	Vetomatka, km	Kantohinta	Hankintakustann.	Hankintahinta ²⁾
1941	1 a	Valtio	2.1—4	100	100	100
	1 b	Ostaja	„	106	121	112
1942	2 a	Valtio	0—2	100	100	100
	2 b	Ostaja	„	119	151	131
1943	3 a	Valtio	0—2	100	100	100
	3 b	Ostaja	„	141	70	96
„	4 a	Valtio	2.1—4	100	100	100
	4 b	Ostaja	„	80	115	96
1944	—	—	—	—	—	—
1945	5 a	Valtio	0—2	100	100	100
	5 b	Ostaja	„	199	151	177
„	6 a	Valtio	2.1—4	100	100	100
	6 b	Ostaja	„	184	88	119

¹⁾ Näissä asetelmissa on metsähallituksen hankintamyntien tulokset merkitty luvulla 100 ja ostajan saamat tulokset laskettu suhteessa siihen.

²⁾ Hankintahinta = hinta kaukokuljetustien (uittoväylän) varrella.

Asetelma 18. Sahatukit, Etelä-Suomi.

Vuosi	Erän n:o	Myyjä ja ostaja	Vetomatka, km	Kantohinta	Hankintakustann.	Hankintahinta
1940	7 a	Valtio	0—2	100	100	100
„	7 b	Ostaja	„	106	154	119
1941	—	—	—	—	—	—
1942	8 a	Valtio	2.1—4	100	100	100
„	8 b	Ostaja	„	96	99	97
1943	9 a	Valtio	0—2	100	100	100
„	9 b	Ostaja	„	103	139	113
1944	10 a	Valtio	0—2	100	100	100
„	10 b	Ostaja	„	94	92	94
1945	11 a	Valtio	0—2	100	100	100
„	11 b	Ostaja	„	126	207	145
„	12 a	Valtio	2.1—4	100	100	100
„	12 b	Ostaja	„	114	78	100

Asetelma 19. Sahatukit, Pohjois-Pohjanmaa ja Kainuu.

Vuosi	Erän n:o	Myyjä ja ostaja	Vetomatka, km	Kantohinta	Hankintakustann.	Hankintahinta
1942	13 a	Valtio	2.1—4	100	100	100
„	13 b	Ostaja	„	238	88	118
„	14 a	Valtio	4.1—6	100	100	100
„	14 b	Ostaja	„	133	100	113
1943	15 a	Valtio	0—2	100	100	100
„	15 b	Ostaja	„	184	106	133
„	16 a	Valtio	2.1—4	100	100	100
„	16 b	Ostaja	„	138	116	125
1944	17 a	Valtio	0—2	100	100	100
„	17 b	Ostaja	„	133	75	101
„	18 a	Valtio	2.1—4	100	100	100
„	18 b	Ostaja	„	177	135	155
1945	19 a	Valtio	0—2	100	100	100
„	19 b	Ostaja	„	196	97	133
„	20 a	Valtio	2.1—4	100	100	100
„	20 b	Ostaja	„	153	78	101

Asetelma 20. Sahatukit, Lappi.

Vuosi	Erän n:o	Myyjä ja ostaja	Vetomatka, km	Kantohinta	Hankintakustann.	Hankintahinta
1943	21 a	Valtio	4.1—6	100	100	100
„	21 b	Ostaja	„	168	129	141

Asetelma 21. Mäntypaperipuut, Pohjois-Pohjanmaa ja Kainuu.

Vuosi	Erän n:o	Myyjä ja ostaja	Vetomatka, km	Kantohinta	Hankintakustann.	Hankintahinta
1944	22 a	Valtio	0—2	100	100	100
„	22 b	Ostaja	„	377	128	159
„	23 a	Valtio	2.1—4	100	100	100
„	23 b	Ostaja	„	271	140	166
1945	24 a	Valtio	0—2	100	100	100
„	24 b	Ostaja	„	115	111	112
„	25 a	Valtio	2.1—4	100	100	100
„	25 b	Ostaja	„	112	98	103

Asetelma 22. Halot, Pohjois-Pohjanmaa.

Vuosi	Erän n:o	Myyjä ja ostaja	Vetomatka, km	Kantohinta	Hankintakustann.	Hankintahinta
1943	26 a	Valtio	2.1—4	100	100	100
„	26 b	Ostaja	„	42	243	174
1944	27 a	Valtio	2.1—4	100	100	100
„	27 b	Ostaja	„	70	307	240
1945	28 a	Valtio	2.1—4	100	100	100
„	28 b	Ostaja	„	16	119	79

Edellä esitetyt suhteelliset luvut eivät ole niin laajasta aineistosta, että niiden voitaisiin katsoa esittävän keskimääräisiä suhteita valtion omien ja ostajien kaikkien hankintojen välillä. Sensijaan suuntaa osoittavina tuloksia voidaan pitää.

Mitä ensinnäkin tulee eri ryhmissä näkyviin *kantohintojen suhteisiin*, niihin ei tämän yhteydessä kannata kiinnittää sen suurempaa huomiota kuin korkeintaan mainita, että nyt puheena oleva aineisto antaa asiasta yleensä saman suuntaiset tulokset kuin edellä jo on paljon laajempiin aineistoihin perustuen sota-ajalta esitelty. Sensijaan on syytä tarkastaa valtion ja ostajan hankintakustannuksia ja ns. hankintahintaa.

Suhteelliset *hankintakustannukset*, jotka on johdettu puumäärien yksikköä kohden lasketuista markkamääräistä, vaihtelevat sahatukien kohdalla melkoisesti, mutta ei tulosten perusteella voida väittää metsähallituksen hankintojen tulleen sen kalliimaksi kuin pystykaupalla ostajien, pikemmin on lupa luvuista nähdä päinvastaista. Ainakin on aineistoon sattunut hieman

enemmän tapauksia, joissa metsähallitus on saanut tukit uittoväylän varteen halvemmalla kuin pystymetsän ostajat.

Pinotavaroista ei ole kertynyt kovin paljon aineistoa, mutta niiden kohdalla jotenkin kaikki tapaukset osoittavat pystymetsän ostajien maksaneen enemmän hankintakustannuksia kuin valtio vastaavissa tapauksissa. Halkojen osalla erot eräissä tapauksissa ovat lisäksi hyvin suuret.

*

Paitsi hankintakustannusten summien käsittelyyn saadaan kerätyistä tiedoista aineistoa myös *hankintakustannusten erittelyyn*. Metsähallituksen tilaston mukaan voitaisiin myös teko- ja vetokustannuksia käsitellä erikseen, mutta kun ostajien tilastoissa ei näitä eriä voida erottaa toisistaan, on niitä täytyntä hankintakustannusten vertailussa käsitellä ostajien aineistojen mukaisesti, ts. teko- ja vetokustannukset yhtenä summana. Tulokset, jotka tällä kohdalla on esitettävä markkamääräisinä eikä suhteellisinä lukuina, nähdään seuraavista asetelmista.

Asetelma 23. Sahatukit, Itä-Suomi.

Vuosi	Erän n:o	Myyjä ja ostaja	Vetomatka, km	Teko ja veto	Kalusto	Asuntoym.			Yhteensä
						Markkaa	kl. (tekn.)	kohden	
1941	1 a	Valtio	2.1—4	2: 88	0: 09	0: 24	0: 36	3: 57	
	1 b	Ostaja	„	3: 40	—	—: 37	—: 45	4: 22	
1942	2 a	Valtio	0—2	3: 09	0: 01	0: 04	0: 35	3: 49	
	2 b	Ostaja	„	4: 12	—	—: 53	—: 59	5: 24	
1943	3 a	Valtio	0—2	4: 77	—: 05	1: 56	—: 54	6: 93	
	3 b	Ostaja	„	3: 72	—	—: 53	—: 60	4: 85	
„	4 a	Valtio	2.1—4	4: 29	—: 01	—: 44	—: 35	5: 09	
	4 b	Ostaja	„	4: 85	—	—: 38	—: 65	5: 88	
1944	—	—	—	—	—	—	—	—	
1945	5 a	Valtio	0—2	4: 69	—: 02	—: 55	—: 18	5: 44	
	5 b	Ostaja	„	6: 71	—	—: 69	—: 81	8: 21	
„	6 a	Valtio	2.1—4	6: 11	—: 13	—: 99	—: 29	7: 52	
	6 b	Ostaja	„	5: 42	—	—: 68	—: 49	6: 59	

Asetelma 24. Sahatukit, Etelä-Suomi.

Vuosi	Erän n:o	Myyjä ja ostaja	Vetomatka, km.	Teko ja veto	Kalusto	Asunto-ym. Markkaa kj. (tekn.)	Valvonta kohden	Yhteensä
1940	7 a	Valtio	0—2	2: 20	—	—: 01	—: 26	2: 46
„	7 b	Ostaja	„	3: 35	—	—	—: 45	3: 80
1941	—	—	—	—	—	—	—	—
1942	8 a	Valtio	2.1—4	2: 92	—	—: 11	—: 25	3: 28
„	8 b	Ostaja	„	2: 97	—	—	—: 26	3: 23
1943	9 a	Valtio	0—2	2: 81	—: 03	—: 08	—: 37	3: 29
„	9 b	Ostaja	„	3: 94	—	—	—: 66	4: 60
1944	10 a	Valtio	0—2	3: 28	—: 02	—: 21	—: 44	3: 95
„	10 b	Ostaja	„	3: 65	—	—	—	3: 65
1945	11 a	Valtio	0—2	2: 91	—	—: 04	—: 45	3: 40
„	11 b	Ostaja	„	6: 01	—	—	1: 02	7: 03
„	12 a	Valtio	2.1—4	4: 59	—	—: 19	—: 21	4: 99
„	12 b	Ostaja	„	3: 26	—	—	—: 65	3: 91

Asetelma 25. Sahatukit, Pohjois-Pohjanmaa ja Kainuu.

1942	13 a	Valtio	2.1—4	5: 89	—: 04	—: 58	—: 68	7: 19
„	13 b	Ostaja	„	5: 43	—	—: 46	—: 41	6: 31
„	14 a	Valtio	4.1—6	4: 57	—: 01	—: 33	—: 46	5: 37
„	14 b	Ostaja	„	4: 50	—	—: 49	—: 36	5: 36
1943	15 a	Valtio	0—2	4: 67	—: 02	1: 24	—: 45	6: 38
„	15 b	Ostaja	„	5: 69	—	—: 58	—: 51	6: 79
„	16 a	Valtio	2.1—4	5: 30	—: 01	—: 69	—: 45	6: 45
„	16 b	Ostaja	„	6: 48	—	—: 50	—: 52	7: 50
1944	17 a	Valtio	0—2	5: 99	—: 09	—: 61	—: 55	7: 23
„	17 b	Ostaja	„	4: 56	—	—: 39	—: 46	5: 42
„	18 a	Valtio	2.1—4	4: 44	—	—: 44	—: 21	5: 08
„	18 b	Ostaja	„	5: 84	—	—: 73	—: 31	6: 88
1945	19 a	Valtio	0—2	5: 24	—: 01	1: 39	—: 54	7: 18
„	19 b	Ostaja	„	5: 26	—	1: 14	—: 38	6: 78
„	20 a	Valtio	2.1—4	7: 98	—: 18	—: 69	—: 56	9: 42
„	20 b	Ostaja	„	5: 74	—	1: 03	—: 54	7: 31

Asetelma 26. Sahatukit, Lappi.

1943	21 a	Valtio	4.1—6	6: 27	—: 15	—: 66	—: 43	7: 52
„	21 b	Ostaja	„	7: 64	—: 13	—: 72	1: 20	9: 70

Asetelma 27. Mäntypaperipuut, Pohjanmaa ja Kainuu.

1944	22 a	Valtio	0—2	126: 35	—	21: 21	21: 05	168: 61
„	22 b	Ostaja	„	119: 95	—	25: 83	24: 84	170: 62
„	23 a	Valtio	2.1—4	85: 73	—: 05	12: 25	4: 81	102: 84
„	23 b	Ostaja	„	121: 97	—	13: 19	8: 84	143: 99
1945	24 a	Valtio	0—2	102: 12	—: 45	22: 62	10: 71	135: 90
„	24 b	Ostaja	„	142: 09	—	17: 72	14: 05	173: 86
„	25 a	Valtio	2.1—4	114: 36	—: 70	22: 85	13: 65	151: 56
„	25 b	Ostaja	„	122: 08	—	15: 49	11: 47	149: 04

Asetelma 28. Halot, Pohjois-Pohjanmaa.

Vuosi	Erän n:o	Myyjä ja ostaja	Vetomatka, km.	Teko ja veto	Kalusto	Asunto-ym. Markkaa kj. (tekn.)	Valvonta kohden	Yhteensä
1943	26 a	Valtio	2.1—4	67: 90	—	1: —	1: 79	70: 70
„	26 b	Ostaja	„	139: 40	—	16: 35	16: 07	171: 82
1944	27 a	Valtio	2.1—4	66: 10	—	—	3: 82	69: 91
„	27 b	Ostaja	„	191: 57	—	12: 19	11: 04	214: 80
1945	28 a	Valtio	2.1—4	160: 65	2: 23	7: 70	9: 80	180: 37
„	28 b	Ostaja	„	179: 53	—	16: 89	18: 57	214: 98

Edellä esitetyn hankintakustannusten eritellyn perusteella ei voida varmuudella todeta, minkälaisen kustannusten osalta ostajien metsätyöt ovat tulleet kalliimmiksi kuin metsähallituksen. Eroa havaitaan useimmiten kaikkien tärkeimpien kustannusten kohdalla. Suhteellisesti ehkä suurin on ero valvontakustannuksissa. Se voi johtua siitäkin, että metsähallituksen valvontakustannukset edellä mainitusta korotuksesta huolimatta eivät vielääkään ole tulleet vakinaisten palkkojen osalta tarpeeksi korkeiksi, mutta asiaan voivat vaikuttaa muutkin syyt, joita käsitellään tuonnempana.

Muutoin valvontakustannusten määrä puumäärän yksikköä kohden ei valtiolla enempää kuin ostajilla ole kovin suuri. Useimmassa tapauksessa se nyt kysymyksessä olevan aineiston tukkitavarassa on alle 50 penniä kuutiojalkaa kohden kohoten vain harvoim yli sen. Teko- ja vetokustannusten summasta ovat valvontakustannukset olleet vain n. 10 %. Samaa suhteellista suuruusluokkaa ne ovat yleensä olleet myös pinotavarassa. Vaikka siis ostajien ja metsähallituksen valvontakustannusten laskemisperusteet eivät täysin vastaisi toisiaan, niin sen aiheuttama haitta hankintakustannusten vertailussa on toisarvoisen seikka. Ensiarvoisia sensijaan ovat ennenkaikkea teko- ja vetokustannukset, ja niiden laskemisperusteet metsähallituksen hankinnoissa ovat, kuten edellä on selostettu, täysin verrattavissa ostajien laskelmaperusteisiin.

Metsähallituksen ja ostajien hankintakustannuksia verrattaessa on tietenkin muistettava, että vaikka komitea onkin pyrkinyt käsittelemään niin samanlaisia tapauksia kuin mahdollista, eroa sittenkin on ehkä saattanut olla metsähallituksen ja ostajien leimikoitten laadussa ja muissa hankinta-

kustannuksiin vaikuttavissa seikoissa. Erot ovat voineet aineistoissa sattua metsähallituksen eduksi, ja valtion hankintakustannukset kenties sen johdosta näkyvät keskimäärin pienempinä kuin ostajien. Epäilemättä tuloksiin ovat vaikuttaneet aineiston epätasaisuudet, mutta komitea on kuitenkin taipuvainen näkemään esitettyjen lukujen takaa eräitä sota-ajalle ominaisia piirteitä.

Koko sodan ajan ja vielä Moskovan v:n 1944 välirauhan jälkeen aivan viime aikoihin saakka ovat, kuten tunnettu, eri yrittäjät joutuneet ankarasti kilpailuun metsätyövoimasta. Palkat ovat kyllä olleet jollain lailla „normeerattuja”, mutta mahdollisuuksia normien ylittämiseen joko välittömästi tai välillisesti on ollut. Silloin kuin muut ovat melko väljästi voineet järjestellä ylimääräisiä etuja työläisilleen, metsähallituksen on täytynyt noudattaa annettuja määräyksiä. Tätä taustaa vastaan on helposti ymmärrettävää, että vaikka metsähallituksenkin hankintakustannukset ovat nousseet korkeiksi, pystyyn ostajien vastaavat kustannukset näyttävät nousseen vielä korkeammiksi.

Hankintahinta muodostuu kantohinnasta ja hankintakustannuksista, jotka kuten mainittu, nyt kysymyksessä olevassa tapauksessa lasketaan vain kaukokuljetusreitit (uittoväylän) varten tuodulle tavarelle. Kun komitean keräämässä aineistossa pystyyn ostettujen puiden kantohinta sekä hankintakustannukset ovat sota-aikana olleet yleensä korkeammat kuin metsähallituksen oman hankintatavaran, niin on edellisten hankintahintakin tietenkin korkeampi. Kuinka suuret hankintahinnat ovat olleet markkamääräisinä, sillä ei tässä tapauksessa ole sanottavaa merkitystä, tär-

keämpiä ovat suhteelliset luvut. Ne näkyvät edellä esitetyissä asetelmissa 17—22.

Kun sotavuosina ostajat pystyyn ostamalla ovat komitean käytettävänä olleen aineiston perusteella yleensä saaneet kalliimpaa tavaraa kuin ostamalla metsähallituksen hankintapuita, niin tulee mieleen ajatus, että hankintapuut on myyty liian halvalla. Ostajien olisi kannattanut maksaa uittoväylän varteen tuodusta, samanlaisesta hankintatavarasta yhtä paljon kuin pystyyn ostettu ja uittoväylien varteen tuotu tavara on tullut niille maksamaan. Paitsi sitä, että sota-ajan metsän myyntejä säännöstelevät toimenpiteet, kuten edellä jo on huomautettu, eivät ole suosineet metsähallituksen hankintamyynnejä, on muitakin seikkoja, jotka tulee ottaa huomioon eri kauppatavoilla myytyjen puiden hankintahintaa arvoiteltaessa. Niistä on mainittava se metsäkauppojen tekemiseen liittyvä epävarmuus, mikä on ollut ominaista niin hyvin ostajalle kuin metsähallitukselle myyjänä. Molempien kalkkyyliä ovat menneet pahasti sekaisin, mutta siitä johtuvat vaikutukset ilmenevät tavallaan päinvastaisina myyjän ja ostajan laskelmissa. Esitettävään jokin esimerkki asian selvittämiseksi. Ensinnäkin on tälläkin kohdalla muistettava, että metsähallitus tavallisesti ensin myy hankintapuunsa ja vasta sen jälkeen ryhtyy niitä hankkimaan. Myymättömiä varastoja sillä yleensä on hyvin vähän. Metsähallitus on siis kaupanteon ajankohdalla laskenut tietyn leimikon myynnin edullisemmaksi hankinta- kuin pystykaupalla. Mutta hankinnan aikana ovat kustannukset, kuten edellä jo on viitattu, metsähallituksesta riippumattomista syistä kohonneet arvioitua suuremmiksi, mistä on ollut seurauksena kantohinnan painuminen arvioitua alemmaksi, jopa matalammaksi kuin samanaikaisten pystymyyntien. Pystykaupassa taas kohonneet kustannukset eivät luonnollisesti ole vaikuttaneet mitään sen kaupan kantohintaan, mutta ne ovat voineet nostaa ostajan omakustannushintaa yli arvioitun määrän. Komitea ei pysty arvioimaan, ovatko ostajat tällöin joutuneet maksamaan omalta kannaltaan ylihintaa vai ei. Luultavaa on, että ostajien hintamarginaalit ovat olleet niin leveät, että niihin ovat ilman tappiota sopineet paitsi tietenkin metsähallitukselta ostetut halvemat hankintatavarat, myös kalliimmat pystyyn ostetut puut.

Yleisiä näkökohtia.

Metsähallituksen hankintatoimintaa ei kuitenkaan ole komitean mielestä arvosteltava pelkästään numeroilla ilmaistavien kantohintojen perusteella, vaan on otettava huomioon monia muita, numeroilla mittamattomia yleisluontoisia näkökohtia.

Edellä on jo osoitettu, että metsähallituksen koko sota-aikaisessa hankintatoiminnassa hyvin suurelta osalta ja varsinkaan puutavaran „lainaustoiminnassa” ei ole saatu noudattaa kylmästi liiketaloudellisia näkökohtia, vaan niistä on valtiollaan määräyksestä täytynyt melkoisesti tinkiä yleisten etujen vuoksi. Tällaisissa suhteissa valtion metsätaloudella on ollut ja yleensä on paljon suurempia velvollisuuksia kuin muilla metsänomistajilla.

Eräs seikka, joka hyvin olennaisena liittyy metsähallituksen hankintamyynnteihin on se, että valtio niiden varassa välittömästi joutuu toimimaan varsin huomattavana työnantajana. Aikoina, kuten äsken elettyinä ja vielä nykyisinäkin, jolloin metsätyövoimasta on ollut ja edelleen on kova kilpailu, sillä seikalla ei ehkä ole kovin selvästi näkyvää merkitystä, mutta päinvastaisina aikoina asian laita on toisin. Siitä on meillä hyvin valaisevia esimerkkejä pulavuosilta 1930-luvun alussa. Silloin, kuten muistetaan, tilanne metsätyöläisten kohdalla muodostui hyvin kriittilliseksi. Metsien ostot ja samalla metsätyötkin vähenivät aivan minimiin. Sattui paikoitellen niinkin, että esim. halkojen hakkuut lopetettiin kokonaan tai suostuivat ostajat panemaan niitä käyntiin vain siinä tapauksessa, että kunnat ottivat osaa kustannuksiin. Kaikesta huolimatta joutui joukottain metsätyöläisiä työttömiksi. Tilanne olisi varmaankin kehittynyt vielä uhkaavammaksi, ellei valtion metsiin olisi voitu järjestää laajassa mitassa hankintatöitä työttömyyden torjumiseksi. Se tapahtui usein kannattavuuden kustannuksella, sillä hankintahakkuiden tulos muodostui näissä oloissa epäedullisemmaksi kuin pystyyn myytessä. Toimenpiteen silloista merkitystä työttömyyttä lieventävänä tekijänä ei ole vähäksi arvioitava. Niinkään on muistettava, ettei tällaisten töiden järjestäminen olisi käynyt nopeasti päinsä ilman jo olemassa olleista metsähallituksen hankintaelimiä.

Hankintahakkuita järjestetään yleensä paitsi välittömästi saatavien korkeampien tulojen toivossa, myös siitä syystä, että hankintamyynntien on katsottu muutoinkin paremmin kuin pystymyynntien sopeutuvan järkiperaisien metsätalouden vaatimuksiin.

Meikäläisissä valtion metsissä esiintyy vain harvoin tapauksia, joissa metsät saadaan metsänhoidollisesti hyvään kuntoon hakkaamalla vain yhtä tai harvoja tavaralajeja. Tavallisesti niistä kertyy varsinkin uudistushakkuissa sekä järeätä että pientä puuta. Kun raja eri puutavaroitten välillä ei lajin tai mittojen suhteen ole likimainkaan aina jyrkkä, tulee myös tarkoin harkittavaksi, minkälaiseksi tavaraksi rungot tehdään, sillä vaihtoehtoja on hyvinkin monia.

On väitetty, että pystymyynneissä voitaisiin edellä mainitut seikat ottaa yhtä hyvin huomioon kuin hankintamyynneissä. Hakkuiden metsänhoidollisen laadun määrää leimaus, ja jos pidettäisiin huolta siitä, että hakataan vain leimatut puut eikä muuta, on saman tekevää, kuka puut kaataa, myyja tai ostaja. Jälki olisi metsänhoidollisessa katsannossa samanlainen. Mitä taas tulee eri tavaralajien kaupaksi saamiseen, on väitetty, että se nykyisen vilkkaan kysynnän aikana olisi yhtä helppoa pysty- kuin hankintamyynneillä.

Näihin käsityskantoihin voi komitea yhtä tietyin rajoituksin. Jos on myytävänä vain yhtä tavaralajia, etenkin sahatukkeja, käy pystymyynni yleensä hyvin päinsä. Ja vielä silloinkin, kun hakattavana on pari kolme tavallista tavaralajia, esim. sahatukkeja ja paperipuita, tai niiden lisäksi esim. halkoja, on pystymyynntiin kohtalaisia mahdollisuuksia. Mutta niin pian kuin hakattavia tavaralajeja on monia, niinkuin asiantuntajien usein on järkiperaisessä metsän käytössä, silloin alkaa pystymyynnin kankeus jo ilmetä. Rauhan aikana oli aivan yleistä ja samanlaista on havaittavana vielä nykyinkin, että pystyyn ostajat pysyttelevät kukin omien tiettyjen tavaralajien piirissä. Jos on välttämätöntä ostaa sellaista tavaralajia, jota pystyyn ostaja itse ei voi käyttää, hän tuskin maksaa siitä täyttä hintaa. Hänen on sellaisten tavaralajien osalta toimittava välittäjänä, ts. hän myy hänelle soveltumattomat puut edelleen ja ottaa tietenkin välityspalkkion, mikä useimmissa tapauksissa vähennetään kantohinnasta.

Luonnollisesti voidaan ajatella sellaista mahdollisuutta, että myydään leimikon tavaralajit pystyyn eri ostajille. Kokemus kuitenkin on osoittanut, etteivät eri yrittäjät mielellään mene työskentelemään yhtä aikaisesti samalle työmaalle, koska siitä aiheutuu monenlaista hankaluutta. Kun kuitenkin ostaja joutuu hakkauttamaan puunsa eri hakkuukausina, venyy puiden otto metstästä pitkäksi samalla kuin kustannukset nousevat. Kovin pitkäksi muodostuvasta hakkuu- ja vedätysajasta on lisäksi paljon suurempaa haittaa jäljelle jäävälle metsälle, lähinnä taimistolle, kuin yhtenä hakkuukautena suoritetuista töistä.

Edellä mainitut haitat eivät hankintahakkuissa esiinny samanlaisina kuin pystymyynneissä. Tosin hankintatöidenkin johtaminen on sitä työläämpää, mitä enemmän on tavaralajeja, mutta vaikeudet eivät lisääntyneet suorassa suhteessa tavaralajien runsauteen. Näillä hakkuilla on se etu, että niissä voidaan valmistaa mitä monimaisimpia tavaralajeja ja tarkasti valvoa, että kustakin rungosta tai sen osasta valmistetaan juuri sitä tavaraa, johon runko kokonsa tai laatunsa puolesta parhaiten soveltuu. Vieläpä saatetaan hyvin pienikin erä jotakin kallista erikoistavaraa ottaa edullisella tavalla talteen. On lukuisia esimerkkejä siitä, että metsähallinnon samalla hankintatyömaalla on valmistettu samanaikaisesti toistakymmentäkin eri tavaralajia.

Hankintamyynnit luonnollisesti aiheuttavat myyjälle paljon enemmän johtotyötä kuin pystymyynnit, mutta hankintakauppojen luonteeseen kuuluu, että niiden tulee kestää omat kustannuksensa. Jos myyjän, tässä tapauksessa valtion, hankintatöitä ajatellaan kansantalouden kannalta, niin tuskin niissä on moitteen syytä pystykauppoihin verrattuna. Kun kaikki metsästä hakattavat puut otetaan samana hakkuukautena, tulevat kustannukset puumäärän yksikköä kohden halvemmiksi kuin ottamalla samat puumäärät useampana vuotena. Varsinkin tie-, valvonta- yms. kustannukset jäävät suhteellisen pieniksi.

Hoitoalueitten taloudellinen tulos tietenkin riippuu olennaisesti siitä, kuinka tarkoituksen mukaisesti johtohenkilökunta osaa niissä esiintyvät moninaiset tehtävänsä järjestää. Mitä perinpohjaisemmin johtohenkilökunta hallitsee alansa, sitä suuremmat mahdollisuudet sillä on päästä hyviin tuloksiin. Helposti ymmärrettävää on, että

pystymyynnit eivät ole erikoisen tehokkaita perehdyttämään johtohenkilökuntaa metsätalouden lukuisiin ongelmiin. Toisin on sensijaan hankintamyyntien ja hankintahakkuiden laita. Niissä metsänhoitajat joutuvat hyvin kiinteästi käytännössä perehdyttämään metsätalouden kaikkiin puoliin, kuten metsänhoitoon, arvioimiseen, hinnoitteluun ja siihen liittyviin kysymyksiin, esim. puun teknillisten ominaisuuksien määrittelyyn ja muihin sellaisiin seikkoihin samoin kuin yleensä metsän käyttöön hakkuita ja ajoittoa järjestäessään. Hankintoihin hyvin perehtynyt metsänhoitaja liikkuu käytännöllisessä metsätaloudessa paljon varmemmalla pohjalla kuin sellainen, joka ei ole ollut mukana hankintatehtävissä. Sen vuoksi metsämieskunnan ammattitaidon kehittämisen kannalta hankintatoiminnalla on tärkeä merkitys. Tämän yhteydessä viitattakoon mm. siihen, että nykyistä valtavaa jäljenrakennustyötä etenkin Itä- ja Pohjois-Suomessa ei olisi voitu niin nopeasti suorittaa kuin nyt on tapahtunut, ellei metsähallituksella olisi ollut hankintatoimintaan perehtynyttä henkilökuntaa ja valmista hankintaorganisaatiota, jonka toiminta voitiin heti kun siihen tilaisuus tuli, järjestää jäljenrakennuksen tarpeita silmällä pitäen.

Työt hoitoalueissa, kuten tunnettua, ovat hyvin kausiluontoisia. Kesäkausi on suoritettava kylvöt, istutukset, taimiston perkaukset, hakkauslain raivaukset, soitten ojitukset, leimaukset ja muut sen luontoiset työt, puutavaran hakkuut ja ajot taas jäävät tärkeimmältä osalta talvikaudeksi. Kun hoitoalueissa on hankintahakkuita, joutuu johtohenkilökunta talven ajaksi hyvin kiinteästi ohjaamaan niitä, joten sen työteho tulee vuoden kaikkina aikoina hyväksi käytetyksi.

Useimmilla valtion metsien suurostajilla on omat hankintaelimensä ja heidän sopii hyvin ostaa puut pystykaupalla. Sitävastoin on paljon pienenlaisia yrittäjiä, joille pystymetsän hakkauttaminen ja ajattaminen tuottaa vaikeuksia, mutta jotka kyllä pystyvät ostamaan sopiville paikoille tuotua valmista tavaraa. Näihin kuuluvat mm. enimmäkseen valtion laitokset, joista monet ovat etenkin polttopuun tarpeessaan olleet hyvin ratkaisevalla tavalla riippuvaisia metsähallituksen hankinnoista. Metsähallituksen oman hankintatoiminnan johdosta ostaja-

piiri onkin laajentunut ja kilpailu puista vilkastunut. Voitaisiin esittää lukuisia esimerkkejä siitä, että kokonaisille leimikoille tai osalle leimikkoon kuuluvista puista ei ole ilmaantunut pystyostajia, mutta kun metsähallitus on hankintatavarana tuonut puut luovutuspaikoille, ne on saatu kaupaksi. Kantohinta ei ehkä aina ole ollut kovin suuri, mutta kuitenkin sellainen, että työ on kannattanut, puhumattakaan tällaisten hankintojen metsänhoidollisista ja muista sen luontoisista eduista.

Varmaankin ostajapiiriin laajentumisella on ainakin rauhan aikana ollut merkitystä myös hintoja kontrolloivana tekijänä ja vastapainona ostajien mahdolliselle rengastumiselle.¹⁾ Siinä suhteessa mainittakoon eräs esimerkki 1920-luvulta. Suojärven rautatien rakentamisen johdosta joutuivat sikäläiset, aiemmin verraten huonon menekin metsäalueet markkinoiden piiriin. Lukuisia sahalaitoksia perustettiin rautatien varalle, ja valtion metsien puuta kysyttiin vilkkaasti. Metsähallitus saattoi myydä säästyneistä metsistään suuret määrät kaikenlaista tavaraa, mutta erikoisesti kaupattiin järeätä puuta, joka aluksi pääosalta myytiin pystyyn. Kehittykö kilpailu liian tiukaksi vai puuttuiko joiltakin yrittäjiltä liikemiesiäto, on vaikeata sanoa, mutta niin vain tapahtui, että saha toisensa jälkeen joutui lopettamaan toimintansa. Jäljelle jäi oikeastaan vain kolme merkittävämpää yritystä entisten useitten tilalle. Näin harvojen yritysten oli verraten helppo löytäytyä yhteen raakapuun ostoissa ja aiheuttaa monopoli-asemallaan melko kiusallinen tilanne erityisesti metsähallitukselle, joka niillä seuduilla oli suurin raakapuun myyjä. Näissä oloissa oli metsähallituksen miltei pakko kantohintojen korottamiseksi laajentaa hankintatoimintaansa, ts. tuoda tavaraa Suojärven rautatien varteen, jossa ostajina voivat esiintyä muutkin kuin kysymyksessä olevat paikalliset liikkeet.

Siitä seikasta, että hankintamyynnit yleensä mukautuvat joustavammin järkiperäisen metsätalouden vaatimuksiin kuin pystymyynnit, ovat ammattimiehet niin

¹⁾ Missä laajuudessa ostajain rengastumista todella on tapahtunut ja ovatko myös valtiojohtoiset metsäteollisuusyhtiöt siihen osallistuneet, sen kysymyksen selvittelyä ei ole katsottu kuuluvan komitean tehtäviin, mutta komitea on sitä mieltä, että kysymykseen olisi kiinnitettävä huomiota.

meillä kuin muualla olleet jotenkin yksimielisiä. Kaikkialla, missä metsätaloutta on pyritty tehostamaan, yhtenä keinona on ollut metsänomistajain oman hankintatoiminnan laajentaminen. Niin on ollut asian laita Keski-Euroopassa samoin kuin Skandinavian maissa, missä hankintamyynnit jo kauan ovat olleet valta-asemassa. Esim. Ruotsin valtion metsäin luovutuksista oli hankintapuumäärien osuus keskimäärin vuosina 1940—44 lähes 60 %.

Meillä, kuten edellä jo on osoitettu, metsähallituksen hankintatoiminta 1920- ja 1930-luvulla alkoi lisääntyä. Aiemmin on jo esitetty tästä kehityksestä lukuja tärkeimpien tavaralajien osalta. Tällä kohdalla mainittakoon vielä, että keskimäärin, kun kaikki myyntitavarat otetaan huomioon, hankintapuumäärien osuus oli vuosina 1940—44 n. 56 %. Vuodesta 1941 lähtien metsähallituksen hankintapuumäärien osuus on kuitenkin kulkenut alenevaan suuntaan. Mainittuna vuonna luovutetuista puista oli hankintatavaraa n. 67 %, v. 1945 enää vain 34 %.

Mitä tulee meikäläiseen yksityismetsätalouteen, niin silällin taholla hankintakaupat normaalissa oloissa alkoivat olla hyvin suosittuja. Sota-aika ja sen mukana tulleet säännöstelymääräykset ovat kuitenkin melkoisessa määrässä vieroittaneet yksityismetsänomistajain hankintamyynneistä. Periaatteessa kuitenkin mm. yksityismetsätaloudelliset järjestöt, metsähoitoyhdistykset ja niiden liitot, ovat vielä viimeaikoina suosittelleet hankintamyynnejä pyrkiessään tehostamaan metsänomistajain kaupallista toimintaa.¹⁾

Komitean käsityksen mukaan pystymyynnejä on, poikkeuksia lukuunottamatta, ainakin normaaliaikoina pidettävä kehittymät-

¹⁾ Esimerkkinä yksityismetsänomistajain suhtautumisesta hankintamyynneihin mainittakoon seuraava selostus Itä-Savon Metsähoitoyhdistysten Liiton vuosikokouksesta (Metsälehti 3. 5. 46). Kokouksessa todettiin, että on syytä kehittää yhdistyksen hankintatoimintaa, sillä „tunnuttuahan on, että eri ostajat ostavat kukin määrättyä puutavaraa ja tällaisen tarpeeksi tiheän yhtä puutavaraa käsittävän leimikon teko metsänhoidollisesti on usein mahdoton. Metsähoitoyhdistys voi sensijaan hakkauttamalla metsän saada eri puutavaraa käsittävää leimikosta hyvän tuloksen valmistamalla jokaisesta puusta sitä, mitä siitä edullisimmin tulee ja siten ne metsät, jotka leimataan yhdistysten hankintaa silmällä pitäen, voidaan leimata täysin metsänhoidollisesti.”

töiden metsätaloudellisten olojen tunnusmerkinä, hankintamyynnit taas yleensä kuvastavat voimaperäistä metsätaloutta.

Komitean lausunnon yhdistelmä.

Tutkittuaan kysymystä siitä, mikä myyntitapa pystymetsän myynti vaiko hankintamyynni, yleensä olisi edullisempaa puita myytäessä valtion metsistä komitea seuraavassa esittää yhdistelmän selvittelyjensä tärkeimmistä tuloksista ja käsityksensä näistä eri myyntitavoista.

Ensinnäkin on todettava, että metsähallituksen toimintaa voidaan parhaiten arvostella rauhanomaisten olojen vallitessa. Sodanaikaisissa oloissa metsähallitus ei ole voinut vapaasti harjoittaa toimintaansa eikä myyntipolitiikkaansa. Kun eri myyntitapoja arvostellaan pelkästään kantohintatulosten perusteella, saadaan rauhan ajalta ja sotavuosilta seuraavat päätulokset:

1. Normaalisten olojen vallitessa, jolloin kysyntä ja tarjonta määräävät puutavaran hinnan ja myöskin metsätyöpalkat ovat työvoiman kysynnästä ja tarjonnasta riippuvat, ovat hankintamyynnit osoittautuneet keskimääräisiltä tuloksiltaan pystymyynnejä edullisemmiksi, vaikka tällöinkin on ollut erillisiä heikosti kannattavia hankintoja, joiden tuloksiin ovat vaikuttaneet hankintakauden aikana vallinneet ennakkolta laskemattomat tekijät.

2. Sota-aikana asianlaita on ollut päinvastainen, pystymyynnten kantohinta on yleensä ollut korkeampi kuin hankintamyynnten. Hankintamyynnten epäedullisuus pystymyynneihin verrattuna ei tällöin kuitenkaan ole johtunut metsähallituksen epäonnistuneista liiketoimista, vaan metsähallituksesta riippumattomista sotaajan olosuhteista. Sitä seikkaa, että metsähallitus on sota-aikana joutunut laajassa mitassa harjoittamaan hankintatoimintaa, on valtiovalta kuitenkin pitänyt kantohintoihin katsomatta välttämättömänä toimenpiteenä puun saannin turvaamiseksi.

3. Metsähallituksen hankintakustannukset sota-aikana eivät näytä olleen korkeammat kuin pystyyn ostajien, vaan pikemminkin on asianlaita ollut päinvastainen.

Mutta valtion metsänmyyntitapoja arvosteltaessa ei ole otettava huomioon vain

pelkkiä kantohintoja, vaan myös ne välilliset edut, joita eri myyntitavoilla saatavaa olla, kuten esimerkiksi:

1. Harjoittamalla metsissään hankintatoimintaa valtio esiintyy maan suurimpana metsätyönantajana. Valtiolla on siten luja ote metsätyömarkkinoihin ja voi se hankintahakkuiden varassa mm. torjua työttömyyttä, milloin sellaista alkaa maassa esiintyä.

2. Sen johdosta, että hankintamyynneissä voidaan helpommin kuin pystymyynneissä ottaa samalla kertaa taloudellisesti talteen kaikenlainen metsästä hakattava puu, mukautuu hankintamyynni joustavammin kuin pystymyynni järkipärisen metsänhoidon ja yleensä tehokkaan metsätalouden vaatimuksiin.

3. Metsämieskunnan ammattitaitoa hankintamyynnit ja hakkuu kehittävät paljon enemmän kuin pystymyynnit.

4. Hankintahakkuita järjestämällä tulee hoitoalueitten johtohenkilökunnan työteho vuoden kaikkina aikoina tarkoin hyväksi käytetyksi.

5. Hankintahakkuiden johdosta on valtion metsien puutavaran ostajien lukumäärä lisääntynyt. Sillä on ainakin jossain määrin merkitystä hintoja tarkistavana tekijänä samoin kuin se on ollut vastapainona ostajien mahdolliselle rengastumiselle.

Joskin hankintahakkuilla pystymyynneihin verrattuna on siis monia etuja, voi pystymyynni, kuten edellisestä on käynyt selville, silti yhä vielä olla paikallaan tietyissä olosuhteissa. Eri myyntimuotojen avulla voi valtio joustavasti harjoittaa kulloinkin edullisimmaksi osoittautuvaa metsäntuotteiden kauppaa. Parhaimmat mahdollisuudet edullisimman myyntitavan valintaan ovat komitean mielestä valtion omilla metsäviranomaisilla.

TAULUKKO-OSASTO

Taulukko 1. Valtion metsistä myytyjen havupuisten sahatukkien kantohinnat.

Punnitsemattomat keskiarvot.

Piirikunta ja myyntitapa	Myyntivuosi ¹⁾											
	1934	1935	1936	1937	1938	1939	1940	1941	1942	1943	1944	1945
	Markkaa Engl. kuutiojalalta (latv.)											
Perä-Pohjola												
Hankinta-	2:33	1:75	4:09	5:77	3:37	3:17	4:69	2:88	3:98	4:65	5:80	.
Pysty-	2:48	1:83	2:99	4:97	2:73	2:70	5:30	5:27	5:03	5:84	6:52	7:04
Pohjanmaa												
Hankinta-	2:55	1:93	4:10	5:97	3:82	3:79	5:39	3:64	3:81	5:90	5:57	.
Pysty-	2:77	2:—	3:70	5:86	2:97	4:07	5:90	5:71	5:66	6:46	7:70	8:22
Länsi-Suomi												
Hankinta-	3:50	3:13	5:56	7:62	5:34	5:21	6:81	5:89	7:74	8:64	8:31	.
Pysty-	3:76	3:63	6:13	7:51	5:31	6:40	8:11	7:40	7:79	8:46	9:18	9:51
Itä-Suomi												
Hankinta-	2:67	2:33	4:66	6:76	4:62	4:22	5:70	6:60	6:43	6:42	5:79	.
Pysty-	2:68	2:29	4:52	6:79	3:76	3:12	6:14	5:73	6:14	6:99	7:87	7:35
Koko maa												
Hankinta-	2:65	2:21	4:52	6:46	4:28	4:27	5:68	4:85	5:22	6:11	6:73	.
Pysty-	2:81	2:33	4:06	5:98	3:41	3:40	6:15	6:—	6:47	6:93	7:72	8:17

1) Hankintakauppojen myyntivodeksi on merkitty luovutusvuoden edellinen vuosi.

Taulukko 2. Valtion metsistä myytyjen havupuisten sahatukkien kantohinnat.

Punnitut keskiarvot. ¹⁾

Myyntivuosi ²⁾

Piirikunta ja myyntitapa	1934	1935	1936	1937	1938	1939	1940	1941	1942	1943	1944
	Markkaa Engl. kuutiojalalta (latv.)										
Perä-Pohjola											
Hankinta	2: 31	1: 74	4: 08	5: 74	3: 36	3: 34	4: 63	3: —	3: 32	4: 74	4: 59
Pysty	2: 49	1: 86	3: 37	5: 56	3: 02	2: 92	5: 39	5: 27	5: 04	5: 82	6: 52
Pohjanmaa											
Hankinta	2: 57	1: 88	4: 10	5: 94	3: 86	3: 77	5: 45	3: 59	3: 86	6: 04	5: 41
Pysty	2: 77	2: 12	3: 75	5: 97	2: 94	3: 80	6: 03	5: 53	5: 57	6: 38	7: 71
Länsi-Suomi											
Hankinta	3: 43	3: 12	5: 54	7: 59	5: 34	5: 25	6: 81	5: 85	7: 61	8: 58	8: 28
Pysty	3: 67	3: 61	6: 09	7: 27	5: 20	6: 16	8: 12	7: 40	7: 74	8: 45	9: 10
Itä-Suomi											
Hankinta	2: 67	2: 30	4: 64	6: 72	4: 47	3: 98	6: 15	5: 78	6: 28	6: 44	6: 13
Pysty	2: 68	2: 30	4: 61	6: 76	3: 79	3: 14	6: 67	6: 73	6: 75	7: 24	7: 98
Koko maa											
Hankinta	2: 67	2: 17	4: 50	6: 40	4: 15	3: 95	5: 66	4: 49	5: 09	6: 21	5: 87
Pysty	2: 81	2: 34	4: 29	6: 31	3: 60	3: 72	6: 39	6: 14	6: 16	6: 83	7: 69

1) Painolukuina on käytetty tarkastuspiirien osalle tulleita sahapuiden hankinta- + pystymyyntien kuutiomääriä vv. 1927—39.
 2) Hankintakauppojen myyntivuodeksi on merkitty luovutusvuoden edellinen vuosi.

Taulukko 3. Valtion metsistä myytyjen kuusipaperipuiden kantohinnat.

Punnitsemattomat keskiarvot.

Myyntivuosi ¹⁾

Piirikunta ja myyntitapa	1934	1935	1936	1937	1938	1939	1940	1941	1942	1943	1944
	Markkaa k-m ² :ltä kuorineen										
Perä-Pohjola											
Hankinta	29: 11	26: 19	29: 42	88: 30	49: 32	67: 11	76: 45	85: 08	38: 16	45: 04	72: 34
Pysty	24: 90	20: 65	20: 18	75: 65	41: 43	84: 51	80: 89	70: —	84: 14		
Pohjanmaa											
Hankinta	36: 81	32: 16	58: 87	98: 31	54: 50	68: 71	80: 12	63: 34	49: 40	74: 60	146: 66
Pysty	33: 11	32: 24	33: 19	70: 70	83: 28	73: 95	185: 51	105: 51	94: 86		
Länsi-Suomi											
Hankinta	46: 66	50: 97	75: 69	135: 30	71: 01	114: 17	132: 14	127: 75	132: 84	115: 05	258: 43
Pysty	43: 92	26: 67	—	137: 18	—	—	99: 43	—	145: 62		
Itä-Suomi											
Hankinta	36: 45	38: 42	64: 59	126: 32	60: 31	64: 61	101: 31	68: 99	70: 75	72: 59	216: 41
Pysty	43: 17	38: 98	50: 84	113: 49	58: 26	103: 32	68: 55	94: 78	104: 52		
Koko maa											
Hankinta	36: 42	36: 39	54: 53	110: 74	57: 95	79: 59	106: 92	92: 22	79: 59	82: 21	211: 33
Pysty	37: 57	37: 94	39: 88	104: 21	58: 96	99: 18	78: 36	95: 08	93: 02		

1) Hankintakauppojen myyntivuodeksi on merkitty luovutusvuoden edellinen vuosi.

Taulukko 4. Valtion metsistä myytyjen mäntypaperipuiden kantohinnat.

Punnitsemattomat keskiarvot.

Piirikunta ja myyntitapa	Myyntivuosi ¹⁾										
	1934	1935	1936	1937	1938	1939	1940	1941	1942	1943	1944
	Markkaa k-m ² :ltä kuorineen										
Perä-Pohjola											
Hankinta	20: 65	16: 13	20: 16	46: 67	19: 23	20: 16	15: 45	66: 66	36: 21	55: 17	90: 43
Pysty	12: 12	11: 72	16: 13	38: 31	9: 59	44: 12	35: 42	50: 35	80: 09		
Pohjanmaa											
Hankinta	15: 78	20: 52	13: 36	43: 60	15: 53	59: 71	45: 78	76: 81	40: 58	64: 11	109: 57
Pysty	10: 02	—	16: 40	22: 58	25: 40	—	—	102: 55	69: 32		
Länsi-Suomi											
Hankinta	18: 74	25: 98	18: 92	65: 22	27: 69	35: 41	124: 03	145: 12	76: 80	85: 35	162: 07
Pysty	—	—	—	44: 66	—	—	—	—	133: 97		
Itä-Suomi											
Hankinta	8: 23	7: 39	10: 33	48: 37	21: 58	52: 01	60: 73	45: 07	100: 19	71: 92	108: 23
Pysty	4: 23	3: 58	12: 90	45: 69	12: 41	13: 09	21: 14	14: 60	92: 27		
Koko maa											
Hankinta	15: 79	14: 07	15: 57	48: 12	19: 29	23: 43	50: 98	73: 14	66: 25	66: 43	120: 36
Pysty	6: 68	5: 10	14: 07	44: 28	13: 53	15: 28	32: 83	19: 75	75: 96		

1) Hankintakauppojen myyntivuodeksi on merkitty luovutusvuoden edellinen vuosi.

Taulukko 5. Valtion metsistä myytyjen kaivospölkkyjen kantohinnat.

Punnitsemattomat keskiarvot.

Piirikunta ja myyntitapa	Myyntivuosi ¹⁾										
	1934	1935	1936	1937	1938	1939	1940	1941	1942	1943	1944
	Markkaa k-m ² :ltä kuorineen										
Perä-Pohjola											
Hankinta	40: 96	—	—	84: 22	89: 58	168: 75	65: 84	69: 62	81: 15	88: 53	138: 02
Pysty	—	—	—	37: 55	43: 40	13: 52	41: 67	—	85: 31		
Pohjanmaa											
Hankinta	27: —	34: 37	149: 53	94: 02	73: 03	133: 17	102: 33	83: 10	61: 54	118: 81	375: 11
Pysty	24: 51	30: 12	53: 58	—	33: 07	76: 27	122: 88	—	104: 31		
Länsi-Suomi											
Hankinta	20: 33	32: 62	121: 41	39: 57	73: 94	116: 45	121: 51	117: 98	132: 49	139: 15	403: 05
Pysty	—	—	—	—	—	—	98: 95	—	—		
Itä-Suomi											
Hankinta	15: 22	33: 95	179: 28	76: 34	34: 32	104: 28	54: 36	112: 46	110: 91	137: 42	350: 42
Pysty	3: 96	1: 50	—	—	—	—	—	—	22: 86		
Koko maa											
Hankinta	27: 74	33: 92	137: 48	73: 49	71: 04	130: 73	98: 06	94: 71	89: 10	119: 42	352: 75
Pysty	10: 77	12: 70	53: 58	37: 55	35: 92	21: 23	77: 46	—	99: 82		

1) Hankintakauppojen myyntivuodeksi on merkitty luovutusvuoden edellinen vuosi.

Taulukko 6. Valtion metsistä myytyjen kovichalkojen kantokinnat.

Punnitsemattomat keskiarvot.

	Myyntivuosi ¹⁾										
	1934	1935	1936	1937	1938	1939	1940	1941	1942	1943	1944
Piirikunta ja myyntitapa											
Perä-Pohjola											
Hankinta	25:24	18:20	24:60	31:40	20:58	45:59	29:41	37:12	39:31	23:91	29:15
Pysty	4:71	—	10:55	14:85	10:91	35:71	18:53	14:13	20:71		
Pohjanmaa											
Hankinta	13:—	12:70	26:55	24:87	17:34	41:90	42:57	52:08	59:96	54:18	165:05
Pysty	—	—	—	7:65	—	12:04	43:24	25:80	64:60		
Länsi-Suomi											
Hankinta	16:49	26:17	39:65	43:16	42:54	62:46	76:82	97:22	110:77	95:58	168:82
Pysty	—	—	—	—	—	41:18	101:43	58:67	—		
Itä-Suomi											
Hankinta	18:70	24:77	33:81	36:65	37:21	48:85	45:79	150:24	87:27	114:13	203:89
Pysty	6:51	—	—	21:16	26:74	—	58:04	—	85:47		
Koko maa											
Hankinta	17:60	21:84	32:66	34:48	31:85	54:23	54:71	73:55	84:—	79:26	123:83
Pysty	5:33	—	10:55	21:01	13:83	21:23	47:66	20:46	76:82		

¹⁾ Hankintakauppojen myyntivuodeksi on merkitty luovutusvuoden edellinen vuosi.

Summary

On Sales of Standing Timber and Sales by Delivery Contract from State Forests.

Report.

A Government resolution passed on March 7, 1946, appointed a Committee to study which method of selling, sales of standing timber or sales by delivery contract, is most profitable for the sale of timber from State forests. After investigating the problem, the Committee gives the following summary of the most important results of its work.

Firstly, it must be stated that the activities of the Forest Service are best judged in peace-time conditions. During the war the Forest Service could not freely carry on their activities or sales policy. If the various methods of selling are judged exclusively on the basis of stumpage prices, the principal results under peace-time and war-time conditions are as follows:

1. In normal conditions, supply and demand determining the price of timber, and also forest work wages being dependent on the supply and demand of labour, the average returns from sales by delivery contract have proved more favourable than those from sales of standing timber. Even in these conditions, however, individual transactions may have proved very little profitable, their returns being affected by unforeseen factors encountered during the delivery period.

2. During the war the case has been the opposite, as the stumpage price of standing timber, as a rule, has exceeded that of sales by delivery contract. The unprofitableness of sales by delivery contract as compared with sale on the stump, has not, however, been due to less successful transactions by the Forest Service but to war-time conditions beyond their control. In war-time the Forest Service has had to carry out comprehensive deliveries of timber, as the Government has

considered it necessary to ensure the supply of timber, irrespective of prevailing stumpage prices.

3. The expenses incurred by the Forest Service for delivery contracts during the war do not seem to have exceeded those incurred by buyers of timber on the stump; the opposite, rather, has been the case.

But when judging the wood selling methods adopted by the Finnish State, it is not the stumpage prices only that have to be taken into account but also the indirect advantages arising out of the different sales methods, such as, for instance:

1. By effecting deliveries from its forests, the State acts as the biggest employer in forest work. Thus the State has a firm hold on the forest labour market, and, by means of logging, it may, for instance, ward off unemployment, when such a state of affairs threatens the country.

2. Owing to the fact that sales by delivery contracts, more than sales on the stump, facilitate the simultaneous economical use of all timber felled, the sales by delivery contract are more elastic in their adaptation to the requirements of rational silviculture and efficient forestry in general.

3. Sales by delivery contract and logging afford better professional training for the foresters than do sales of standing timber.

4. Logging necessitated by delivery contracts keep the supervising staff of the forest districts employed throughout the year.

5. On account of logging caused by delivery contracts the number of buyers from State forests has been increased. Its significance as a price revising factor cannot be denied, and it has

counter-balanced the possible tendencies of timber buyers to form cartels.

Even though logging on account of delivery contracts thus has many advantages compared with sales of standing timber, the latter, as is obvious from the above, may still be the appropriate method in certain conditions. By means of

the different forms of sale the State is able to trade in forest products in whichever way proves the most favourable in each case. The Committee finds that the State forestry officials themselves are best able to decide on the most favourable method of selling.

Publications of the Society of Forestry in Finland:

ACTA FORESTALIA FENNICA. Contains scientific treatises dealing with forestry in Finland and its foundations. The volumes, which appear at irregular intervals, generally contain several treatises.

SILVA FENNICA. Contains essays and short investigations in the subject of forestry in Finland. Published at irregular intervals. Each essay appears as a separate volume.

COMMENTATIONES FORESTALES. Contains investigations and other essays regarding forestry and other spheres connected with it in other countries than Finland. Published at irregular intervals. Each volume generally contains only one treatise.

Die Veröffentlichungsreihen der Forstwissenschaftlichen Gesellschaft in Finnland:

ACTA FORESTALIA FENNICA. Enthalten wissenschaftliche Untersuchungen über die finnische Waldwirtschaft und ihre Grundlagen. Sie erscheinen in unregelmässigen Abständen in Bänden, von denen jeder im allgemeinen mehrere Untersuchungen enthält.

SILVA FENNICA. Diese Veröffentlichungsreihe enthält Aufsätze und kleinere Untersuchungen zur Waldwirtschaft Finnlands. Sie erscheint in unregelmässigen Abständen. Jeder Aufsatz erscheint als besonderer Band.

COMMENTATIONES FORESTALES. Enthalten Untersuchungen und Beiträge zur Waldwirtschaft und damit zusammenhängenden Fragen für andere Länder als Finnland. Sie erscheinen in unregelmässigen Abständen. Jeder Band enthält im allgemeinen nur eine Untersuchung.

Publications de la Société forestière de Finlande:

ACTA FORESTALIA FENNICA. Contient des études scientifiques sur l'économie forestière en Finlande et sur ses bases. Paraît à intervalles irréguliers en volumes dont chacun contient en général plusieurs études.

SILVA FENNICA. Contient des articles et de petites études sur l'économie forestière de Finlande. Paraît à intervalles irréguliers. Chaque article constitue habituellement un volume.

COMMENTATIONES FORESTALES. Contient des études et des articles sur l'économie forestière et les branches connexes dans les pays autres que la Finlande. Paraît à intervalles irréguliers. En général, chaque volume ne contient qu'une étude.